

Planinski vestnik

9

glasilo Planinske zveze Slovenije

september 1982

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

september 1982

9

letnik LXXXII izhaja od leta 1895

vsebina

Valent Vider	Na Matkovem	465
ing. Dušan Černič	Spomini na Zahodne Julijce	473
Nada Kostanjevic	Pomladni šopek	478
Peter Čizmek	Dopust	482
Štefik	Z okovano leskovo palico s Pohorja — po transversali »Kozara«	483
Andrej Žmitek	Skupina ob ognju	485
	Franjo Klotčnik	487
Stanko Sreš	Težave z Martinjem	489
Marko Hvala	Pot na Ojstrico	491
Božo Jordan	Po planinskih poteh Hrvatske	492
dr. Jože Četina	Poročilo s XV. kongresa za smučarsko travmatologijo in zimskošportno medicino v Obergurglu na Tirolskem	495
	Društvene novice	498
	Varstvo narave	508
	Iz planinske literature	511
	Alpinistične novice	515
	Razgled po svetu	517
	Na kratko...	522

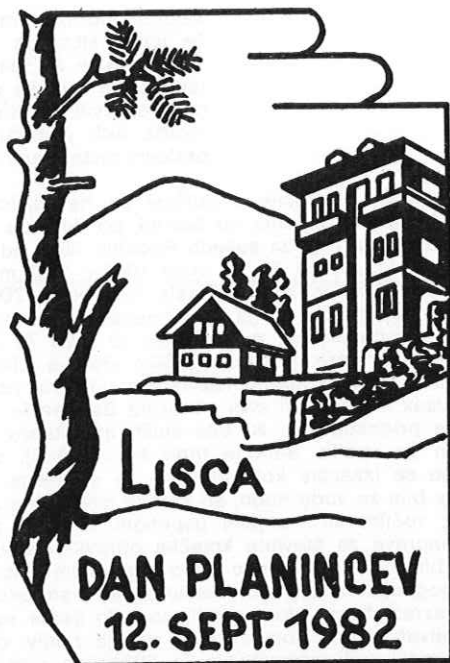
Naslovna stran:

Ob Savi, Šmarna gora — Avtor Marko Korenčan

uredniški odbor

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana — Glavni in odgovorni urednik: Marijan Krišelj, p. p. 44 61109 Ljubljana. Uredniški odbor: ing. Tomaž Banovec, ing. Janez Bizjak, Aleš Doberlet (fotografija), Stanko Hribar, dipl. oec. Božidar Lavrič, prof. Evgen Lovšin, prof. Tine Orel (tehnični urednik), Iztok Osojnik, dr. Miha Potočnik, Nada Praprotnik (varstvo narave in okolja), Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, ing. Albert Sušnik (fotografija), Franc Vogelšek, dr. Tone Wraber — Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312 553. — Planinski vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 450 din, plačljiva tudi v dveh obrokih, za tujino 30 \$. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila; navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškič« v Ljubljani.

Letošnje praznovanje Dneva planincev bo pri Tončkovem domu na Lisci in bo povezano z 90-letnico rojstva tovariša Tita, ki je Lisco tudi večkrat obiskal. Sevnški in posavski planinci bodo posvetili to vsakoletno planinsko srečanje 80-letnici postavitve Jurkove koče, 50-letnici izgradnje novega planinskega doma na Lisci in 30-letnici obnove sedanjega Tončkovega doma na Lisci. Organizacijo in izvedbo letošnjega Dneva planincev je Glavni odbor PZS poveril PD »Lisca«, Sevnica-Krško.

NA MATKOVEM

VALENT VIDER

Hitro, prehitro izginjajo v pozabo značilnosti življenja na kmetih, čeprav je bilo zlasti na gorskih kmetijah zelo zanimivo. Trdo, hladno podnebje, pogojeno z nadmorsko višino, bližina gora, s katerimi so si kmetije drugovale, pozne pomladi in zgodnje jeseni z nenadnimi snegovi, ki so jemali še nedozoreli pridelek; pa tudi obširnost, velikost kmetij, njihova oddaljenost druge od druge je zahtevalo drugačno gospodarjenje, saj je bilo treba preživeti čestokrat kar številno družino.

Mnogi strokovnjaki so že opisali življenje na kmetih v hribovskih saminah, tako kmečke domove, gospodarska poslopja, naprave, orodja, posamezna opravila na kmetijah, običaje ob raznih življenjskih priložnostih itd. Mnogo takega gradiva je otel pozabi pastir in kmet Joža Vršnik-Robanov Joža (umrl je leta 1973). Pred njim imajo za to velike zasluge učitelj Franc Kocbek, Branko Zemljč, Jože Lekše, Franjo Vajd. Tudi opisi kmečkega hribovskega življenja v sosednjih krajih Solčave, ki so jih objavili France Kotnik, Drago Predan, Stane Terčak in drugi, so zelo blizu življenju na gorskih kmetijah v Solčavi. Razlika je le še v trših otenkih življenja na teh hribovskih kmetijah. Tudi sosedstvo s Koroško, s katero je bila Solčava svoj čas bolje povezana kot s Savinjsko dolino, ji je dajalo svoj pečat. Ko sem prebiral vse zapisano in primerjal s pripovedanji kmetov pri nas in s svojimi spomini, ki sem jih ohranil iz mladosti, sem spoznal, da nekaj še manjka. Ko sva o tem »manjkajočem« večkrat govorila z Robanovim Jožem, me je le-ta rotil, naj jaz to »manj-

kajoče» opravim in vse že zapisano dopolnim. Jože je počasi že jemal slovo in odhajal k davnim dedom, vendar pa nisem verjel, da je že tako blizu ta njegov odhod. Nekaj tednov pred tem sva o tem še govorila. Obljubil sem mu, da bom skušal to delo opraviti. Kmalu sem sam ostal in je zato tako pozen pa morda tudi pomanjkljiv sestavek, ki ga nameravam predstaviti bralcem naše planinske revije.

Kmečke domačije v Solčavi so na različnih nadmorskih višinah, od 600 do 1327 m. Najnižja je kmetija ob Savinji, po domače Na Beli, najvišja pa je kmetija »V Bukovcu«, 1327 m in ji je za sosedo Raduha. Višje od te kmetije je na Slovenskem ni. Dobra polovica kmetij ali 25, je okoli 1000 m nad morsko gladino. Pred I. svetovno vojno, pred 70 leti, so te kmetije imele med 60 in 700 ha. Seveda je v to površino všteti tudi nerodovit svet, ki ga je pri nekaterih kmetijah bilo nad polovico.

V gospodarjenju na kmetijah je pred 70 in več leti bilo treba upoštevati vse našete trde razmere, ki so za gorske kmetije značilne, zraven pa so zahtevale še dobro vodstvo in gospodarno razvrstitev ljudi na razna dela. Stroji so se le počasi uveljavljali. Vsak kmet je bil svoj »kralj na Betajnovi«, pa tudi odvisen v glavnem le od tistega, kar je prigospodaril. Ni bilo služb in ustanov, da bi mu finančno in strokovno pomagale in ga vodile. Sam je torej bil izumitelj, sam izdelovalec naprav na vodni pogon, ki so se izkazale kot najboljše za gorskega kmeta, saj je imel vodo na razpolago. Kjer je bilo za vodo hudo, so kmetije mlatili žito z živino (gépelj), tudi mleli so vetrovi, seveda z večjim ali manjšim uspehom. Nekako pred 100 leti so si nekateri kmetje uredili naprave za številna kmečka opravila na vodni pogon. Izkopali so velike jame, vodne zbiralnike in so tako vodo s padcem izkoriščali za občasna sezonska dela; z njo so poganjali mlatilnico, slamoreznico, smrekosek za sečnjo smrečja za steljo, žago za razrez drv in hlodov, mlin in celo cepilo so drva. Vodna moč jim je razvažala gnoj po njivah, vozila domov seno, snopje z njiv, drva, smrečje. Pozneje so si nekateri kmetje uredili tudi razsvetljavo in stroje na električni pogon. Pred I. svetovno vojno pa so večino prevozov in oranje opravili še z volmi.

V Solčavi so za navadna kmečka opravila in prevoze vpregali po dva vola v ígo (jégo, množina: ježésa) in ne v telege, jarem ali komat. Le za prav težka dela in prevezo so »četverili«, vpregali po dva ali več parov volov. Z enim volom so šli le v visok, nov sneg, da so napravili gaz. Seveda je bila vprega v ígo muka za žival. Je pravil kmet, ki je z volmi, uvezanimi v jégo, peljal v Železno Kaplo, da ga je »prijazni« Korošec napadel z besedami: »Ti zarukani Zocpahar (staro ime za Solčavana) ti, tebe bi uvezal z glavo v jégo, ne pa ubogo žival.« Ta mu je pa odgovoril: »Kaj boš ti s tvojimi volmi, ki jih polovica moli naprej in le z zadnjim koncem brez glave delajo. Moji voli delajo in vlečejo s celim telesom in tudi z glavo!«

V Solčavi so redili belo govedo, marijadvorskó pasmo. V letih 1875—1900 se je živinorej zelo razmnožila. Okrajni živinozdravnik Martin Jelovšek je s solčavskimi kmeti kupoval bice plemenjake v najboljših vzrejališčih Avstrije in po uspehih z odbiro in vzrejo priredil dne 24. junija 1892 veliko razstavo živine v Solčavi, ki so se je udeležili deželni predstavniki iz Gradca in celo vladni predstavniki z Dunaja. Ta razstava je dosti pripomogla, da so l. 1895 zgradili cesto iz Ljubnega v Solčavo.

Takrat je Solčava na leto dala na trg po 50 parov volov, največ na Šimnov sejem (jarmak — Jahrmarkt) 28. oktobra v Železno kaplo. Tam so jih pokupili Italijani in kupci iz Gornje Štajerske za rejo in za zakol.

V Solčavi je bilo 50 kmetij in dve polkmetiji. Med njimi je bilo kakšnih 16 takih, ki so stalno, leto za letom, potrebovale še tuje ljudi, hlapce in dekle.

Da bi prikazal kolikor toliko resnično sliko življenja na gorski kmetiji pred I. svetovno vojno (1900—1914), sem se namenil, da za primer opišem kmetijo »Na Matkovem« v tem času. Ta kmetija je bila s svojimi 700 hektarji površine sicer največja (menda celo v Jugoslaviji). Ker pa je bila več kot polovica te površine gora, torej nerodovit svet, je s koristno površino kmetija spadala le med deset največjih. Odločilno za ta moj sklep je bila tudi zanimiva lega kmetije in pa pripovedovalci, ki so na kmetiji služili, pa so jim bile razmere dobro znane, medtem ko mi z drugih kmetij za to obdobje pred 80 leti že ni bilo mogoče več dobiti pripovedovalca.

Kako nujno je popisati tako gorsko kmetijo in življenje na njej, dokazuje že to, da sta bili med tem dve svetovni vojni in smo bili priča velikim gospodarskim in socialnim spremembam, ki so stari red popolnoma spremenile. V Solčavi ne sejejo več žita niti enega vola ne izuče več za delo in tudi za prodajo ga ni več. Okupator je na koncu zadnje vojne požgal še večino solčavskih domačij (med njimi tudi na Matkovem) bile so tudi človeške žrtve, pa tudi čas je prinesel svoje. Zato je opis »Na Matkovem« nekako zadnji odmev, majnik (po solčavsko) izumrlega življenja.

Domačija »Na Matkovem« je na višini 1165 m nad morjem. Višje kot ta je še 12 kmetij v Solčavi, vendar pa je v tem primeru zelo značilna razlika v višini. Razteza se nam-

Matkov kot

Foto Vider, Solčava

reč od izvira hudournika Jezere na višini kakih 880 m do najvišje točke, do vrha Mrzle gore, 2203 m. Površina posestva je okoli 700 ha, od tega je le 294 ha rodovitnega sveta in sicer 140 ha gozda, 140 ha travnikov in pašnikov ter 12 ha njiv; le-te so izmenoma zasejavali z žiti. Redili so po štiri pare delovnih volov, 7 krav, telic in juncev do 10. Ovac so imeli čez zimo 60 do 70, poleti čez 100, molznih koz po 20 s kozicami in do dva kozla za plemo, torej skupaj vseh do 30.

Meja posestva je tekla iz doline od izvira potoka Jézere na Veliki vrh; ta vrh ločuje Matkov kot od Logarske doline in je visok 1539 m, nato po grebenu med obema dolinama proti zahodu čez Koran na Savinjek z vrhom 1694 m, Okno, Hude Dane, pa vse do vrha Mrzle gore, 2203 m. Od tu po meji s Koroško (zdaj državna meja z Avstrijo), vrh Krničke gore, 2061 m, na Matkovo kopo, 1957 m, Matkov Grintovec, 1700 m, na Jerebičje — Ravne planine, odkoder se je spustila navzdol mimo Ladnic in Kočnarjeve domačije v Jezero. Domačija »Na Matkovem« je na sredini vzhodnega, nižinskega in rodovitnega dela kmetije.

Ker je bilo obdelovalne zemlje preveč, so oddaljene dele posestva oddelili in na njih zgradili hleve, tam shranili seno in v določenem času na leto redili živino. Tako so v Ogradu imeli dva hleva za jalo vo živino. To je bilo dobre četrt ure od domačije proti dolini Jézere. V Ladnicah (Ledenice!) je bila tudi bajta in hlev, ovčjak. Razen tega je bila tu žaga in mlin, ki ga je poganjala hudourniška voda, pozneje so zgradili zbiralnik za vodo (tajht), da so bili manj odvisni od sicer muhaste hudourniške vode. Potem je bila tu še pastirska bajta v ovčji planini na Jovševcu 1600 m visoko in bajta, zavetišče, za pastirja v Krnici pod Mrzlo goro 1700 m visoko. Ker je bilo na Jovševcu od doma dve uri hoda, v Krnico pa kar tri ure daleč, je pastir seveda prebival večinoma v bajti in je prišel domov po živež le ob tednu ali pa so mu ga prinesli. Ker ovac v Solčavi ne molzejo, je imel kozo v planini samo zaradi mleka. Pozimi so bile ovce do božiča vse doma, po božiču pa le ovce z jagnjiči, druge pa so šle v hlev v Ladnicah do spomladi. V hlevih v Ogradu so čez zimo redili jalovce.

Od strnjene obdelovalne zemlje sta bili dve njivi od drugih ločeni; prvi so rekli »Majerjeva njiva«, drugi pa »Sama njiva« (Njiva sama).

Doma na Matkovem so bila tale poslopja:

1. osrednja domača hiša,
2. aher, gospodarjevo stanovanje,
3. ženska kašta (kašča),
4. družinska kašta,
5. žitna kašta,
6. hlapčevska bajta (ali stara bajta),
7. orodeževa kašta,
8. volovjek,
9. kravjak,
10. svinjak I,

11. svinjak II,
12. kozjak,
13. ovčjak,
14. fužina.

Fužina, kovačnica, je bila v stari uti, ki so jo zgradili za konje, ko so v prejšnjem stoletju po nalašč zato zgrajeni oglarski cesti vozili oglje iz Matkovega kota na Koroško. V sklopu domačije je bil še »bučelnjak« in pokrita »frnaža« za sušenje lanu.

1. Osrednja, glavna družinska hiša

Prva slovenska, kmečka, alpska hiša, ki je rabila za stanovanje gospodarjeve družine, gospodarja, njegove žene, gospodinje z otroki v ožjem pomenu besede — družine, hiša vseh ljudi, ki so na kmetiji na Matkovem živeli. Tu so jedli, se pozimi grel, delali, to je bila »hiša«, namenjena za družabno življenje vseh domačih. Tloris hiše je bil skoraj kvadrat in z eno stranico je bila oprta v breg. Na spodnji strani je bila pri tleh zidana klet za shrambo zelja. Nad njo je bilo pritličje hiše z lopo (vežo — hodnikom in črno kuhinjo na gornji strani in družinsko sobo, »hišo« ter kamrico na spodnji strani nad kletjo). Hišna glavna vrata so bila v lopo, iz te naravnost v kuhinjo in druga v družinsko sobo, »hišo«. Iz te so bila vrata še v majhno sobico »kamro«, medtem ko sobice »kšice« (hišce), ki je bila pogosto v nepodkletenem, v breg ležečem pritličju z vhomom iz lope, na Matkovem ni bilo. »Kšice« so imele hiše, ki so bile bolj na zložnem bregu grajene in tako »kšica« ni prišla v breg, da bi bila zavoljo tega vlažna. V kuhinjo se je prišlo tudi iz nasprotni strani, naravnost od zunaj, da je bližje do drv, svinjaka itd. V kuhinji je bilo prvotno le ognjišče, ob predelavi so ga zamenjali z velikim vzdanim štedilnikom. Kuhinja je bila obokana, pod njim glisti za sušenje oziroma za prekajevanje mesa. V družinski sobi — hiši je bila velika krušna peč. Kurili so jo iz kuhinje. V hiši je bila v kotu velika miza, nečke za mesenje testa in še ena miza, če je bila družina številnejša. Ob stenah so bile klopi, prav tako na obeh straneh peči. Pri obeh prostih straneh mize sta bila dva dolga stola. Družina je v širšem pomenu besede pomenila vse, domače in najete, a včasih tudi samo najete hlapce in deklet. Pri hiši je bilo 18 do 23 ljudi, toliko jih je sedlo vsak dan k južini (k obedu, kosilu) k mizi, včasih pa še več. Toliko ljudi prehraniti leto in dan ni bilo lahko in je bilo zato težavno gospodariti pa tudi odgovorno delo je bilo to, saj je ugled kmetije slonel na sposobnosti, umnosti in marljivosti gospodarja in gospodinje. Za toploto so v peči kurili z zalogi, z na debelo nacepljenimi, razklanimi drvni. Če pa so nameravali v njej peči kruh ali sušiti sadje, so seveda kurili z bolj drobnimi drvni, da so prej pogorela in segrela peč. Za to so bili zelo cenjeni pácelni, debeli deli smrekovih vej, nasekani na dolžino dobrega pol metra, ki so jih napravili pri sekanju smrečja za nastilj. Za kuho na ognjišču oziroma na štedilniku so, kadar so imeli čas, nacepili ali nasekali razna drva na polene. V »hiši« je bil v steni pri vratih devnik (devati, nadevati = nakladati na ogenj), kamin s posebnim dimnikom, kjer so pozimi kurili ob večerih, da je bilo v hiši tudi svetlo. V hiši so v dolgih zimskih večerih ženske predle predivo in volno ali so opravljale tudi druga lažja dela pri svetlobi iz devnika in pri topli peči. Drva za v devnik so bila po možnosti vedno bukova, ali borova, jásena (jesena) je bilo škoda, rekli so jim cóli (cov, množina — colji). Nalašč za devnik nacepljena dolga bukova polena so pripravili že prej, da so se do zime osušila. Pastirjevo delo je potem bilo, da jih je nasekal na kratko, na cole, kozar pa jih je moral znositi na peč, da so se še sušile, če je bilo treba. Devnik je bil zaprt z vratci, kadar se ni kurilo, ali pa kar z desko, da ni vleklo. Predice — domače deklet — so pozimi ležale v kamri. Ta se je ogrela iz hiše skozi vrata, ki so bila med prejo odprta.

Iz lope so bile stopnice »na hišo«. To je bila velika soba, v kateri so ležali ántveharji (obrtniki), ki so prišli v štero k hiši. To so bili čevljarji, krojači (žnidarji), tkalci pa tudi žanjice ali drugi le za kratek čas posebnega dela ali bivanja na kmetiji. Nad obokom črne kuhinje je bila mala lesena sobica, imenovana kamrič. V kamriču je bila skrinja s soljo, da je bila na toplem in se ni cedila. V kamriču je bila tudi postelja za bolnega ali onemoglega družinskega člana, da je bil na toplem in pri roki za strežbo. Sol so že jeseni pripeljali iz Zelezne Kaple ali Solčave, ker to pozimi ni bilo mogoče zaradi snega. Med zimo so porabili več sto kilogramov soli za živino, za soljenje mesa, zelja in za kuho.

Čez vso družinsko sobo, »hišo«, je bil pod stropom okrogel, otesan a ne obrezan tram, ki je povezoval obe nasprotni steni in nosil strop. V tram so zvrtili luknje za lesene kline, cveke, nanje so obešali klobuke in še drugače so prav prišli. Na sredi trama je bila vrezana »roža«, ornament, ob njem pa je bila letnica gradnje hiše. Na bolj skritem mestu je bila izglétvena vdolbinica za razne drobne hišne skrivnosti. Vdolbinica je bila zakrita z izrezanim pokrovom, ki se je z njo točno ujemal pa tudi v barvi se je ujemal

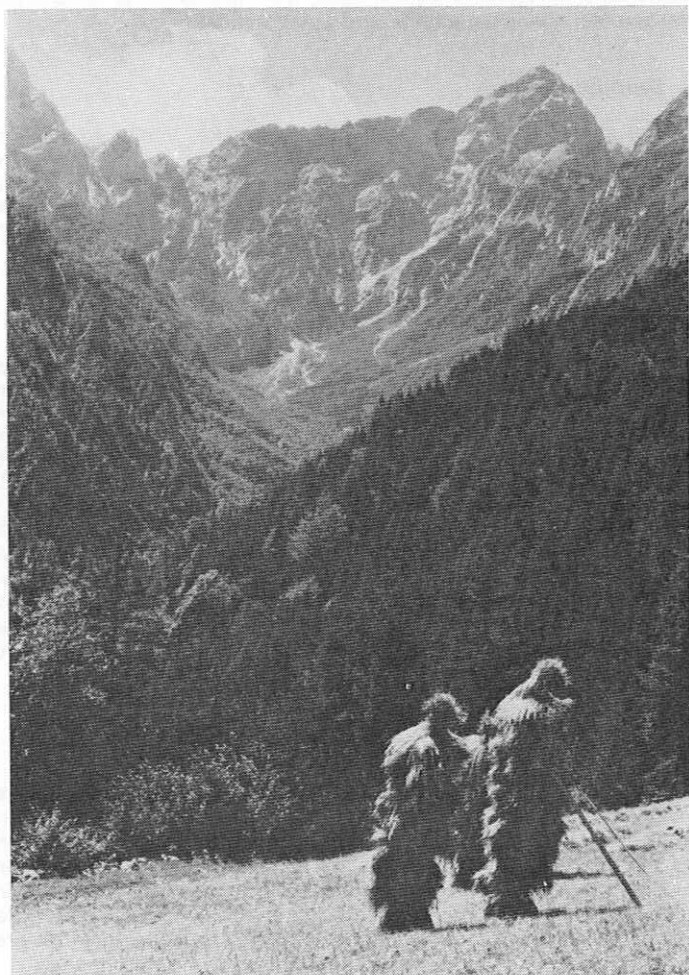
s tramom. Za to vdolbinico včasih še domači niso vedeli. Od sredine hišnega trama je na obe nasprotni steni bila vdolana po ena ranta; imeli sta presledek do stropa. Na to ranto so prevešali jopiče, ko so prišli v hišo jest ali se gret in sušit.

2. Aher

Aher je imel pri tleh dve kleti, za krompir, drugo pa za zábev, za svinjsko mast in maslo, sirnek (poseben, zelo pikanten, mehak sir, znan kot solčavski »sirnek«) poleti tudi za mleko. Nad kletmi je bila soba za gospodarjevo družino, kjer so spali. V njej je bila zidana peč in štedilnik, da so kaj malega skuhali otrokom, bolniku itd. Nad sobo je bil prostor za skrinje za razne potrebe, še višje pa podstrešje.

3. Ženska kašta

V ženski hašti so prenočevale ženske poleti (pozimi v kamri v hiši, da so imele toplo). V ženski kašti niso kurili in zato je bila bolj varna pred ognjem in so v njej shranjevali vrednejše stvari in živila. Zgoraj je bila shramba za meso, skrinje in kóšti za žito, dére za sušenje žita. Dere so bile iz desk, nizke a približno dvainpolkrat tri metre veliki pladnji na kolesih, na katere so razgrnili žito, če ni bilo suho po mlačvi, preden so ga dali v kóšte. Dére so bile na kolesih, da so jih lahko ob soncu in vetru pomikali izpod

Značilne »kope«
(Danes žita ne skladaajo
več v »kope«)

Foto F. Peršak

Z razstave ovc v Solčavi
okoli leta 1957

kašte in ob dežju nazaj pod streho v medkrovje kašte, kjer je bilo ogrodje kašte nalašč za to tako prirejeno. V ženski kašti, kjer niso kurili, je shranjeval gospodar pod streho dokumente, družinske papirje in druge vrednosti.

4. Družinska kašta

V njej so imeli hlapci svoje skrinje za obleke. V njej so bili tudi košti za žito, kadar je to zelo »gratalo« (kadar je obrodilo). Zgoraj je bila shranjena volna, grobi hodni prt in fini prt, tako imenovana tančica za delovne srajce in oprázne prte za družino itd. V družinski kašti so imeli košte za žito pastirji. Ti so namreč pasli, obenem pa čistili pašnike, delali poseke, požigali, požganišče prekopal in vsejali žito. Na teh novinah pridelano žito je bilo njihovo in so z njim sami razpolagali.

5. Žitna kašta

Ta kašta je bila zaradi varnosti pred požarom precej stran od drugih poslopij. V njej so bili največji košti za žito s posestva in še tudi meso in strd (med). Vrata v to kašto so bila posebej močna in so imela tri zapahе, dva lesena in enega železnega. Ključ je hranil sam gospodar, ki je po običaju tudi sam prinesel gospodinji meso, da ga je skuhala in ga potem pri južini tudi sam razrezal na kose. V tej kašti je bila tudi svinjska neprepuščena (surova) in nesoljena mast za mazanje orodja, lesenih osi pri garah, za obutev, dege pri ježesih za volovjo vprego, dege za gonjo prašičev, goši, jermene pri cepcih itd. Mast je bila včasih tudi po 50 let stara, čisto rumena in takšna je bila najboljša za mazanje posiljenih, z delom prenatęgnjenih udov (za zdravilo). Zlomljene ovčje ali kozje noge (včasih tudi pri ljudeh) so zdravili tako, da so del masti zmešali z delom »buče«, mazali, ogrevali in poškodovani ud trdo povezali. »Buča« je trajno rasla pri kašti. V zemlji je imela okrogel koren v obliki buče. Če je bilo treba, so od buče odezali del, da bi ne pričela gniti. Izrez so zamazali s kruhom in bučo zagnili s prstjo.

6. Orodeževa kašta

Nad vrati orodeževe kašte je bila pribita taca velikanskega medveda, ki je kdo ve kdaj pustil svojo trofejo na kmetiji. V orodeževi kašti je bilo shranjeno orodje: kose, srpi, špúli (osolnik — posoda za brusni kamen), grablje, vile, železen kol za sajenje kólja za plot in ostrvi, lopate, naprava za pletenje vrvi, oblič za oblaganje tresk (trsk) za razsvetljavo, s katerim so delali štirje moški hkrati, pa še več drugih naprav in orodij domačih samoukov in izumiteljev. Pod streho so bili shranjeni rali, leseni plugi vseh vrst z vozičem, dŕvo (psica), potem zboljšani plug, pri katerem je bil gredel še lesen, kozolec in lemež tudi, medtem ko je bilo ralo delno že železno itd.

7. Hlapčevska bajta

Ta bajta je bila visoka, spodaj zidana, zgoraj lesena. V njej so spali hlapci. V kleti so imeli hlapci vsak svoje orodje: dve sekiri, oštako, maseko ali klésenco, ročnico, drobénico, cepin, krampizarje. Tu je bilo shranjeno tudi gospodarsko orodje: krampizarji za kleščenje smrek zaradi smrečja za nastilj in drugo orodje za splošno rabo na kmetiji, zlasti nasajeno orodje, da se leseni topori in ročaji niso osušili. Nad kletjo je bila hlapčevska bajta, ki je imela peč za ogrevanje, in tudi devnik (kóbu po koroško), da so imeli tudi razsvetljavo. To je bila hlapčevska delavnica, kjer so ob slabem vremenu in pozimi delali in popravljali orodje itd. V bajti je bila mizarska miza (verštat) s potrebnim orodjem. Zraven bajte, to je te delovne sobe, je bila kamra — sobica s štirimi posteljami. Nad bajto je bila še ena lesena soba z 4 do 6 posteljami; prav na vrhu, za streho pa so bili shranjeni kolovrati, krtače, motovila, vretena, trlice, radoséje (rete) in sita (naprava za mešanje bele in črne volne).

8. Volovji hlev ali volovjek

je bil zidan in obokan. Nad hlevom lesen. Hlev je bil predeljen na štiri dele, »štante« tako praktično s šrangami, močnimi rantami ali golmi, da so te pregraje lahko hitro razdrli in spet nazaj zgradili. Vsak par volov je imel svoj »štant« z jaslami dvojčki; voli niso bili privezani. V volovjem hlevu ni bilo vode, da se voli, ki so prišli z dela vroči v hlev, niso mogli napiti mrzle vode in se prehladiti. Potem ko so se počasi ohladili, so jih napojili zunaj hleva, na koritu. Voli so bili po »štantih« razdeljeni na »ta več par volov«, na najstarejše in največje voli, ki jih je vodil »ta več hlapec«, »ta druge voli«, ki jih je vodil »ta drugi hlapec«, ter »tretje voli«, ki jih je vodil hlapec »tretjak«, še v četrtem štantu, kjer so bili še »te četrti voli«, ki jih je vodil hlapec »šterjak«. Te voli so še učili voziti, delati. Vsako leto so prodali ta večji par volov in včasih še katerega zraven, tako je vsak hlapec prevzel vsako leto nove, mlajše voli.

Na hlevu, volovjeku, je bil skedenj, kjer so mlatili in veli žito. Pozneje, ko so imeli že mlatilnico, so ga tu »mašinali«. Da bi se dragocena zrna žita ne izgubljala med špranjami, je bil pod in stene tesno zgrajen s fino tesanimi in ostro obrezanimi trami. Iz skednja je bila na eni strani parna za slamo, druga za seno. V steni skednja je bila tudi »žvela«, odprtina, visoka in široka meter, zaradi svetlobe. Zapirala se je z desko na pomik. Ko so po žetvi vozili snopje na skedenj in ga niso mogli takoj omlatiti, so ga spravili pod streho na »péter«, odkoder so ga pozneje zmetali nazaj na skedenj, ko je

Pastirska »bajta«
v Klemenči
»planjavi« pod
Krofičko

Foto Vider — Solčava

bil čas za mlačev. Petri so bili »ovseni«, »rženi«, »pšenični«. Na peter so najprej spravili ob košnji seno, nanj zložili potem žito. Tako niso mogli priti prej do sena, preden niso omlatili žita in to jih je potem tudi priganjalo, da so čimprej omlatili. Seveda so bili novejši hlevi že bolj praktični. Imeli so od zunaj most naravnost na peter. Tudi so bili že obokani z doma žgano opeko, in prostorni. Gradili so jih Primorci in Italijani. Ti hlevi in tudi že nekateri starejši, so imeli za prezračevanje pod podom in v stenah dušnike; odvajali so soparo, zračili, a vendar ni bilo v hlevu prepiha. Tak hlev je bil tudi na Krofičevem. In pa veliki so bili, saj je bil na Klemenčem dolg 40 m, na Produ 42 × 16 m (zgrajen že l. 1866) itd. Pri hlevih so bile prigrajene še ute za vozila, steljo itd.

9. Kravjak

je bil hlev za odstavljenata teleta in krave. Na hlevu je bilo spravljeno tudi seno zanje.

10. Svinjak I.

11. Svinjak II.

Svinjak za plemenske svinje in prasce posebej, za pitance spet v posebnem hlevu. Pitali so po 4—5 prašičev na leto.

12. Kozjak

je bil hlev za koze. Razdeljen na molzne koze in kozice. Na hlevu je bil vejnik in seno za koze.

13. Ovčjak

je bil hlev samo za ovce. Razdeljen je bil na kotce za stare ovce, breje in z jagnjiči, mrkače (ovne) in mlade jarce.

Če seštejemo vsa poslopja, ki so bila na kmetiji na Matkovem pred prvo svetovno vojno in tudi še do l. 1940, to je tudi tista, ki se niso držala skupine okoli domače hiše, ampak so bila v sklopu gospodarstva, to je v Ladnicah, v Ogradu, v planini in k temu še dodamo veliko uto za shrambo vozil s fužino pa bučelnjak za bučele s kakšnimi šestimi kranjiči in opremo, potem dobimo vsega 20 do 22 poslopij.

Da je bilo toliko zgradb, je bilo tudi zato, ker so bile večinoma lesene. In ko je kakšen »cimper« dotrajal, ga niso več obnavljali, ampak so raje zgradili kar novega. Poslopja so bila toliko narazena, da je bilo med njimi mogoče voziti; bila so razporejena smiselno in praktično za namene, za katere so bila zgrajena. Tudi zavoljo varnosti pred požarom je bilo to tako. Če bi pogorelo eno poslopje, jih je ostalo še več, da so ga lažje pogrešali, dokler ni bilo novega. Ta način gradnje poslopij je imel svoje prednosti pred novimi gradnjami, ker je bilo v enem ali dveh hlevih oziroma poslopjih zbrano vse gospodarstvo, kar ga je kmetija zmogla. Med kaštami, hlevi in drugimi »cimpiri« so bile poti, vozne in bližnice. Na njive, v gozdove in na pašnike so bile speljane številne poti, nekatere med njimi so rabile le za gonjo živine na pašo. Te poti, imenovane »gonje«, so bile od obeh strani ograjene s plotom od gorice do pašnika, tako da živina ni mogla zaiti v škodo. Gonja je bila pregrajena še s pritako in živina ni mogla uiti z gorice (dvorišča), ali priti s paše vanjo, dokler ni bila pritaka odprta. Pritaka (lesa) je bila nagnjena, da se je sama zaprla, če ni bila odprta. S prožno vejo je bil pritisk še pojačan, kot da bi pritako gnala vzmet. Ker je sama pritekala — od tega ime pritaka, Če se počasnež, ki je pritako odprl, ni hitro spravil skozenjo, mu je pritaka z udarcem po riti sama pomagala.

Živino so pasli. Vse njive in travnike so imeli ograjene in kjer je bilo treba tudi pašnike in celo mejo posestva. S sosedom sta si meje ponavadi delila in sta vzdrževala vsak polovico dolžine plota ali pa so gradili skupaj. Kilometre in kilometre dolg plot je varoval njive in travnike, da živina ni delala škode, plotovi ob mejah posestva in na nevarnih mestih pa so varovali, da se ni pobila v grdem svetu in se ni zgubila zunaj posestva. Vsako leto je bilo treba obnoviti ali popraviti približno četrtno vseh plotov. Vsaka vrsta živine je imela svoje pašnike. Krave so se pasle v Ravni planini, ki je segala od visoko nad domom do vrha, do današnje državne meje, voli so se pasli v Strmi planini pod Matkovim Grintavcem, jalovci na pašniku v Kotu pri Ogradu, kjer

so tudi pozimi ostali v hlevu. Ovce so imele svoje pasovnike bolj v pečeh, na gorskih zelenicah v Krnici in Latvici, celo jagnjiči so imeli svojo zelenico.

Seveda so živino preganjali s pašnika na pašnik, od pomladi do pozne jeseni. Od začetka se je živina pasla blizu doma, ko je prirasla trava v višjih legah, so jo gnali na oddaljene pašnike, proti jeseni pa so se polagoma spet prestavljali bliže doma, dokler niso po končani košnji in žetvi spustili živine na njive, da je popasla še zadnjo travo. Na vsakem hlevu je bila že ob košnji spravljena krma, seno, slama, otava, vejnik in še posebej različno seno, travniško, ladinsko, detelja prva in druga, slama po vrsti žita, vse razporejeno na vse hleve tako, kakor je bila razvrščena živina po hlevih. Zato je moral gospodar že jeseni dobro oceniti količino krme za vsako vrsto živine in višek živine, ki je niso klali doma, odprodati. Za to je bil sejem živine jeseni na Simnovu, 29. oktobra, v Kapli. Kakor je bila živina poleti zaupana v pašo in varovanje posameznim članom »družine« (domačin in najetim), tako je tudi pozimi vsako vrsto živine redil izbrani »réjuc«. Ta je že jeseni moral presoditi kako rediti, da ne bo spomladi krme primanjkovalo. Kakor je bil ponosen gospodar, če mu je uspelo dobro gospodariti, prav tako je bil vesel in ponosen réjuc, če mu je uspelo varovanje in reja zaupane mu živine, da je bila ta zdrava in rejena.

(dalje)

SPOMINI NA ZAHODNE JULIJCE

ING. DUŠAN ČERNIČ

Prvi stik z Julijci onkraj meje sega še v moja otroška leta, ko nas je oče davno pred zadnjo vojno popeljal z vlakom do Bele peči in smo nato od tam pešačili do mangrtskih jezer. V spominu jih imam, kot da je to dvoje divjih jezer z neurejeno okoico. Ni se mi toliko vtisnil v spomin enkratni pogled na vso širino Mangrtove severne stene in njegovo vršno piramido, kot se živo spominjam neznanske globine jezer. Peljali smo se s čolnom po gladini in iskali dno, tam pa so se razpredala izruvana velikanska debla, ko so križem ležala globoko pod vodno gladino. Otroška fantazija bi potrebovala le še povodnega moža pa bi bila popolna. Bilo mi je tesno pri srcu ob pogledu v to naravno posledico divjih viharjev, ki so tu nekoč gospodarili in ustvarili tak »akvarij«, da mi je zavoljo svoje skrivnostnosti ostal v neizbrisnem spominu.

Prvi od štirih velikanov Zahodnih Julijcev, ki sem ga obiskal, je bil prav Mangrt, in to šele leta 1961. Vračal sem se z družino z morja in sem s svojim »fičkom« zavil ob Soči v Trento. Prespali smo v Bovcu. In ker je bilo naslednjega dne lepo vreme, sem zavil na cesto za Mangrt in se po njej popeljal vse do Mangrtskega sedla, kjer je ceste konec in začne zavarovana markirana pot na Mangrt. Ženo z obema takrat še majhnima otro-

Mangrtsko sedlo

Foto Ing. Dušan Černič

Belopeško jezero

Foto Marko Korenčan

koma sem pustil pri avtomobilu, sam pa sem se pogumno lotil stene. Steza se pod mano cepi. Ena pot drži po severozahodnem ostenju Mangrta vse do zahodnega grebena in po njem na vrh, druga pa teče po italijanski severni strani, prečka vrh severne stene po lahko prehodnih snežiščih in pride na vzhodni greben ter po njem na desno na vrh. Odločil sem se za prvo, ki je vsa v klinih in žicah in seveda bolj zračna in zanimiva; po njej sem prišel na vrh, ki pa je bil tedaj zavit v meglo. Nameraval sem sestopiti po italijanski poti, ker pa takrat še nisem vedel, da je ta speljana po vzhodnem grebenu in nato okrog Mangrta po severni strani, me je motilo, ko je na vrhu markacija zavila na vzhod. Bal sem se, da je ta pot po grebenu Mangrta na Kotovo sedlo, druge markacije pa nisem našel, zato sem se raje vračal po isti poti, čeprav navzdol po klinih ni ravno prijetno. Tako sem prvič spoznal Mangrt samo po naši poti.

Potem sem bil na njem še večkrat, navadno po naši poti gor, po italijanski, ki je lažja in ima komaj nekaj klinov, pa dol. Menda mi je bil Mangrt zato tako pri srcu, ker sem se lahko pripeljal do višine okoli 2000 m in je bilo potem treba prehoditi le nekako 600 m višinske razlike. Je pa tudi slikovit predvsem z mangrtskih jezer; nič manj zanimiva pa niso modra mangrtska jezera z grebena Mangrta; kot dve zeleni lisi sredi gozdov sta, globoko pod severno steno.

Cez nekaj let me je pot zanesla prvič na Višarje. Nepozaben je ostal pogled na venec gora, ki jih obdajajo z juga in sta med njimi najvišja Poliški špič in Viš. Tedaj še nisem vedel, da bom tudi na njunih vrhovih in da bom prišel celo na Kanin, ki je bil skrit za Višem. In tako je bil leta 1971 prvi na vrsti Kanin.

Peljali smo se mimo Trbiža in Rabelskega jezera do Nevejskega sedla in potem z gondolsko žičnico v samo severno osrčje Kanina na desni in Prestreljenika na levi strani. Malo nad zgornjo postajo žičnice je planinska koča Gilberti, 1850 m, lepa izhodiščna višina. Oskrbnika smo vprašali za pot na vrh Kanina pa nam je samo pokazal na kolono planincev, ki so se vzpenjali na prvo sedlo zahodno od koč; bil je namreč italijanski »feragosto«, ko gredo »vsi« Italijani na počitnice. Očitno se jih je tega lepega dne kar precej odločilo za vzpon na Kanin, kajti skupine so si sledile druga drugi in ni nam bilo treba paziti na markacijo. Po lepi poti smo se vzpeli po melišču na Kaninski ledenik pod severno steno Kanina. Stena tam ni visoka, do vrha je je komaj toliko kot s triglavskega ledenika do vrha Triglava, zato smo pustili nahrbtnike kar za skalo in šli na vrh brez njih. Na koncu ledenika, ob vstopu v samo steno, smo opazili, da se skupine delijo v dve smeri, eni so šli v desni steber in naravnost gor proti vrhu Kanina po precej izpostavljeni poti, drugi pa so zavili levo v steno in po daljši pentlji in lažjem terenu dosegli vzhodni greben in po njem prišli do vrha. Zaradi gneče na krajši poti smo se odločili za levo, lažjo pot, saj ob toliko planincih ni kazalo tvegati, da bi nam padel kak kamen na glavo, ko navsezadnje — zaradi gneče — niti ne bi vedel, kdo ti ga je spustil.

Tako smo po vzhodnem grebenu, po katerem teče tudi meja med Jugoslavijo in Italijo, prišli na vrh Kanina, 2587 m. Na nebu ni bilo niti oblčka, sonce je žgalo po avgustovsko, naši nahrbtniki pa počivali globoko dol ob ledeniku. Italijani okoli nas so posedali v gručah, se zanimali za vsebino svojih nahrbtnikov in nagibali čutarice, mi pa smo žalostno gledali okoli sebe. Nenadoma se dvigne nekdo izmed Italijanov, pristopi k hčerki in ji pokloni konservo z mareličnim kompotom z besedami: Per voi e per vostri camaradi! (Za vas in za vaše tovariše!).

Nekaj let kasneje smo spet šli na Kanin. Tokrat ni bilo gneče, pot pa sem tudi dobro poznal. Na ledeniku pod severno steno pa smo se za spremembo odločili za desno smer, ki drži naravnost na vrh. Lahko bi ji rekli »diretissima«, saj je speljana naravnost navzgor in je dokaj zračna, zato pa je tudi krajša od leve poti. Italijani ji pravijo Via Julia. Ni mi bilo žal, da smo se odločili zanjo, saj smo tako spoznali obe varianti severnega zavarovanega dostopa na Kanin. Na zemljevidu Julijskih Alp najdemo le en dostop s severa. Tokrat smo bili pametnejši pa smo nahrbtnike nosili s sabo na vrh. Jeseni 1971 je prišel na vrsto najvišji med Zahodnimi Julijci — Poliški špič (2754 m). Po karti sem ugotovil, da se je za južni dostop možno pripeljati do planine Pecol (1516 m). Do tja je od Nevejskega sedla speljana asfaltirana gozdna cesta, ki se zelo strmo vzpenja pod južno ostenje Poliškega špiča. Na planini Pecol je lepe ceste konec in pred nami je bilo štiri ure hoda, od tega dve uri po pobočju do skalovja in dve uri po skalah. Preden vstopiš v južno ostenje Poliškega špiča, lahko na zahodnem grebenu strmiš v brezno, ki se spušča daleč dol v dolino.

Tedaj še nisem pil kave. Ko pa smo se pod steno »podprli«, sem je vendarle nekaj popil. Nisem mogel verjeti, kakšno poživilo je ta kava za organizem, ki je ni bil vajen. Občutek sem imel, da me dobesedno nese navzgor. Kljub višinski razliki okoli 1200 m sem to turo kar zlahka obvladal. Spominjam se viseče lestve, ki se pne dokaj visoko in strmo navzgor in o kateri sem že bral. Plezali smo po njej kot po valujočem morju in ko stopiš končno spet na trdna tla, imaš dobesedno občutek, da si pravkar stopil

Prevala pod
Prestreljenikom

Foto ing. Dušan Čerňič

iz zibajočega se čolna. Lestev je kak meter odmaknjena od stene in je pripeta na železne drogove. Kot kak viseči most čez Sočo se prav prijetno ziblje.

Zavarovana pot prečka južno steno od leve proti desni vse do vzhodnega grebena, kjer smo prišli v škrbino in nadaljevali po vzhodnem grebenu na vrh. Morali bi videti Višarje in dolino Zajzera, vendar je bila vsa severna stran v oblakih in megli so se že nevarno plazile po grebenu. Tudi za pogled v brezno pod severno steno smo bili pri-krajšani.

Na vrhu je zvonček. Seveda smo tudi mi pozvonili in zvonki glas je utonil v meglah, ki so že začele objemati tudi vrh. Hitro smo odšli po isti poti navzdol do avta in na Nevejsko sedlo. Ko sem vozil mimo Trbiža, je že krepko deževalo, mi pa smo bili lepo suhi in na suhem.

Poliški špik mi ni dal miru in zelo sem si želel povzpeti se nanj tudi po severni zavarovani poti, pa je ostalo samo pri željah. Po zemljevidu sem raziskal možne dostope in ugotovil da obstajata dva; oba pripeljeta v planinsko kočjo Attilio Grego (1325 m), ki leži med Poldajšnji špico in Poliškimi špikom. Z avtom lahko greš mimo Trbiža in Ovčje vasi pa naprej po dolini Zajzera do Zatrepa, odkoder je treba peš po serpentinasti poti do kočje Attilia Grega. Ker sem pri koči videl avtomobile, ki s te strani niso mogli priti tja, sem po karti odkril pristop z avtomobilom z zahodne strani po slabi cesti, ki se v Dogni odcepi od glavne ceste in se nato polagoma zvija po zahodnem grebenu ter v velikem loku pripelje do kočje Attilia Grega. Od te kočje drži markirana pot proti jugu do višine 1650 m, kjer je bivač Stuparich, ki leži pod samo severno steno Poliškega špika in odkoder drži pot v steno. Če bi se torej hotel lotiti tega severnega dostopa, bi moral vsekakor prespati v koči Attilia Grega. In če se z vrha Poliškega špika ne bi nameraval vračati po isti poti navzdol, potem bi se moral pač odločiti za planino Pecol na južni strani Poliškega špika, ki pa seveda z dolino Zajzera pro-metno ni povezana. Zaradi tega sem opustil misel, da bi se povzpel na Poliški špik s severne strani.

Naslednje leto je prišel na vrsto Viš (2666 m), drugi po višini v čudovitem vencu Zahodnih Julijcev. Spet sem kar na zemljevidu ugotovil, da se odcepi gozdni kolovoz od glavne ceste neke med Rabeljskim jezerom in Nevejskim sedlom — odcep je ozna-čen s tablo — zavije v desno v južno pobočje Viša in vse do Viške planine (1491 m). Kako sem bil razočaran, ko je ta gozdna pot že po kakem kilometru postala tako strma, da so se začela kolesa avtomobila vrteti v prazno kot v snegu. Zapustili smo avtomobil in po gozdu kmalu prišli na Viško planino; podobna je naši Lipanci na Pokljuki. Odtod naprej smo pa šli do planinske kočje Corsi (1854 m), ki prav lepo kraljuje pod južnim ostenjem Viša in tako predstavlja idealno izhodiščno postojanko z juga. Je na robu zelenja, naprej pa je samo še skalovje. Markirana pot kaže smer na melišča pod steno. Tam smo zaradi nepazljivosti zašli na levo in na neko staro slabo markirano stezo, ki je zavijala v levo, v Škrbino zadnje špranje v zahodnem grebenu, nato pa prečkala po meliščih med spodnjo in zgornjo južno steno v desno vse do vzhodnega grebena, kjer smo spet prišli na pravo markacijo. Odtod je speljana pot po jugovzhodnem grebenu do samega vrha. Tokrat smo imeli lepo vreme in lep razgled v amfiteatru severno od tega gorskega venca v dolino Zajzera in na Višarje.

Vračali smo se po isti poti, ker smo bili vezani na avtomobil. Zadnji del poti od Viške planine do avta se nam je v nogah kar krepko poznal, saj je bila prehojena višinska razlika za naša leta res kar spoštljiva.

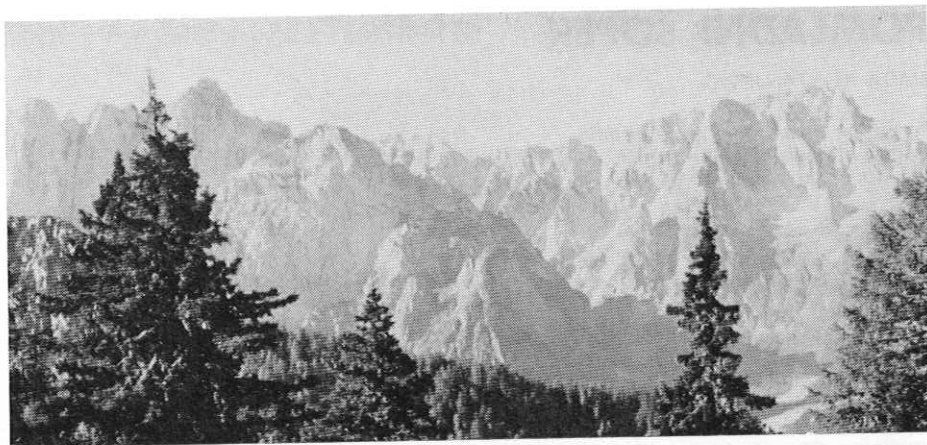
Uspelo mi je, da sem se vzpel še enkrat na greben med Poliškimi špikom in Višem in to s planine Pecol mimo lepe majhne planinske kočje (1554 m) in po stari vojaški poti iz I. svetovne vojne, ki se lagodno zvija v serpentinah v severovzhodno pobočje vse do grebena, nato pa na vrh Špika nad Cijanerico (2461 m), ki ga Italijani imenujejo Terra rossa. Z njega je čudovit pogled na Višarje, na Viš in čez grozljive prepade v dolino Špranjo. Tako sem še na tretjem mestu pokukal z juga čez veličastno ostenje, ki ga obdaja Višarje z južne strani.

Med turami na tem območju sem si ogledal tudi Prestreljenik (2499 m), ki predstavlja nekak vzhodni podaljšek Kanina.

Prvič sem bil tam pozimi s smučmi in to samo do Prestreljeniškega prevala (2067 m). Prišel sem z italijanske smeri čez Nevejsko sedlo in z gondolo do kočje Gilberti. Od tu se dviga lepa dolina proti vzhodu vse do Prevale. Poleti imajo Italijani na snežišču pod Prestreljenikom letno smučišče. Lepa je bila nato marčevska turna smuka ob jas-nem vremenu naprej do zgornje postaje gondolske žičnice in nato ob njej po lepi in strmi smučarski progi v dolino na Nevejsko sedlo.

Na sam Prestreljenik pa je možno tako z italijanske strani kot tudi z našo Kaninsko žičnico, zadnji del pa gre po zavarovani poti in to po vzhodnem pobočju Prestreljenika s Škrbine pod Prestreljenikom (2282 m).

Prvi pristop smo opravili po isti poti kot pozimi z italijanske strani na Prevalo; tam sem pustil otroka, ker sta tedaj še premajhna za na vrh, zraven pa še nahrbtnik,

Viš in Poliški Špik z Višarij

Foto ing. Dušan Černič

da ne bi bila lačna. Od Prevale se markirana pot vzpenja do Škrbine pod Prestreljenikom, potem pa se odcepi na sam vrh proti zahodu in po vzhodnem pobočju pripelje lahko na vrh z lepim razgledom na obe strani.

Drugi pristop pa smo opravili iz Bovca z žičnico do zgornje postaje (2220 m). V gondoli nam je bilo pošteno vroče zaradi pripekajočega sonca. Ob sedežnici, ki vozi v Škrbino pod Prestreljenikom z juga, smo zavili spet po odcepu na zahod proti vrhu. Tokrat smo bili tako dobro založeni z jedjo in pijačo, kot že dolgo ne pomnim, in če bi mi tedaj kdo prišepnil, da bomo še isti dan lačni in brez večerje, bi mu težko verjel. Pa je bilo le res. Pri vračanju nas je že lovila nevihta, potem smo dolgo čakali na odhod gondole, ker žičnica zaradi zaporednih neviht ni vozila. Končno smo se vkrkali, potem pa se je žičnica ob vsakem blisku samodejno ustavila. Bliskalo se je kar naprej, zato smo tudi kar naprej stojeli nihal nad globino. Iz nahrbtnikov smo pojedli še tisto, kar nam je ostalo in v trdi temi končno le prišli v Bovec do avtomobila. Sledila je vožnja po dežju najprej čez Predel v Italijo in pri Ratečah spet na našo stran. Tako smo se izognili vožnji čez Vršič, ki je višji od Predela. Cariniki so nas zaradi pozne ure kaj čudno ogledovali, vendar smo bili planinsko opravljeni in niso dvomili v našo poštenost. Končno je prišel na vrsto moj poslednji Mangrt. Tega sem si moral zaslužiti ne samo z naporom, ampak tudi z diplomacijo. Bilo je leta 1977, ko sem spet vozil po razmehoma lepi, a ozki gorski cesti proti Mangrtskemu sedlu. Že ko smo izstopali, se je vreme kujalo. Zaradi tega smo se odločili za lažji italijanski dostop, ki pa je bil zaradi mraza dokaj neprijeten, vetra in megle je bilo dovolj, le deževalo ni, sicer bi se bili že obrnili. Ko sem z ženo in sestrično prišel na snežišča, ki ločijo prepadno severno steno Mangrta od njegove vršne piramide, sta se mi ženski kljub megli, zaradi katere prepada sploh nismo videli, dokončno uprli. Niti koraka nista več hoteli naprej. Zdelo se jima je, da je sneg prenevaren. Zaman sem jima dopovedoval, da so na snežišču tako globoke stopinje od desetih planincev, ki vsak dan prečkajo to snežišče, da sploh ne moreš zdrsniti. Res pa je bilo vreme skrajno slabo in jima zato tega upora nisem mogel zameriti. Prosil sem ju, naj ostaneta sami na snegu, v vetru in megli, sam pa bi šel na vrh; le toliko bi bil rad na vrhu, da bi se ga dotaknil. Omehčali sta se in kljub klavrnim vremenskim razmeram sta pristali na moj odhod šele potem, ko sem jima zagotovil, da je do vzhodnega grebena samo streljaj in da potem poznam vso pot po grebenu kot svoj žep. Brž ko sem dobil dovoljenje, že sem se pogal naprej. Zavedal sem se, da bom ta dan na vrhu ali pa nikoli več. To slutnjo sem poznal še s Triglava, ko sem ga zadnjič obiskal in sem slutil, da je bilo tedaj poslednjič.

Hitro sem prišel na greben z markacijo in po njem na sam vrh, pobral kamenček za spomin in že sem stekel spet navzdol, da bi bili spremljevalki pri čakanju kar najmanj nestrpni. Bil je skrajni čas, kajti veter in mraz sta opravila svoje — ženski sta se pošteno namrazili. Srečen, bil je to moj osmi Mangrt — sem ju hvaležno pogledal in že smo previdno sestopali proti Mangrtskemu sedlu, proti avtomobilu s hrano, pijačo in toploto.

Odslej zahajam vsako leto le še k Mangrtskim jezerom in vdano zrem v vrh, vrh številnih spominov na lepe in tudi trde vzpone, spominov na preizkušnje človekovih zmogljivosti in volje.

POMLADNI ŠOPEK

NADA KOSTANJEVIC

*Ta šopek cvetic, ki z gore prihaja,
le glej, da se nikdar ne zmoči,
ker nocoj ga podarim.
Nocoj, ko ga podarim,
en žalosten večer bo...*

(Italijanska narodna)

S Tejo sva jo spet mahnili proti Turi. Nedelja je bila in Nanos se je prebujal. Na Gurščah in pod Plazom so že odcveteli zvončki, temne in velike potonike so se skrivale v gošči. Le gledali sva jih, ker so zaščitene, pa tudi prekmalu se osujejo. Bela je cvetela rašelika, drobni zaspančki so sramežljivo odpirali plave oči. Ko sva prišli že mimo Lip na vrh Ture, sva slišali govorjenje. Glej, pod vrhom na trati sedi Stefan z vso svojo družinico. Štiri otroke ima pa še sosedova sta zraven. Teja se je brž pridružila otrokom in vesel pogovor se je začel; jaz pa sem prisledla k Štefanu in Tončki.

»Tako je z otroki, Nada! Kar po svoje hočejo, po klinih so me gnali čez Turo!« »Ti je žal?« »Meni že ne!« se postavi Tončka. »Res je, a je prišla ura, ko hočejo otroci po svoje... Kmalu ne bomo šli več skupaj.« »Rasejo, Stefan, rasejo, saj tudi svojih nimam s seboj! Glavno je, da so pošteni in se učijo! Naše družbe ne potrebujejo več toliko, kolikor so jo včasih.« »Res je, Nada! Svoja pota ubirajo, pa naj jih kar! Mlajši so, več zmorejo, drugače na svet gledalo! Tudi na naravo in na goro gledajo drugače...«

Tega dne so otroci odbrzeli po Griži na Gradišče, mi trije pa smo šli počasi in se spotoma pogovarjali, največ seveda o naših otrocih.

»Prvi maj bo, Stefan, pojedete z nami?« »Ne, na Goro pojdem, na ženin dom, otroci pa z nami! Tam imajo družbo sorodnikov.«

»Pa vi, Janez, kovač?«

»Ne teta, nekam bolan sem, ne vem, kaj mi je, najbrž bom moral k zdravniku?«

Prvomajskega jutra se nas je na avtobusni postaji zbralo le šest. »In kam gremo?«

»Rekli ste, da v neznanu!«

»Seveda! Poskusimo priti na Oljko. Če nas pa koroški avtobus v Ljubljani ne vzame, jo obrnemo v Polhograjske Dolomite!«

Pa nas je Korošec v Ljubljani le naložil in še veliko drugih, ki so imeli enake namene kot mi.

Otroci z zanimanjem ogledujejo hmeljišča po Savinjski dolini, naselja in hiše, ki so drugačne, kot so naše. V Smartnem ob Paki izstopimo. Že se pred nami vije dolga kača ljudi, ki so namenjeni, kamor smo namenjeni tudi mi. Gremo skozi snažno vasio in ko smo že iz vasi, se lotimo malice. Mimoidočim ponujamo daljnogled, naj se nagledajo zanimive narave. Ugibamo imena gričev in gora krog nas, vasi v dolini, občudujemo vlak, ki ga pri nas ni. Pred nami se ustavi skupina iz Litije. Ne morejo verjeti, da smo prišli s Primorskega zjutraj. »Pol šestih, pravite, da ste šli? Pa še živino da ste prej nakrmili? Saj smo mi iz Litije šli ob šestih.«

»Že, pa ste morali čez Celje.«

»Ne, saj niste Primorci!«

Potem potegnemo iz žepov osebne in planinske izkaznice. Sele tedaj so nam komaj verjeli.

In smo šli po lepem zelenem gozdu in sploh nismo vedeli, kdaj smo prišli na vrh! Planinsko kočjo so odprli le za danes. Kljub velikemu navalu pa je snažna, dobro oskrbovana, okolica je tudi skrbno urejena. Tik ob koči opazim košato »božje drevce« in priletno planinko, ki si hoče naskrivaj utrgati vejico. »Nikar, mati, zaščiteno je!«

»Saj bi le vejico!«

»Pa če bi vsi tako? Kmalu bi ostal od drevesa le štrcelj!«

»Teta, kaj je tisto tam?«

»I, to bo šoštanjska elektrarna!«

»Kaj pa je tam?«

»Tam so Golte, je Uršlja, tam je...«

Brskamo po zemljevidu, uživamo v razgledu.

Toda kmalu moramo v dolino. Zdaj smo ubrali drugo pot, pot, ki drži v Polzelo, potem pa do Šempetra, kjer smo si nameravali ogledati antično grobišče.

Kmalu smo pred vrati antičnega parka. Prijazna čuvajka, ki se je na starino očitno dobro spoznala, nas je sprejela. Dosti zanimivega nam je povedala o nagrobnikih,

o družinah bogatih Rimljanov in skoraj nas je prepričala, ko nam je dejala, da bomo — po izročilu — okameneli, če smo prišli na grobišče s slabim namenom.

»Glejte, na vrhu skoraj vseh nagrobnikov boste videli v kamen izklesano glavo Meduze (po kateri se neprijetna morska žival tudi imenuje!) Te Meduze varujejo grobišče...« Vse to nam je povedala ta navdušena »svečenica iz poganskih časov«. Ponudila nam je tudi spremstvo, pa smo raje šli sami. Otroci so z zanimanjem občudovali lepe spomenike iz belega marmorja. Pa kaj bi pripovedovala, kar sami pogledajte. Dostikrat se peljete tam mimo. Veseli vas bodo.

In kaj bo naslednja cvetica v našem pomladnem šopku? Vremščica! »Klementina, si kaj povedala mulariji?« »Sem, vi pa napišite vse okrožnico za vse šole!« »Jaz pripravim naše male pevce, da bodo kaj zapeli, pa Nadjo, Martino in Jurija. Bodo kaj zrecitali. Štefan, ali pojdete? Precej vodičev bi potrebovali za tak kup otrok!« »Ne, Nada, raje vamo dam vse štiri s seboj, bodo bolj sproščeni brez naju!« »Marjanca, pustite vse svoje otroke z nami, tudi malega, štiriletnega! Ne, zgubili vam ga ne bomo. Klementina, dobi mi no še nekaj vodnikov! Kdo bo kos osemdesetim otrokom.« »Dobil jih bom, vi pa staknite avtobus.«

Na Avtoprometu sem iskreno razložila svojo stisko. »Kakšen avtobus hočete?« »Raztegljiv avtobus s potrpežljivim šoferjem. Najraje imam Spovednico!« »Kaj?« »I, to je oni avtobus, kjer imajo blagajno pri vhodu, ko šofer reče: počakaj, da ti odvezo dam!« »No, pa bodi Spovednica in kakšne vzdevke imajo še ostali naši avtobusi!« »Oni veliki je Mlatilnica, rezervni pravimo Zalostna gora, podnaroški je Lunohod, gorski pa Leteča kahla...« »Za danes dovolj folklore, le glejte, da mi avtobus in šoferja živa in zdrava vrnete v ponedeljek.« »Klementina, si dobila vodnike?« »I, nekaj staršev že gre zraven, šofer in žena pojdeta z nami na vrh, oba sta vajena otrok pa vendar, stopite no do Janka, on je še tako številni mulariji kos,« sva se pomenkovali pred hišo. Julia pa je najin pogovor slišala. »E, dekleti, z Jankom pa ne bo nič, je hudo bolan.«

Majskega jutra je potrpežljivi vipavski Miro tlačil v »Spovednico« roj prepevajočih, vrisakajočih, klepetavih otrok; med njimi je bilo kakih deset za silo resnih odraslih. Bilo je tako tesno, da je Mirova Irena morala sedeti na odeji pri vratih... Je že tako, kovačeva kobila je zmerom bosa. Skrbno stiskam k sebi najmlajšega, sosedovega štiriletnega Iva. Klementina nese s seboj petlitrsko »plastenko« vode, ker je Vremščica že po tradiciji žejna. »Serpani« Gabrijelca in invalidka Marija sedita skupaj, mene pa skrbi, kako bosta zmogli ta nezahtevni vzpon. Polurna vožnja do Čebulovca je minila s petjem in v klepetu. Tam nas je Miro »deložiral« in se postavil na čelo kolone, ostali smo se pa razporedili v sredini in čisto tam zadaj. Pognali smo se po kolovozu. Otroci so hiteli, saj je bilo iz gozda mogoče videti prostrane kraške planjave, pa vlaki so se kot male igrače pomikali po krasu. Otroci štejejo vagone... Bilo je tudi dosti avtomobilov, posebej tržaških. Žal so stikali za narcisami. S Klementino in Martino, z Otom in Marjanom smo otroke komaj prepričali, da ne smejo trgati rož. Srečali smo tudi mnogo ovac, mimogrede občudovali preprosta napajališča: primerna kotanja je bila obložena s plastično ponjavo. Ze pred iznajdbo plastike so gorjanski pastirji poznali ta preprost način, kako priti do vode — živino so gnali v krogu, dokler v kotanji ni stoptala zemlja, da je postala neprepustna in so tako nastali »kali«. Pastirji se pomenkujejo z nami; iz Bosne so. Veseli so, da jih na teh neobljudenih planjavah nihče ne preganja, celo dobrodošli so, da popasejo njihove črede te zapuščene širjave. Že smo pri ovčarskih stajah in skozi gozdiček se začenjamo vzpenjati. Kmalu bomo na vrhu. Na slavnostnem prostoru vihrajo zastave, valijo se kolone — otrok. Vzdušje je veselo, program lep in zanimiv. Ko je bilo programa konec, so se začela vesela tekmovalna in igre. Sredi največjega smeha, glej, glej, prikrevsata z roko v roki — Gabrijelca in Marija. Občinstvo ju je sprejelo z navdušenim ploskanjem.

Počasi se začnemo kotaliti v dolino. Vsi smo prišli živi in zdravi v Senožeče. No ja, brez kulture tudi ne gre, čeprav smo imeli za seboj že kulturni program z Vremščice. Ustavili smo se v ta namen v Stanjelu, ki kot beli galeb čepi na vrhu griča. V svojih starinskih hišah, razpadajočih dvorcih, v lepem muzejčku, starodavni cerkvi, grajskih vrtovih, v kamnitih strehah in žlebeh skriva toliko lepote... Vse skupaj pa varuje možiček, ki ima vse to tako pristrčno rad... Le cerkev varuje ženičica, ki pa nam ne pozabi povedati, »da ji vsak turist pusti kakšen dinarček za čajček«.

In naslednji izlet? Sli bomo na srečanje z zamejci v Lusevero pri Tarcentu. »Štefan, tokrat pa bi res lahko šli z nami, saj ste bili lani z nami v Brdih.« »Že, Nada, a otroci gredo radi po svoje, mi po svoje... Pa kdaj drugič.« Preden pa smo šli na to srečanje, se je dogodilo še marsikaj. Na primer: bilo je več porok. Iz ene hiše sta se v nekaj tednih poročila najprej brat, potem pa še sestra. In če so poročenci na dobrem glasu in niso domišljavi, spletajo domači fantje okrog poroke mnogo šegavih domislic. Ponoči postavljajo slavalok in iz vsakega vrta — kljub poostrenemu nadzorstvu, zmaknejo kakšno vrtnico. Na to poberejo po vasi ponoči vse lončnice in jih znosijo nevesti pred hišo — najbolj težke pa spravijo celo na balkone! Kako jim to uspe, ko pa je pred poroko v glavnem vsa vas pokonci — to pa je poklicna skrivnost. Naslednji dan

pač jezni lastniki lončnic iščejo te rože — jih prenašajo pri belem dnevu po ulicah, najbolj jeznoriti pa pokličejo celo milico na pomoč.

Ko fantje »odšrangajo«, pospravijo šrangarski denar in se ženin in nevesta odpeljeta, je spet vse kot prej (do naslednje poroke seveda).

Potim se, da bi zbrala delegacijo za srečanje z zamejci. Otroci imajo vse mogoče in nemogoče zaključke šolskih let, nekateri nimajo urejenih potnih listin, drugi imajo za držke doma... »Klementina, greš z nami?« »Ne utegnem.« »Kaj pa Janez?« »Oh, teta, ne veste? Doma je, iz bolnišnice so ga pripeljali.« Tako se meniva, ko zaslišiva navček. Drejče, kdo je umrl?

»Ne veste? Janko, Janko kovač, Karižev Janez?«

Janez? Mlad je bil, sošolec mojih pastorkov. Vedno nasmejan in vesel, udeleženec na planinskih izletih. Čeprav ni bil poročen, je bil potrpežljiv z otroki in s starejšimi ljudmi. Ni bilo dela, ki ga ne bi sprejel. Spominjam se samo poti na Turo, potem pri Abramcu in še in še...

Danes bom šla do Zore Margonove, gor na Nanos. Sadike ohrovtja ji bom nesla, ona mi pa bo dala zeljnate, saj jih na Nanosu goje za vso dolino. »Le pojdi!« mi pravi mož, »pri živini bom že sam opravil.«

Drobim jo po Borovni, zavijem na Grižo, grem mimo lipenjske kapelice. Glasno je zahajal ovčar Crnogorec, ko je zaslišal moje korake. Glasno mu odgovorim in še enkrat zahojka. Ko vidi, da sem jo ubrala po poti do »nakladovša« (tako pravimo pri nas gozdni rampi), jo mahnem skozi bore do Slemenca. Samotna je pot v tej vročini. Niti ptičev ni slišati, ne zveri, le kobilice skačejo in metulji se spreletavajo; vseh barv so in različnih velikosti. Onkraj Slemenca se vidi Abramova domačija in podrtja na Ravniku. Še pred petnajstimi leti je bila naseljena. Veliki hlevi so bili tam in poleti so kosci tu spali in kuhali. I, pravijo, da bodo popravili. Zavijem v gost bukov gozd. Spodaj na jasi so družinice z otroki. Počivajo. Pečejo čevapčiče in se žogajo. Nekam mi ni do družbe danes. Le do Zorke pojdem. Že sem iz gozda na rožnati jasi, kjer stoji urejena Margonova domačija. Tu, po očetovi smrti samevata brat in sestra, gozdni delavec Miro in Zora. Otroci so se poročili in so v dolini. Zora je pred hišo, pride mi nasproti. Zamenjamo sadike in se usedemo v senčno kuhinjo. Daleč so od doline, pa imajo kljub temu v hiši elektriko pa skrinjo, pralni stroj in televizor. Hiša vsa blešči od snage — čeprav se tod — posebno poleti, zvrsti dosti obiskovalcev. Medtem ko je Zorka kuhala kavo, ki je celo na Nanosu bolj moderna od mleka — občudujem njene cvetice v lončkih in lovske trofeje. »Pravite, da je Janez umrl?«

Pomenkujemo se o rajniku, o novicah iz doline, potem pa ji zaupam: »In kje tod kaj lepega rase? Janezu bi spletli šopek.« »Tja, čez Ravnik pojdite...!«

Pogledam še njen lep vrtiček, skrbno ograjen pred srnjadjo, ki pride tu prav do hiše, pogledam še k živini, v mokro cunjo zavijem zeljne sadike in grem... Samoten je Ravnik, samotni in razcveten. Tu je šele komaj prva pomlad. Naglo nabiram rože, le zaščitene lilije pustim pri miru. Že vidim pred seboj debelo bukev, ko zaslišim avtomobilsko hupo. »Teta, se zmeniva za prevoz?« vpraša Bojan, ki se vrača z družinico iz gozda. »Prav, Bojan, a ustavi na vrhpoljskem klanecu pri Jankovi hiši.«

Bojanova otroka mi pomagata med potjo urejati šopek. Zavore glasno zacvilijo. Izstopimo. Gremo skozi rožnat vrt in vstopimo v temno sobo. V soju sveč vidim najprej Jankov spokojni obraz, kot da ne bi že dolga leta trpel... Potem v poltemi zasledim obraze štirih njegovih sester. V kotu pa sedi »Šerpani« Gabrijelca in nemo zre v pokojnika. Zavem se, da imam na sebi prašno krilo, na nogah sinove, za dve številki prevelike telovadne copate in raztrgane nogavice, v laseh pa najbrž nekaj borovih iglic, v rokah pa še vedno držim šopek planinskega cvetja in ne vem, kam naj ga bi odložila, ko je v sobi polno rož. Ena od sester je opazila mojo zadrego: »Te so z Nanosa, te rože so res od srca!«

Vzame mi jih iz roke in da v najlepšo vazo.

»Še bolan je v hribe rad šel... Vse je hotel videti, kar je bilo lepega v naravi, čeprav je bil potem tri dni bolan. Pa kako je bil potrpežljiv v boleznih. Nikdar se ni pritoževal, čeprav so bile bolečine hude...« »Glejte,« povzame druga, »Gabrijelca pa vso noč in ves dan tu sedi. Me smo šle počivat, ona ne. Pravi, da je Janez na izletih nikoli ni zasmehoval. Vedno ji je pomagal pa tudi jesti in piti ji je rad dal...« Se zadnjič se zazrem v spokojni obraz, še zadnjič vidim velike, delovne roke...

V ponedeljek smo Janka pokopali. Pred nami pa je bil zdaj Tarcent. Le mukoma mi je uspelo zbrati resnično pisano delegacijo, ki so jo sestavljala dekleta in žene. Ko smo se zbrali na »ta glavnem« trgu — Rika še ni bilo. Žena ga je šla iskat in ko je prisopihala, smo ga ozmerjali, nihče pa ni opazil, da je Riko nekam bled. Ko je prišel do besede, je dejal: »Ne veste, kaj se je zgodilo?« Štefana, Krečičevega Štefana je sinoči zadela kap, pri enainpetdesih, štiri otroke ima... »Štefan, Štefan! Marljiv klepar, preplezal je dosti streh, postavil dosti žlebov. Naravno je iskreno ljubil in rad je bil v gorah.«

Bližina meje je za trenutek pretrgala žalostne pomenke. Šlo je seveda brez zapetljajev in kakor hitro smo na oni strani, so vsi odrasli člani privlekli na svetlo »Beneško Slo-

venijo« izpod peresa Ivana Trinka-Zamejskega. Občudujemo lepo obdelana polja, potimo se v vročem soncu in hrepenimo po mrzlem izviru »Podskalci«. Slavka nam ga pričara s pesmijo o reki Vipavi:

Skozi skaie pridere, skozi mlake šumi
cvetice opere in trte hladi ...
zato naj Vipava na veke živi,
ker prva in prava slovenska je hči ...

Tudi druge naše žene so privlekle iz arhiva razne pesmi iz predvojnih »taborov«. Pesmi, ki so jih skrivaj pele pod fašistično oblastjo. Mlajše zbirajo planinske popevke. Saj je ravnina tja do Vidma nekam enolična, proti Tricesimu pa cesta ravna. Sele tam se začne svet nekoliko vzpenjati. V Tarcentu pa zaidemo v popotresno obnovo in se komaj prerinemo z avtobusom med odri, ki jih je po vsem mestecu dovolj. Še sreča, da imamo poleg mladega šoferja še nekaj upokojenih voznikov, ki mu pristrčno pomagajo z nasveti pri usmerjanju. Cesta se zdaj vzpenja med strmimi gorami, ki jih krijejo rahle meglice. Več avtobusov je na začetku vasi. Vas je res majhna, sicer lična, a je videti, da ni vsa naseljena. Ljudje se vračajo tja le ob nedeljah. Take množice, kot je danes tu, zlepa ni videla. Lepo so organizirali srečanje na vaškem trgu, kjer vidimo celo — zvon. Cerkev je namreč podrl potres. Vsako društvo je dobilo v dar iz slame in ličkanja spleteno lutko ter glinast krožnik s podobo kraja pred potresom. Široko srce imajo ti ljudje, odprli so nam hiše in duše, le sence nam v tej vročini niso mogli pričarati.

Po sporedu je mladina zaplesala, starejši smo pa šli na potep po vasi. Ugotovimo, da se z domačini sporazumevamo lahko le s kretnjami, saj ne govore ne italijansko ne slovensko, temveč — po rezijsko. Vendar tudi ta govorica ljudi dobre volje nam zadostuje, da prebijemo prijeten dan v tem odročnem kraju v gorah. Srečo imamo! Jože Medvešček iz Nove Gorice je tudi tu. Pokazal nam bo domov pot čez Robič. Spotoma smo nameravali obiskati Landarsko jamo.

Vasi in mali trgi dremlejo v popoldanski pripeki. Nenavadna imena: Nimis, Attimis, Foedis ... Iz zaspane in tudi bogate ravnine smo spet prišli v revnejši bolj hribovit svet. Njive so manjše, vasi bolj strnjene. Po ozki, strmi cesti se vzpenjamo do vasi, izstopimo in gremo po romantični in lepi potki na pobočju v prijazen gozd. Šele tu je neznosna pripeka popustila. Kmalu se znajdemo pred vhomom v prostrano podzemsko dvorano. Bili smo v Landarski jami. Prijetno hladno je v jami. Vozimo proti meji. Ko pridemo na italijansko obmejno postajo, poščili v avtobus karabinjer. »Eravate a Lusevera?« (Ali ste bili v Luseveru?) Ko smo potrdili, je le zamahnil z roko: »Avanti!« Kot da nas bi zbodel, smo zapeli v zboru:

Avanti poppolo ...

Italijanska posadka je nenapovedan koncert nagradila z burnim ploskanjem. Na naši strani je mlada carinica vprašala kolege, če nas je treba kaj pogledati. »Prav nič, planinci so, pa še nedelja je ...« Bolj smo se približevali domu, manj se je možem mudilo. Ko pa smo končno zagledali Log in je nekdo predlagal žalostinko, smo vsi pritegnili ... Na »ta glavnem« trgu smo se razšli brez vpitja in petja, le šoferju smo podali roko. Može so skupaj odšli na Štefanov dom, ženske bodo tja šle jutri ...

Tako smo pokopali tudi Štefana ... In vendar je prišel večer, ko smo pozabili na žalost in skrbi, na vrtec, na malo in navadno šolo, na usmerjeno izobraževanje, vojaščino, univerzo, službe in pokojnine ...

Na kresni dan so mulci znosili na Grèbn (ne grèben, da se razumemo) vse stare gume, kar so jih uspeli najti. Pod noč je Vinko zazvonil, mulci so prižgali kres in vse kar leze in gre se je začelo zbirati tam. Vesela pesem odmeva, otroci se lovijo krog ognja. Kmalu so jih začeli klicati starši.

Po pobočjih brle drobne lučke. Matere gredo iskat male radovedneže. Nocoj ne bom šla iskat nikogar.

Vstopila sem v hišo ... Pomladi šopek na mizi je ovenel. Poletje je pred nami.

DOPUST

PETER ČIŽMEK

Kolesa šinobusa ropotajo v noč. Ne dajo mi spati; dremļem z enim očesom, napol odprtim. Vagon je poln ljudi, čudno za ta čas. Polnoč je že davno mimo. Oblački cigaretne dima ščemijo v oči. Šinobus se ustavlja pri vsaki belo popleskani hišici. Živce mi bo požrlo! Prižgem si cigareto. Ob meni sedi mlada ciganka z otrokom v naročju. Prijetna mala deklica z velikimi očmi strmi v mojo zvezdo in nekaj čebļa. Snamem zvezdo s kape in ji jo dam. Bom že kje našel novo. Kar žari od sreče, jaz pa tudi. Bom že kje našel novo. Mlada mamica pokaže dve vrsti biserno belih zob, nasmeħ čez ves obraz. Na zadnjem sedežu je nekdo vrgel v kasetnik staro, praskajočo kaseto Šabana Bajramovića — Djelem, djelem... Končno postaja: Kikinda. Zamudil bom v kasarno za nekaj ur. Teško je preživeti dvajset let v dvajsetih dneh dopusta, potem pa ne zamuditi.

* * *

Mesečna noč. Les poka pod težo belega puha, pred dnevi je legel na žilave roke starih macesnov. Črno smrekovje, golo bukovje, zimsko stokanje v vetru. Med črnimi sencami lise srebrnine. Beli prah se svetlika kot zrnca sijude v drobnem pesku. Zmrzuje, poka, škriplje zimski les.

Potok okamnel v svoji preproščini. Eksplozirala je nekoč, posul je z drobnimi kapljicami skalnati skok, poln mahu, čez katerega je padel. Kaplja za kapljo je rasla iz ledenega mahu, dokler ni zrasel spomenik v naravi. Saj še raste, raste... Ampak curek je tanek, pol tanjši, kot ga je bilo. Ledene sence Peričnika lesketajo v mesečini. Sum, prej ga ni bilo. Bela voda je dolbla škaf v ledeni stožec. Buči, drobni curek pene. Ne šepetaj mi tistih besed! Te so drugačne. Ne nosi jih v mesečno noč.

Dve dolgi senci šumiva skozi pršič doline, pozabljeno prazne. Bel kristalni prah hoče skozi platno obujkov. Opetekava se skozi morje pršiča pod bremeni dveh težkih nabrtnikov.

Žariva na koncih dveh cigaret v mraku pod smreko.

Kolneva baterije, zmrznila je vsa svetloba v njih. Kmalu bo konec mesečine. Slediva pot, zasuto pod debelim pokrovom srebrnine. Mraz grize v prste. Nahrbtnik v rame. Oči lezejo skupaj. Srce tolče, glava kinka. Nocoj pa oh nocoj...

Odprem oči. Kot bi nekam udaril z glavo. Stena! Če spet zamižim, si je ne morem več predstavljati takšne, kakršna je. Kup kamenja, gola naključnost nagrmadena v neko določeno obliko. Ali smo morda sami dali obliko brezoblični naravi? Saj bi brez nas bilo brez pomena vse, kar je lepega.

Škrtanje derez v gladki skalni plošči pod tanko stekleno šipo. Drobci ledu odletavajo pod udarcem kladi. Klin požira blatna rumena razpoka. Tlesk vponke. Celada z glavo vred počiva prislonjena ob steno. Telo drgetajoče napeto. Žvenket opreme odkriva premikanje. Veter tuli visoko zgoraj, igra na skalnate orgle. Kamini, grape, stebri, previsi, plošče, kamini... Brez konca. Jugo. Res ne bo konca? S police pometem sneg. Skalno uho za varovanje. Še klin za opremo.

Krokar kroži nad prepadi. Ne, saj ni krokar. Predaleč je. In previsoko. Orel jadra na divjih vetrovih, ki ga nosijo čez grebene. V beli samoti. Mlačen veter zavija med stebri nerazpoznavno fugo zimski naravi. Puhaste stene na oni strani žarijo v soncu. Ne bodo več dolgo. Sence so medle. Pobočje Pihavca vlačí sive megle do Luknje. Sfinga si je potegnila tančico globoko čez obraz. Postavlja še bolj zagonetno uganko, kot je bila prejšnja? Kraljevska ujeda drsi skozi prostor visoko nad meglo. Potem pikira v dolino. Kdor visoko leta, nizko pade. Kdor pa se drži trdnih tal, nikoli ne bo občutil opojnosti višine. Pripravljava vrvi za spust. Ne bo dolg, nizko sva še.

Vihar na Brani. Vrh plapola v zastavah mlečne megle. Sijo odnaša s seboj, vrh ostaja. Kakšna je to hitrost? Se premika vrh, razbija megleni zid? Sonce žari na vso moč. Zemlja ne čuti topline niti je ne vrača. Preveč je divjanja z vetrom. In vendar se vrh upira, čeprav ga odnaša po koščkih. Malo naenkrat, a vendar. Majhen človeček na njem; drži se za drog. Vračam se po Šiji. Noge se tresejo, gre po vseh štirih. Sonce. Kam bi s cepinom? Veter. Tu, skoči, ne... Obrne me na hrbet, sunek vetra udari v prazno. Oklo cepina skače po zbitem srenu. Ne da se ustaviti. Če zapicim dereze, me bo obrnilo, potem pa adijo... Skale, bumf... Saj sem že skoraj na sedlu. Mehkejši sneg. Cepin se zarije, skoraj odtrga mi ga iz rok. Jaka bo rekel, da je to bila dobra vaja. Klobuk me je izgubil. Sam nadaljuje na Štajersko. Škoda, toliko časa sem ga nosil, da sva že postala del drugega. Drobna črna pika se manjša v neskončno belo pobočje.

Zbogom, pa dobro se imej brez mene! Nad Okrešnjem si je Mrzla gora nadela kučmo. Na Brani in Planjavi pa še vedno sonce. Vidiš ga lahko, čutiš pa ne. Preveč je do njega skozi vihar.

* * *

Žabe kvakajo in reglajo na Junkerovem salašu. Do jutra ne bodo nehale. Stiskam jermen puške, da imam prste že čisto modre. Pogreznem se v blato, razmočil ga je dež večerne nevihte. Ne smem zadremati, kmalu bo zamena straže. Prižgem cigareto. Skrivam žareči konec v dlan. Jutro bo kmalu tu. Kasarna se riše iz teme v sivo banatsko jutro. Oranžna krogla potuje iz brezupno ravnega horizonta.

»Stoj! Kdo gre?« »Smena straže.« »Prolaz!«

Blato čmoka v škornjih...

Z OKOVANO LESKOVO PALICO S POHORJA — PO TRANSVERZALI »KOZARA«

PD »Klekovača« Prijedor organizira vsako leto skupinski pohod po transversali »Kozara« za vsa planinska društva. Ob proslavi 40-letnice jubileja »Kozara 1942—1982« in 16. maja, Dneva osvoboditve mesta Prijedor, se je tega veličastnega spominskega pohoda udeležilo 250 planink in planincev iz naše lepe domovine. To brigado planincev je dopolnjevalo 26 planincev planinskega društva »Matica« Maribor.

Pot smo začeli z vlakom iz Maribora, ko nas je 14. maja popoldne v lepem sončnem vremenu odpeljal planinskim doživetjem naproti. V Prijedor smo se pripeljali pozno zvečer. Prisrčen pozdrav: »Zdravo planinci Slovenci!« je podpri že tako dobro voljo, ko smo vstopili v avtobus; tedaj se je oglasila tudi pesem in ni prenehala vse do konca vožnje. Kratka pot do planinskega doma »Klekovača« je hitro minila, prišla je pa tudi prav okovana leskova palica.

Planinski dom »Klekovača« je v kotlini Kotlovača, 495 m, mimo žubori potok Duboko. Zgradili so ga l. 1957, obnovili pa 1974. Zdaj ima okoli 100 postelj.

Sto postelj že, nas je bilo pa 250! Organizatorjem je tudi to uspelo. Svoje pa je seveda prispevala tudi planinska pesem.

Prvo noč smo prestali kljub bučnemu smrčanju, ko smo zjutraj ugotovili, da imamo nepremagljivega maratonca v tej disciplini prav mi, planinci iz Maribora.

* * *

»Danes gre pa zares,« sem si dejal, si oprtal nahrbtnik ter krepkeje stisnil okovano palico; pred menoj je namreč bila 25 km dolga pot od Mrakovice, čez Lisino in nazaj v Mrakovico in Kotlovačo.

Mrakovica, čudovito lepa in zelena, sredi Kozare! Mrakovica, z enim od največjih spomenikov revolucije...

Misel ti zastane, ker ne veš, kako bi se poklonil spominu tisočerm žrtvam za svobodo...

Kako bi zapel pesem partizanov s Kozare...

»Naš barjak se vije, kao crveni cvijet.

Požurimo drugovi, da osvojimo svijet...«

S pesmijo, čeprav utrujeni, smo se vračali z Lisine v Mrakovico in Kotlovačo.

V dveh urah so nas vse postregli in okrepčali s čajem in toplo večerjo. Vodičem, predvsem pa prirediteljem, od komandanta brigade do »domara« Planinskega društva »Klekovača« Prijedor, še enkrat vse priznanje!

Zamrla je pesem. Zamrli so veseli pogovori... Le potok Duboko je tiho žuborel mimo šotorov, ki so ždeli na jasi za domom v temi stoletnih gozdov na legendarni Kozari.

* * *

Svež jutranji vetrič in sramežljivi prvi sončni žarki so zbistrili tudi zadnje zaspance. Na pot smo odšli že ob 7. uri.

Ne vem, kako naj opišem pot na Kozarački kamen, pot ob reki Mlječarica, spomenik na Vitlovski sredi temnih, mogočnih bukev. Nepozaben je ostal pogled na dolgo kolono planincev ob strugi deviško čiste Mlječarice in njenih izvirov.

Kratek odmor pri spomeniku na Vitlovski, molk v počastitev padlim v NOB in odmev »Slava njim« med krošnjami stoletnih bukev — vse to me je pretreslo. Zdelo se mi je, kot da so te grče bukev pesti padlih, ki pozdravljajo našo svobodo.

Z veseljem, s ponosom smo zaključili drugi del pohoda. Še in še je odmevala pesem zbranih pred domom, ko so čakali na podelitev transverzalnih značk. Pozdrav, stiski rok in prijateljski objemi ob slovesu, nad vsem tem pa je lebdela želja, da bi se spet srečali v planinah naše domovine. To je bil najbolj zgovoren dokaz, kako tesno smo povezani.

Naši skupinici iz Maribora pa bo nudil streho še za eno noč dom »Kljekovača«. »Ajmo, Slavonci, zapevajte,« nas je spodbujal »domar«, ko je zamenjal samoglasnik E za A in O za E. Prijazno je odstopil kuhinjo, lonce, drva in sekuro našim planinkam, da so pripravile večerjo. Svoje roke je našla celo — metla.

Mladi planinci so delo opravili imenitno. Urediti okoli dvesto ležišč ni kar tako.

Nisem si zapomnil šal in melodij vseh pesmi in pesmic, ki jih je neutrudno spremljal Boris s svojimi orglicami, le to vem, da mi pesem o »žabah« še danes zveni v ušesih. Prekrasno sončno jutro in dolgo čakanje na avtobus nam ni vzelo dobre volje. Požvižgali smo se na avtobus in se veselo, tokrat že skoraj vsi z leskovimi palicami, spustili v dolino, v Kozarac.

S pristrčnim vzdušjem ob podelitvi transverzalnih značk je bila naša pot končana. V senčnem vrtu lepo urejene restavracije smo nazadnje dočakali tudi avtobus za Prijedor. Ogled mesta Prijedor, muzeja in rojstne hiše enega izmed prvi herojev NOB, dr. Mladena Stojanoviča in izčrpana razlaga tovariša upravitelja in kustosa o nastanku mesta nam je spet priklicala nazaj veličastno KOZARO.

Kaj naj še pišem? O potovanju z vlakom iz Prijedora v Maribor morda? Omenim naj le to, da kljub gneči nisem izgubil dobre volje niti ne okovane leskove palice. In — še bi šel na tako kot. Prepričan sem, da tako mislijo tudi drugi, skupaj z vodo, ki se mu v imenu udeležencev in v svojem imenu zahvaljujem za trud in skrb na pohodu po transverzali Kozara!

Stefik

Lastovke bregulje ali bregovnice smo pred kakim desetletjem večkrat videvali na primorskih planinah, ko so v jatah obletavale kakšen hrib, včasih tudi vrh Snežnika. Za razliko od kmečke ali mestne lastovice imajo bregulje rjavkasto grlo in bolj izrazito obliko z daljšim repom.

Žal, da je teh ljubkih prinašalk pomladi, ki smo jih veseli, kjerkoli jih zagledamo, iz leta v leto manj. Njih zvestobo do rodnega gnezdeca opjevajo tudi pesmi. Spominjajo pa nas tudi na naše izseljence, ki se kakor one spet in spet vračajo v svoje domače kraje.

SKUPINA OB OGNJU

(Opis slike)

ANDREJ ŽMITEK

Pred menoj je črno-bela fotografija, velika 30×40 cm. Na njej je skupina mladih ljudi, ki sedijo v mraku ob plapolajočem ognju. Fotografija je nastala na Velem polju približno pred desetimi leti. Če se prav spominjam, smo šli na Triglav. Prespali smo v stanovih na planini, zvečer smo zakurili ogenj in si tako podaljšali dan.

Središče slike in tudi središče skupine je ogenj. To je obenem najsvetlejši del slike. Najnižji del slike je temen, pa tudi sicer ni zanimiv. Tam je trava, temna, neosvetljena. V zgornjem delu slike je mogoče slutiti nekaj skal in trave, povsem levo je še skupina macesnov. Ob skrajnem desnem robu je del strehe in vogal stana. Bistvo tiči v srednjem delu slike.

Na desni sedi na trinožniku Janez. Od vseh na sliki je on najbliže fotografskemu očesu. Desna noga je iztegnjena proti ognju. Njegova postava daje sliki plastičnost, morda celo vtis kulise. Gleda v ogenj. Izraz na njegovem obrazu ni jasen, na pol je obrnjen vstran. Ni smeja na njem.

Janez je več let trdo treniral tek na smučeh. Nehal je zaradi slabih razmer v klubu. Potem si je pustil rasti brado in lase. Prepotoval je dosti sveta tako, kot potujejo danes mladi. Na Cejlonu se je potapljal za školjkami, vozil se je z desko po valovih. Zdaj je navadno oblečen v »jeans« in s svojo »formo« daje videz škrate. V hribe gre poredko. Levo od Janeza in v ozadju je Lojz. Osvetljen je samo njegov obraz. Gleda v fotografski aparat. Drži se na smeh, kaže zgornjo vrsto zob, od katerih se odbija svetloba ognja.

Lojz je najstarejši od skupine. Zdaj jih ima nekaj manj kot trideset, po poklicu pa je inženir gozdarstva. Trenutno je načelnik alpinističnega odseka, vendar ga imam na sumu, da se njegova kariera v alpinizmu bliža koncu; zadnjič smo se menili, kam bi šli plezat, pa je predlagal interno smučarsko prvenstvo odseka. Svojčas je kar precej plezal; bil je tudi na Kavkazu. Dolgo časa je nosil antirevmatični pas, dokler nazadnje ni dobil revme. Sedaj ga ne nosi več. Pri padcu v steni Malega Draškega vrha si je zdrobil pogačico, to ga delno ovira pri plezanju. Je eden od štirih »ustanovnih« članov

našega odseka. Po svoje je še kar zanimiv fant. Sprašujemo ga, kdaj bo poroka z Mojco, pa se le smeje.

Levo od Lojza in pred njim je zleknjen Vlado. Na glavi ima klobuk. Gleda v ogenj. Z obraza seva nekakšna hladnost.

Vlado je po rodu iz okolice Varaždina. Ko je bil še majhen, se je družina preselila v Slovenijo. Je zidar. Imel je težave s samim seboj; bilo jih je več, kot jih je mogel prenesti. Spomnim se, kako se je odpravljal, neizkušen, solirat Hornovo v Jalovcu. Odpravljal se je z nekoliko dramatičnimi besedami, vendar ga nisem mogel ustaviti. Vrnil se je in povedal, da ni našel vstopa. Po gorah je hodil največ sam; lovil je kače. V sobi je imel njihove posušene kože. Danes ne živi več.

Takoj levo od Vlada je ogenj, središče slike. Za ognjem se skriva del obraza, ki ga do danes še nisem opazil. Zdi se mi, da je deklet. (O tem obrazu v mojem spominu ni skoraj nobenih vtisov.)

Poleg dekleta sedi Janko. Osvetljen ima samo obraz; gleda v fotografski aparat. Usta so napol odprta, zobje se blešči.

Janko je bil včasih najboljši plezalec odseka, njegov motor. Doma razmere niso bile dobre, morda ga je tudi to gnalo v stene. Dvakrat je plezal v Rusiji. Poročil se je. Po poklicu je inženir lesarstva. Bolj poredko se vidimo. Trenutno je pri vojaki. Včasih sva precej plezala skupaj. Psihično je zelo stabilen. Nalezal se je, ne vem od kod, neke romantike. Svoj podpis zaključuje z vijugo pod imenom, prav tako kot njegova žena. Ne vem, če bo še plezal. Z ženo pričakujeta otroka.

V smeri od Janka proti fotografu sedi Mirko. Večji del njegove postave je osvetljen. Po starosti sodi nekako v spodnje razrede osnovne šole. Usta ima napol odprta, gleda v levo.

Mirko je danes član državne reprezentance v smučarskih tekih. Trenutno je pri vojaki. Zadnjič smo se srečali in ga nisem spoznal. Nismo bili veliko skupaj.

Levo od Mirka je steklenica. Ni pomembna, vendar je na sliki zelo opazna. Ker je blizu fotografu, je visoka skoraj toliko kot Mirko. Od stekla odseva svetloba plamenov. Na steklenici je mogoče zaslititi napis DANA.

Kljube napisu se spominjam, da je bil v steklenici pomarančni sok. Ne vem, kaj se je kasneje godilo s steklenico.

Levo od steklenice in bolj zadaj sedi Franci. Plameni ga osvetljujejo skoraj v celoti. Obraz je zasanjan, zazrl se je v plamene. S prekrizanimi rokami oklepa kolena. Doko lenke ima zavahane navzdol, kaveljčki na čevljih se blešči v svetlobi ognja.

Franci je bil Jankov mlajši brat. Glede plezanja je bil dolgo časa v bratovi senci. Nisva mnogo plezala skupaj. Imel je navado, da je vse obgodrjal in kritiziral. Studiral je na strojni. Ko je začel hoditi z Bernardo, se je povsem spremenil; naenkrat je odrasel. Plezal je tudi v Rusiji. Veliko je treniral, kandidiral je namreč za Himalajo. Dva tedna po poroki in tik pred zagovorom diplomske, se je ubil v steni Draškega vrha.

Na skrajnem levem robu slike je še en Franci; obraz ni oster. Ta Franci je Janezov brat, ki je na desnem robu slike. Ukvarjal se je z različnimi športi, tudi s smučarskimi skoki. Trenutno je pri vojaki.

Dругih ljudi ni na sliki.

V tem sestavu se nismo nikdar več zbrali. Od ljudi na sliki se samo Lojz praktično ni spremenil, le za odtene se je postaral. Velikokrat gledam to sliko. Tako malo let je minilo in vse je drugače.

FRANJO KLOTNIK

Franjo Klotnik je umrl 22. 7. 1982. Pokopan je na kranjskem pokopališču. Od pokojnika so se poslovili tudi njegovi ožji prijatelji in sodelavci v taborniški in planinski organizaciji, Doma mladine iz Celovca in Doma učencev srednjih šol v Sloveniji.

Za pokojnim Franjom Klotnikom so imeli 30. 7. 1982 taborniki in planinci v prostorih PZS v Ljubljani žalno sejo. Udeležili so se je delegati Taborniške in Planinske zveze Jugoslavije in Slovenije, Planinskega društva Celovec in Kranj, pokojnikova soproga in sinova. Žalno sejo je vodil Tone Bučer, podpredsednik Planinske zveze Slovenije, o liku pokojnika pa je spregovoril Zdravko Krvina, član predsedstva Taborniške zveze Slovenije.

Franjo Klotnik se je rodil 31. 10. 1909 v Mariboru. Njegov oče je bil železničarski uradnik in načelnik postaje, zato se je družina večkrat selila iz kraja v kraj. V takih okoliščinah je v letu 1917 obiskoval osnovno šolo v Ormožu, naslednje leto že v Veliki nedelji in leta 1920 v Mariboru. Na državni realki v Mariboru je leta 1929 maturiral, nato pa se je vpisal na filozofsko fakulteto v Zagrebu.

Še kot učenec na osnovni šoli je aktivno sodeloval v organizaciji Sokola in kasneje v dijaškem društvu »Napredek«. Kot visokošolec je bil dve leti tajnik društva jugoslovanskih akademikov v Mariboru. Ves čas je bil aktiven član in funkcionar takratne gozdovniške organizacije, predhodnice današnje taborniške zveze. Od leta 1933—1939 je bil načelnik Jugoslovanske gozdovniške lige. Vsi gozdovniki so ga tedaj poznali pod imenom »Brat beli lisjak«.

Pred vojno je sodeloval v naprednem delavskem gibanju. V aprilu 1941 se je moral umakniti iz Maribora v Ljubljano. Po ustanovitvi OF je bil terenski aktivist OF, kasneje pa vojaški referent. Po kapitulaciji Italije je bil zadolžen za transport in nabave. Sodeloval je na področju od Trsta do Milana. Vzdrževal je zvezo med 9. korpusom in CK KPI, bil je sekretar terenskega odbora OF v Milanu, predsednik NOOI za severno Italijo, deloval je kot predstavnik mednarodnega Rdečega križa in opravljal še številne druge naloge.

V letu 1946 ga je ministrstvo za industrijo in gospodarstvo premestilo na tekstilno šolo v Kranj. Od leta 1950 pa do svoje upokojitve je bil direktor Dijaškega doma v Kranju. Po prihodu v Kranj se je kot že preizkušeni planinec in gozdovnik takoj vključil v obnovo planinskega društva Kranj. Kmalu je postal tajnik in leta 1947 predsednik društva. To funkcijo je opravljal vse do 1967, to je polnih 19 let.

Ob 60-letnici Planinskega društva Kranj je kot predsednik kritično ocenil poveljno pot tega društva in je tedaj povedal naslednje:

»V juniju 1946 smo s 300 člani obnovili delovanje našega društva. Prevzeli smo demoliran dom na Krvavcu in prazno Češko kočico. Skupnost nam je pomagala premagati težave, pričeli smo ustanavljati društvene odseke in najširšo planinsko dejavnost tako, da je članstvo kmalu po številu zrastle čez 3000, nato je nekoliko padlo, danes (tj. 1960) pa šteje društvo okrog 2000 članov z več kot 40 % mladine.

V vseh povojnih letih je bila najmočnejša gospodarska dejavnost, predvsem gradbena, ki do danes še ni ponehala. Obnovi in opremljanju Krvavca in Češke kočice je sledila razširitev doma na Krvavcu, obnove gostišča na Smarjetni gori, gradnji daljnovoda na Krvavcu, kočice ob žičnici, Doma na Kališču in velika adaptacija in dozidava doma na Krvavcu, ki še teče. S ponosom lahko pripomnimo, da so naši člani pri navedenih delih opravili čez 30 000 udarniških ur.

Po svoji obširni gradbeni in gospodarski dejavnosti društvo tudi ni zanemarjalo drugih planinskih nalog, predvsem vključevanja mladine v mladinski, alpinistični in jamarski odsek. V ponovnem vzponu našega društva se je zlasti uveljavila mladina s svojimi pohodi in množičnimi izleti, alpinisti s številnimi prvenstvenimi vzponi in ponovitvami v domačih in tujih gorah, globinski alpinisti-jamarji pa so odkrivali in raziskovali številne jame na Gorenjskem.

Uspeli smo naše društvo razširiti med najširše plasti delovnih ljudi v mestu in na podeželju, vedno več pridobivamo članstva med šolsko, delavsko, vajensko in podeželsko mladino. Zavedamo se, da je planinstvo postalo močan vzgojni dejavnik, tako bomo v

bodoče skrbeli za še popolnejšo idejno vzgojo našega članstva in vanj vključili še več novih članov in delovnih kolektivov iz številnih tovarn, da bo naše planinstvo v resnici postalo množično, da bo služilo delovnim ljudem.«

Toda Franjo svojega planinskega dela ni zapiral le v okvir svojega društva. Že od vsega začetka je sodeloval kot delegat na planinskih skupščinah Planinske zveze Jugoslavije, kjer je z delegati pripravljali sklepe in priporočila za razvoj planinstva v okviru celotne Planinske zveze Jugoslavije. Obiskal je veliko gorstev v Jugoslaviji, predvsem pa je rad zahajal v gorstva Centralnih Alp, Dolomitov in drugih. Vzdrževal je pristrčne stike s planinci drugih republiških planinskih zvez, predvsem pa s planinci Koroške in Julijske Krajine.

Po drugi svetovni vojni se je tudi na Gorenjskem planinstvo vse hitreje in močnejše razvijalo, saj so bili za to dani vsi pogoji v naši novi družbeni ureditvi. Rasle so številne nove postojanke, nastajala so nova društva, z njimi pa tudi nove naloge. Vse bolj se je kazala potreba za boljše sodelovanje, zato so tudi na Gorenjskem ustanovili meddruštveni odbor gorenjskih planinskih društev, v katerem so aktivno sodelovali delegati vseh društev Gorenjske. Franjo je postal njegov prvi predsednik in ga je uspešno vodil več kot 16 let. Pod njegovim vodstvom je bil gorenjski meddruštveni odbor najuspešnejši in najbolj delaven med temi odbori v Sloveniji. V okviru Gorenjskega meddruštvenega odbora so ustanovili tudi Koordinacijski odbor mladinskih odsekov Gorenjske. Franjo je s svojimi sodelavci aktivno sodeloval pri skoraj vseh skupnih akcijah planinske mladine na Gorenjskem.

Pokojni Franček je znal s svojimi sodelavci pripraviti in opraviti tak program da so bila vsa posvetovanja planincev na Gorenjskem zanimiva in privlačna, saj so na njih obravnavali problematiko, ki je neposredno zadevala planinstvo na Gorenjskem in tudi zunaj nje. Zaradi boljšega povezovanja in sodelovanja z društvi, ki imajo svoje postojanke na Gorenjskem, so se meddruštvenih posvetov pogosto udeleževali tudi predstavniki ljubljanskega, zasavskega in primorskega meddruštvenega odbora, včasih pa tudi delegati Julijske krajine in Koroške.

Posnemanja vredno delo tega odbora je v tem, da so bila posvetovanja izmenoma po društvih in v različnih krajih ali planinskih postojankah. Delo gorenjskega meddruštvenega odbora se je pokazalo ob pomembnejših dogodkih, ob dnevih planincev, na raznih proslavah in prireditvah in ob delovnih akcijah. Med prve večje uspehe gorenjskega meddruštvenega odbora nedvomno sodi obnova Prešernove koče na Stolu, saj je bil prav po zaslugi tega odbora in seveda tudi Frančka ter številnih marljivih planincev in sodelavcev Gorenjske v rekordnem času zgrajena in izročena svojemu namenu.

Nič manj ali še bolj pomembna pa je njegova vloga pri navezavi prijateljskih stikov v sodelovanju z zamejskimi Slovenici, vključenimi v slovenska planinska društva. Sadovi teh prizadevanj so izgradnja prve slovenske planinske koče na Bleščeči planini pod Kepo na Koroškem in številna medsebojna srečanja ob raznih pomembnejših dogodkih in prireditvah. Tudi po slovesni otvoritvi te koče in vse dotlej, dokler Frančka ni kruta bolezen priklenila na posteljo, je to postojanko pogosto obiskoval in se srečeval s tamkajšnjimi planinci. To postojanko je imel še posebno rad zato, ker je bila to prva slovenska postojanka na Koroškem in ker je v to kočo pokojni Franček vložil vse svoje organizacijske sposobnosti in je tudi fizično največ pomagal pri gradnji in kasneje pri notranji opremlitvi. Vse to je delal zato, da se širi in razvija slovensko planinstvo tudi onstran meje in da se tam ohranijo planinske navade in slovenski živelj. Nepozabni bodo ostali njegovi skoraj vsakoletni obiski te postojanke na Silvestrovo, ko se je srečaval s slovenskimi planinci in je z njimi pričakoval Novo leto.

Ob številnih vzponih in hojah po gorah je znal prisluhniti zvenu lepote, dojel je prelest narave, gorskega sveta. Hodil je v strmine zato, da se je vračal v dolino s srcem polnim lepote in ljubezni. Gore so ga vedno zasipale s prgiščem razkošja. Bil je eden izmed zaslužnih planincev, ki so znali s svojim zgledom in besedo posredovati svoja doživetja mlajšim, kajti imel je izostren čut za skromnost, samostojnost, tovarištvo, disciplino, vzajemnost, pogum in predvsem spoštovanje do dela.

Na nešteti sejah, na srečanjih planincev v gorah, na njihovih občnih zborih, meddruštvenih odborih, zborovanjih, proslavah in skupščinah je kot planinec z velikimi izkušnjami umel opravljeno delo analizirati in posredovati potrebne napotke za še boljše delo. Zato ni naključje, da je bil odlikovan z zlatim častnim znakom Planinske zveze Jugoslavije in Slovenije, s častno plaketo Planinske zveze Slovenije in Planinskega društva Kranj, z Bloudkovo plaketo, plaketo mesta Kranj, leta 1972 za vzgojno delo z Žagarjevo nagrado, z najvišjimi odlikovanji Zveze tabornikov Slovenije in Jugoslavije ter z državnimi odlikovanji, z Redom dela z zlatim vencem in Redom bratstva in edinstva s srebrnim vencem.

V imenu slovenske planinske skupnosti smo se dolžni zahvaliti za obsežno planinsko delo, ki ga je opravil. Posloviti se moramo v imenu številnih planinskih sodelavcev in prijateljev, ki jih je Franjo imel skoraj v vseh planinskih društvih in ki jih je vzpodbujal,

jim svetoval in pomagal. Vsi smo ga imeli radi, ker je bil človek odprtega srca za sočloveka.

Še bomo hodili v gore, v stene, na vrhove. Še se bo svet oglašal v moči čudovitega snovanja in rasti. Toda tebe, dragi Franček ne bo več med nami. Ostala nam bo le tvoja velika zapuščina v besedi in dejanjih.

Pogrešali te bomo, pogrešali te bodo predvsem tisti, ki so te uspeli obiskati v času tvoje bolezni, ki so počastili tvoj spomin na pogrebu in na žalni seji. Pogrešali te bodo tudi vsi tisti, s katerimi si gojil prijateljske vezi in plemenito planinsko tovarištvo. Posebej pa te bodo pogrešali domači, ki jim v imenu vse slovenske in jugoslovanske planinske skupnosti izrekamo naše globoko sožalje.

TEŽAVE Z MARTINJEM

STANKO SREŠ

»Kje in kako najlaže pridemo v Soboto? To mi naj kdo pove,« se jezi Lujz, ves razčepčen.

»Tam čez iz Martinja je najbliže. Pokažem vam bližnjico,« se ponudi prijazen Neradnovčar, ko smo vprašali skupino domačinov, kje je Martinje, ki ga že tako dolgo iščemo pod Tibijevim vodstvom.

Naveličani smo že in utrujeni, pozno popoldne je in smo še daleč od doma.

Začelo se je vse skupaj prav preprosto. Najprej smo se udeležili proslave v Vaneči pri Novakovi zidanici v precej oblačnem in žalostnem vremenu. Iz Sobote smo vozili po cesti mimo Čarde, kjer smo zavili na levo proti Vaneči, ki leži v široki dolini Mačkovskega potoka in na gričih okrog doline. Tu je oktobra 1944 padel v borbi narodni heroj Slobodan Šumenjak-Miran. Zato vsako leto ob Dnevu zmage organizirajo pohod iz Sobote, dve uri hoje je, in proslavo pri zidanici.

Slovesnost se je precej zavlekla in šele malo pred poldnevom smo kolesarili skozi Moščance in Dankovce — razmetani naselji v dolini Mačkovskega potoka — v Mačkovce, večji kraj in lokalno središče tega dela Goriškega. Potem nas je čakal precejšen vzpon in spust skozi gozd v Stanjeve, kjer je v bližini železniški predor na opuščeni progi Sobota—Hodoš. Lujz in Tibi sta drvela z veliko hitrostjo po klancu, Simon jima je skušal slediti, ostali pa smo bili počasnejši. Cesta se potem rahlo spušča ob Peskovskem potoku po prijetni gorički pokrajini. Vreme se tudi izboljšuje, ko vozimo proti Gornjim Petrovcem. Na križišču zavijemo na levo v strm klanec. Dolgo pešačimo. Potem smo se peljali po grebenu in spet pešačili na desno proti Pindži, turističnemu domu Goričko. Lep razgled imamo, posebej proti cerkvi sv. Nedelje, ki stoji postavljena na razgledni legi. Ker se je vreme še izboljšalo, sem predlagal: »Lepo je, menim, da bi lahko zavili proti Martinju pod Srebrni breg.« Vsi so se strinjali in veselo smo se zapodili navzdol do križišča. Devet nas je: Lujz, Zinka, Tibi, Marinka, Pičo, Vida, Stanko, Simon in jaz. Tibi je nekje tu doma. Ko smo se razgledovali s Pindže, nam je pokazal svojo rotno hišo. In na križišču, ko sem nameraval pogledati na cestno karto, mi je Tibi dejal: »Meni ni treba nobene karte, le pospravi jo. Hitro vas bom spravil v Martinje. Moje kolo samo pozna pot tja!«

Smo v dolini Velike Krke. Skrbelo me je, ko je Tibi namesto proti Sulincem, zavil na desno v Lucovo in še bolj desno po zelo blatni cesti proti Čepincem. Tudi Stanko je zaskrbljen: »Tibi, pazi se! Če zaidemo, bo hudo. Zdi se mi, da ta pot ni prava.«

Tibi pa je prepričan, da ima prav in se podi naprej. Pripeljali smo se v Čepince, razloženo naselje ob madžarski meji (tudi najsevernejši zaselek v Jugoslaviji spada v Čepince).

Vse bolj sem bil prepričan, da nismo na pravi poti pa se Tibi ni dal ugnati. Pešačili smo še v en zaselek Čepince in se približali meji. Tu smo vprašali starejšo žensko, kje bi prišli v Martinje.

»Najlaže je ob meji, če vas pustijo, sicer pa se morate vrniti do združnega doma in tam zaviti na levo.«

»E moj Tibi, aha, aha,« je zapel Stanko po melodiji »E moj Saša.« »Zdaj pa imaš. Ti nisem rekel, da smo zašli?«

Imeli smo srečo. Obiskali smo karavlo in dovolili so nam prehod po gozdni poti tik ob mejnih kamnih. Skozi dišeči gozd, kjer rastejo bele breze, bori in gabri, smo se mučili po blatnem kolovozu. Simonu in Stanku so se kolesa kar zaustavila. Zinka jima je po-

magala kopati blato izza blatnikov, da sta lahko nadaljevala pot. Lujz je srečno padel na jugoslovansko stran, ko ga je izpodneslo splozko blato. Ob tem padcu smo se nakrohotali do solz in morala se je precej okrepila. Prav veseli smo bili, ko smo zagledali zaselek na razglednem vrhu ob meji.

»To je Martinje,« se je razveselil Tibi. Pa ni bilo Martinje, ampak še en zaselek Cepinec. Vozili smo naprej. Pri tabli, ki je označevala naslednje naselje, je Lujz zabrisal kolo s ceste in se razjezil, ko je prebral na tabli: Neradnovci. Da, v Neradnovce smo prišli, v razmetano vas po gričih ob reči Krki.

»Kaj se jeziš, Lujz? Poglej, kako lepo se vidita od tu Pindža in Nedela. Se malo pa bomo spet tam, kjer smo bili pred dvema urama,« ga tolažim. Pa mi bilo ni vseeno. »Kdo si je le izmislil to Martinje,« sem slišal pritajen vzdih iz ženske skupine.

Tudi Tibi je bil že ves iz sebe. Hitel je v hišo ob cesti vprašat za pot proti Martinju. Potem pa nas je vodil naprej skozi Neradnovce. Zavil je na desno mimo gasilskega doma in s Simonom sta hitro izginila v gozdu. Bili smo že precej utrujeni, vendar sem se odločil in sem hitel za njima. Dohitel sem ju ob tabli: »Mejni pas.«

»Gremo nazaj,« sem jima zapovedal. Ne bi rad spet hodil po blatu ob meji. In tako smo se vsi vrnili do zaselka Neradnovec. Tu smo dobili vodnika, ki nas je po bližnji skozi gost borov gozd hitro pripeljal v Martinje do gostilne Tromejnik. Martinje je razmetana vas pod Srebrnim bregom — tu je dobro razvit lov na jelene, srne, fazane in divje svinje. Za nas pa je najvažnejša krčma Tromejnik, ker smo po Tibijeji zaslugi zelo žejni. Tibi pa je dober, plača vse, kar smo spili, in tega ni bilo malo. Utrujeni smo in še daleč do Sobote, vendar smo srečni, veseli. Zmagali smo na Dan zmage, zmogli smo vse težave, ki nam jih je zakuhal Tibi pa tudi moje cincanje in moja želja, da bi bil na Srebrnem bregu.

»E moj Tibi, aha, aha, aha,« doni pesem. Tibi pa se samo smehlja v gosto brado in ugotovi, da je tako kot je on vodil, bilo dosti bolj zanimivo in smo več videli, več doživeli, si bolj zaslužili Martinje, kot pa, če bi šli naravnost skozi Sulince in Zenavljce do tja.

Pozno je že in moramo naprej. Najprej pešačimo po klancu do križišča, kjer se odcepi cesta za Borečo. Potem divjamo ob lepem razgledu dol proti Doliču. Tu se začne spet asfalt. Ne daleč od Doliča, ki leži ob potoku Lukaju, je v gozdu bivša planinska koča — zdaj je tam lovska koča.

Pokrajina je spet bolj poseljena. Prikaže se tudi sonce; prebilo je oblake in nam omogočilo lep razgled po bližnjih gričih in daljnjih gorah. Pozni smo že, zato hitimo skozi Kuzmo — v bližini je mejni prehod v Avstrijo — skozi Gornje in Dolnje Slaveče, tu je doma Mikloš Kuzmič, prekmurski pisatelj. Potem zavijemo na desno in po vzponu — spet smo precej pešačili — se spustimo v ledavsko dolino. Nato se peljemo ob le-

Po blatni poti proti Čepincem

Foto S. Sreš

pem Ledavskem jezeru skozi Krašče v Cankovo. Sonce se poslavlja in mrači se. Nebo se barva v rdeče.

Končno se le zmrači in le na zahodu ostajajo na nebu zadnji sledovi večerne zarje, ko skozi Skakovce, Krajno in Gederovce vozimo proti Soboti.

Lep dan je za nami. Cvetoče sadno drevje okrog domačij, gozdovi v prvem zelenju, prijetno vreme in borba s Tibijevimi težavami. Lepi razgledi po goričkem gričevju, posejano z zaselki in samotnimi hišami. Neomadeževani gozdovi ob meji s prijetnim vonjem po borovju. Samotne ceste ob meji, prijazni vojaki v čepinski karavli, prizadeven Neradnovčar, ki nas je končno spravil v Martinje pod Srebrni breg. Zdaj se peljemo v temi proti razsvetljeni Soboti. Vozim za Lujzom, ki brunda:

»Oh, kako je dolga, dolga pot do Martinja in domov...«

POT NA OJSTRICO

Jutro je. Redka megla se spušča nad Ljubljano, midva z očetom pa že sediva v avtu, ki pa noče takoj vžgati. Nebo je brez oblaka, kot bi ga umil z mokro cunj, a še vedno prekrito s svetlikajočimi se zvezdami, saj zarja še ni vzšla. Ko prideva v Crnuče, se uležem na zadnji sedež v avtu in zaspim, kajti pred mano je še naporen, dolg, a vseeno lep dan: z očetom sva namenjena na Ojstrico.

Zbudim se šele, ko neha brneti hrupni motor naše »bolhe«. Hitro si obujem hribovske čevlje, vzamem smučarske palice za lažjo hojo in že se vzpenjam, za menoj pa še oče. Najin prvi cilj je Srebrno sedlo. Nekaj časa hodiva po gozdu. Tu naju dohitijo člani jugoslovanske odprave na Everest, Robas s tovariši; namenjeni so na Zeleniške špice. Na razcepu se ločimo in z očetom kmalu nato prideva do skal. Hodiva počasi, sonce pripeka, čeprav je jesen. Žejen sem, toda oče mi obljublja, da se bova na sedlu okrepčala. Končno prideva na sedlo, se okrepčava pod previsno skalo in se nato začneva spuščati na Korošico. To je prelep amfiteater, delo narave, ki ga obdajajo gore in v katerem se pasejo in sončijo gamsi. Kar žal nama je bilo, da sva jih morala preplašiti. Prideva na Korošico. Tu se okrepčava in pred nama je končni cilj — Ojstrica.

Pot se strmo vzpenja, hodiva počasi, saj sva že utrujena. Za seboj imava že kar lep kos poti. Strmina noče in noče ponehati, ko naposled le prideva na vrh. Oče me fotografira s Skuto in z vsemi tremi Rinkami v ozadju. Ko sva se odpočila, sva pobasala nahrbtnike in šla proti Škarjam in Planjavi. Želiva si, da bi videla sončni zahod. Toda tu so še Babe in preden jih preplezava, sonce že zaide. Nekaj časa je še svetlo, nato pa se stemni. Na srečo je nebo jasno in počutiva se varna. Ko pa se dodobra stemni, morava uporabiti žepne svetilke. Markacije so pod snegom. Iščeva, iščeva, se spuščava in vzpenjava in ko najdeva pravo pot, si oddahneva. Toda to se še nekajkrat ponovi, ker še večkrat zaideva. Ko sva že tik nad Kamniškim sedlom in vidiva obrise nove koče, začnem utripati s svetilko; oče mi pravi, naj neham, saj bodo mislili, da potrebujeva pomoč.

Ko prideva do koče, je ura že osem. Tu si spet odpočijeva in potem kreneva po vijugasti poti, ki se vije s Kamniškega sedla. Ob desetih prideva v dolino, saj sva s Kamniškega sedla hodila počasi, ker sva bila že pošteno utrujena.

Med potjo v Ljubljano sva izračunala, da sva hodila dvanajest ur. »To pa je nekaj!« vzdikneva in si drug drugemu čestitava.

Tega dogodka se bom živo spominjal. Bilo je to v novembru, ko sva bila na vrhu Ojstrice.

Marko Hvala

Zaključek bratskega srečanja v Jagnjedovcu

Foto B. Jordan

PO PLANINSKIH POTEH HRVATSKE

BOŽO JORDAN

Morda se bo kdo vprašal, zakaj tudi po planinskih poteh sosednje republike? Mar teh veznih in krožnih poti ni že doma dovolj, ko še vedno nastajajo nove in izginjajo stare. In vendar smo šli! Hrvatski planinci z Reke (PD Kamenjak) in Zagreba (PD Zelezničar) so v planinstvu pripravili tekmovanje. Rečani so predpisali sto višinskih kilometrov, Zagrebčani pa trideset veznih planinskih poti, »transverzale«. Višinskih kilometrov nam ni težko zbrati doma, saj imamo visoke vrhove pred nosom, razen štirih obveznih točk (Kamenjak, Risnjak, Učka in en vrh na Velebitu). Tudi veznih planinskih poti imamo dovolj. Vendar, prehoditi moramo tri republiške transverzale (v to je všteta tudi jugoslovanska) in sedemindvajset drugih. Naše so dolge pa tudi vse niso priznane za tekmovanje. Pri sosedih so nekatere krajše, a nič manj zanimive. Ko jih prehodiš deset, dobiš prvo značko, za naslednjih deset — drugo in za trideset — tretjo. Postal si »planinar-transverzalec« te ali one stopnje. (Kakšen je ustrezen slovenski izraz za takega tekmovalca, ne vem, ko bomo imeli prvega, bomo našli tudi besedo zanj. Pri nas takega tekmovanja ni, morda tudi ni potrebno. Začeli smo sicer, pa je šlo vse v pozabo. Zakaj se ni obneslo? Ga morda nismo znali pripraviti privlačnega, resnega, mikavnega?)

Slavonsko gorje

Skupina Savinjanov, ki redno obiskuje vezne in krožne poti ter hrvaško planinsko pot, se je odpravila v Slavonsko gorje. Po peturni vožnji z avtobusom smo se pripeljali, v Našice, 157 m. Tu se začne Našička planinska pot (NPP), ki je dolga za okoli sedem ur hoda. Druga točka je pri lovsko-planinskem domu Vranovci, kjer je izletišče Zoljan. Krenili smo po gozdu proti zahodu, prečili staro znano rimsko cesto, šli mimo vodovoda (Vrela potok) do izletišča Seona. Potem smo šli po gozdu po spomenika NOB, parti-

zanskega pokopališča in bolnišnice Kolarište. Stičišče NPP in Slavonske planinske poti (SPP), ki gresta potem skupaj na Lončarski vis, 491 m, kjer je kontrolna točka za obe poti, odtod pa do izletišča Paulinovac, na Bedem grad, 407 m (razvaline gradu iz XIII. stoletja). Konec poti je v Gradcu pri spominskem domu. Ob cesti je tudi motel. Odpeljali smo se v Našice in na zahod čez Feričance v Orahovico proti samostanu sv. Nikole; tam je tudi planinska soba. Je kontrolna točka za SPP, sakralni spomenik iz XIV. stoletja, vreden oglada. Tu hranijo tudi žig republiške planinske poti. V bližini je Petrov vrh, 607 m in Kapovec, 792 m na Krndiji. Na povratku smo gazili blato, ker je deževalo. Peljali smo se čez Čačince, Humljane, Pušino v Slatinski Drenovac do planinskega doma Jankovac, 475 m, v istoimenski dolini na severnem pobočju Papuka. Tu smo prenočevali. Tu je naravni rezervat. V bližini doma je slap Skakavac, umetna jezera — ribniki. Le malo stran od planinskega doma je opuščena grobnica Josipa Jankoviča.

Na Jankovcu je pričetek jubilejne Jankovičeve planinske poti, po kateri smo se naslednji dan spustili v dolino. Ima le tri točke (Rust, Krajna, na voljo je tudi skromen zemljevid). Iz Orahovice čez Ružica grad, Stari grad in samostan sv. Nikole se spušča ponovno v Orahovico Orahoviška planinska pot (OPP). Poleg tega pa je še planinska pot »PD Orahovica«. Ti gozdovi so močno prepredeni s planinskimi potmi.

Del udeležencev se je odločil še za obisk Velike oziroma planinskega doma Lapjak, 337 m, južno od Jankovca. Vrnili smo se čez Jankovec, Slatinski Drenovec, Pušino, Humljane, Podravsko Slatino, Koprivnico do Varaždina, kjer smo si ogledali znano mestno pokopališče. Domov smo potovali skozi Ptuj. Tako je minil konec tedna, ki bi ostal v mnogo lepšem spominu, če ne bi hodili po tako razmočeni ilovici. Toda spoznali smo del slavonskih gričev in prijazne slavonske planince, ki so nas spremljali. Če bo kdo tu hodil, naj si oskrbi poleg dnevnika poti še planinsko turistično karto: SLAVONSKO GORJE (Papuk, Psunj, Krndija, Požeška gora, Milj gora, Varaždin 1981, 1 : 50 000).

Bilogora

Letos je bilo že drugo bratsko srečanje planincev na Bilogori 29. in 30. maja 1982. Po dobrih treh urah vožnje skozi Ptuj, Varaždin, Ludbreg do Subotice (Podravske), smc začeli pešati do zbornega mesta pri planinskem zavetišču Pesek, 295 m. Hoje je bilo za dobre pol ure. V dnevnik Koprivniške planinske poti (KPP), ki ima tu svoj začetek, smo odtisnili prvi žig. Za dobro urejen dnevnik, ki ima kar precej podatkov (tretja izdaja), bi zapisal v prostem prevodu le tole: Vsak dober planinec in prijatelj narave, razširja, bere in širi planinski tisk in taki bodite tudi vi. Naročite se na planinske revije:

Sprejem planincev v Koprivniškem Ivancu

Foto B. Jordan

»Planinski vestnik«, izhaja kot mesečnik, izdajala ga PZS, kot prvi in kot zadnji je naveden njihov list Bilogorski planinar, ki izhaja trikrat na leto. Spregovoril je dr. Milivoj Kovačič. Na kratko je orisal tudi razvoj planinstva v tem delu (več o tem: Podravske zbornik '78, Milivoj Kovačič: Pol stoletja koprivniškega planinstva). Mladi planinci so zapeli pesem koprivniških planincev (notni zapis je v Bilogorski planinar 7/82).

Po trasi koprivniške planinske poti (poleg Knafelčeve markacije je K) smo se spustili v Močile, čez glavno cesto naprej na sever do Koprivniškega Ivanca. Tu smo bili deležni posebnega sprejema. Pred vhodom v dvorano je dobil vsak košček kruha in sol. Clani folklornega društva so zapeli več pesmi in zaplesali nekaj plesov. V tej vasi organizirajo »Ivanečke kresove« (od l. 1978 dalje). Po nastopu smo odšli čez polje, kjer je hodil leta 1928 tov. Tito, mimo nove tovarne Podravke v koncentracijsko taborišče Danico. Profesor Franjo Horvatič je na kratko orisal zgodovino taborišča. Odpeljali smo se v Koprivnico do upravne zgradbe Podravke. Po pozdravnem govoru generalnega direktorja Vladimirja Trojaka, je navzoče pozdravil in nagovoril še predsednik PZJ Božo Škerlj. Dr. Željko Poljak pa je za večletno in uspešno sodelovanje s planinci podelil zlati častni znak PZH Podravki in gozdnemu gospodarstvu. Podravka je za vse udeležence skuhala brezplačno kosilo (okoli 700!). Popoldan je bila povorka do spomenika padlim, kjer so položili vence, ogledali so si muzej in galerije, v parku pa je igrala železničarska godba.

Od spomenika smo odšli s Koprivnice do rekreacijskega centra Podravke na jug, Podravska klet (KT 3); tu so gojenci vojaške šole iz Zagreba postavili velike šotore za prenočevanje.

V nedeljo zjutraj je deževalo. Kljub temu smo opravili tek na 800 m in planinski kviz. Odhod je bil uro prej na Bilo (KT 4) in po posebej za pohod označeni trasi na najvišji vrh — Ivin vrh, 309 m (KT 5); tu je prenehalo deževati. Spustili smo se v Jagnjedovac, kjer je bil konec pohoda.

Na zaključku so bili objavljeni rezultati. Prvo mesto v planinskem kvizu je pripadlo znanemu planincu iz Rogaške Slatine — Lorenčaku. Tudi dva Slovenca sta bila med prvi desetimi na teku; najhitrejši so bili planinci iz BiH. Vsako planinsko društvo je prejelo diplomu za sodelovanje na tem srečanju, vsak udeleženec pa spominsko značko. Na začetku poti je vsak udeleženec prejel skrbno pripravljen in oštevilčen Vodič s skico poti in s točnim programom srečanja (Glej PV 8/82 — 459). Na tem srečanju so bili planinci iz vse domovine (razen Črne gore). Lani jih je bilo 651, od tega 93 slovenskih planincev iz 9 PD. To srečanje pomeni prijetno doživetje za vse udeležence, čeprav je bilo vmes tudi nekaj godrnjavcev.

Vinjeta

F. Kreuzer

POROČILO S XV. KONGRESA ZA SMUČARSKO TRAVMATOLOGIJU IN ZIMSKOŠPORTNO MEDICINO V OBERGURGLU NA TIROLSKEM

Od 22. do 25. aprila 1982 je bil v Obergurglu XV. mednarodni kongres za smučarsko travmatologijo in zimskošportno medicino. Te kongrese prireja že od leta 1954 mednarodno društvo za smučarsko travmatologijo in zimskošportno medicino (SITEMSH), v katero so včlanjeni zastopniki Francije, Švice, Italije, Avstrije in Zahodne Nemčije. V strokovnem delu je bilo 55 referatov; obravnavali so različne teme, zanimive za zdravstvenike, ki se ukvarjajo z zimskošportno medicino in imajo tudi sicer opravka s poškodbami in obolenji v alpskem svetu.

Prvih devet referatov je obravnavalo tako imenovane bagatelne poškodbe pri zimskem športu. Pojem »bagatelna poškodba« naj bi pomenil lažjo poškodbo, ki povzroči največ dva do tri dnevno nesposobnost za delo. Je pa še vrsta poškodb, ki bi jih v primerjavi z danes na smučiščih vse bolj pogostimi resnimi poškodbami pri površni oceni šteli med nepomembne, so pa lahko včasih tudi resne, z dolgotrajnimi posledicami in zapletenim zdravljenjem. V tem okviru so bili omenjeni tako imenovani smučarski palec, izvini zapestja, obtolčenine goleni, prsnega koša, obtolčenine in izvini ramenskega sklepa, zlomi mečnice zaradi udarca ob slalomska vrata, natrganine mečne mišice zaradi udarca ob sedež žičnice, lažje natrganine kolenskih vezi, ki včasih povzročajo težave šele naslednje dni itd.

Smučarski palec je na smučiščih pogosta poškodba in je ne smemo podcenjevati. Pri zdravljenju vse prepogosto uporabljajo elastične povoje in razne maže, kar pa je seveda večinoma brez smisla in je celo škodljivo, saj lahko nepravilno zdravljenje pripelje do ohlapnega sklepa. Ob pravilni diagnozi je zdravljenje lahko konzervativno ali operativno. Kot zanimivost je bila prikazana možnost imobilizacije palca s posebno tanko, toda dosti čvrsto rokavico iz mavcu podobne plastične mase, brez prstov oziroma s skrajšanim prstom za palec. S takšno imobilizacijo poškodovanec lahko dela ali celo smuča. Samo v Innsbrucku so v zadnjih štirih letih operativno zdravili več kot 9000 smučarskih palcev.

22 % vseh smučarskih poškodb odpade na poškodbe kolena. Z izboljšanjem smučarskih vezi in čevljev je bilo možno zmanjšati vse smučarske poškodbe, razen poškodb kolena. Kot klasična smučarska poškodba je bil omenjen zlom mečnice v višini roba čevlja; tega je možno spregledati, ker daje stegnenica, ki je ostala nepoškodovana, še zadostno trdnost. Kljub temu ta zlom pozneje povzroča diagnostične težave in zamenske, če ni bil pravočasno rentgensko ugotovljen.

V ta okvir spada tudi kritika na račun konic tekaških smuč, ki so včasih povsem po nepotrebnem ostre skoraj kot sulica in so povzročile že prenekatero poškodbo, pa tudi hude poškodbe oči.

Druga glavna tema je obravnava obolenja koronark (žil, ki prehranjujejo srčno mišico) pri smučanju in smučskih tekih. Zanimiv je podatek, da zadnja leta v ZDA opažajo upadanje obolevnosti in smrtnosti pri koronarnih obolenjih na sploh. V preventivi in rehabilitaciji teh bolezni je na prvem mestu še vedno gibanje, posebno smučski tek. Pri zvišanih vrednostih holesterina, ki je danes tudi že v laičnih krogih znan kot eden od povzročiteljev arterioskleroze, je treba razlikovati vsaj dve njegovi frakciji. Eno, ki je za žile koristna, in drugo, ki je škodljiva. Pri telesnem gibanju se viša koncentracija koristne in znižuje koncentracija škodljive frakcije. Vprašanje je sicer, če telesna aktivnost podaljšuje življenje, to je, če mu dodaja leta. Prav gotovo pa je, da letom dodaja življenje.

Precenjevanje lastnih sposobnosti, nekritično tekmovanje z drugimi in tudi s samim seboj pa tudi v tem športu zahteva nepotrebne žrtve. Tako imajo v Arosi povprečno enkrat na leto po eno srčno smrt na tekaški stezi. Zato naj bi se vsak, četudi stalno trenira, po svojem 40. letu dal redno športno-medicinsko pregledati.

Ob robu te teme je bil opisan primer 19-letnega tekača s trombozo (strjevanjem krvi) v podključnični veni, ki se je širila v vene nadlehtnice. Nastala je zaradi stalnega draženja venske stene pri ekstremnih gibih rok pri smučskem teku.

Tretja glavna tema so bile poškodbe žil pri smučanju. Številčno poškodbe na smučiščih sicer upadajo, število hudih in celo smrtnih poškodb pa narašča. Več referentov je za to med drugim krivilo vedno večjo brutalnost in brezobzirnost v današnjem življenju nasploh, pa tudi na smučiščih, in negativno vlogo propagande in reklame zimsko-

športne industrije, ki s svojim načinom neredko povečuje vrstolomne hitrosti pri tem športu. Vedno pogostejša so trčenja smučarjev med seboj, ob drevesa, s teptalci snega, parkiranimi avtomobili, stebri žičnic, stojali za smučmi in z drugimi objekti na smučiščih. Pri poškodbah, ki tako nastanejo, so pogoste tudi poškodbe velikih krvnih žil, posebno arterij. Te so lahko ostre (raztrganine ali prekinitve žil), pa tudi zaradi tope sile, ko nastanejo predvsem okvare notranje stene žile s posledičnim strjevanjem krvi v teh predelih in s poznejšimi simptomi, ki jih je včasih težko razlikovati od drugih poškodb in bolezni. Tope poškodbe žil so posebno pogoste v predelu vratu. Ker se posledice kažejo v možganih, je v teh primerih smrtnost zelo visoka.

Poškodbe z prizadetimi žilami zahtevajo kar največjo pozornost reševalcev in hiter transport po možnosti s helikopterjem v ustanove, ki so usposobljene za žilno kirurgijo. Četrta glavna tema se je ukvarjala s poškodbami glave in možganov, ki znašajo 1 % vseh zimskošportnih poškodb. Mnogi podatki govore, da je tu vse pogostejše vpleten alkohol. Pri razpoznavanju simptomatike je potrebna kar največja previdnost, ker se resni znaki lahko pojavijo šele pozneje. Glede evakuacije so stališča sedaj drugačna. Če so pred leti tudi na IKAR-jevih sestankih v Innsbrucku še bili mnenja, da je poškodbe glave treba transportirati v najbližjo bolnišnico, je sedaj prevladalo mnenje, da te poškodbe zahtevajo nevrokirurško izurjen team. To pa pri današnjih možnostih transporta s helikopterjem ni več nedosegljivo. Prevoz je v večini primerov nujen ob vseh reanimacijskih ukrepih. Le široke in toge zenice, ki ne reagirajo več na svetlobo, naj bi po mnenju večine diskutantov ne bile več indikacija za hiter prevoz v bolnico. Glede čelade kot preventivnega sredstva, so stališča v svetu povsem različna. Eni menijo, da bi morala biti obvezna, drugi pa na osnovi svojih izkušenj trdijo, da večinoma ne pomeni učinkovite zaščite. Tretji si spet s tesnobo v srcu skušajo predstavljati, kakšna bi bila smučišča, če bi po njih švigale samo očeladna bitja, ki bi se med seboj komaj razlikovala in poznala in bi poleg tega zaradi zoženega vidnega polja bila oropana večine optičnih užitkov, ki jih nudi bela zimska narava. Vsekakor je bolje pravilno ocenjevati lastne sposobnosti in razmere na smučiščih, kot pa nerazumno hlatasti za brzino in posnemati športne idole, ki jih včasih množična občila in industrijska reklama kar preveč neodgovorno propagirajo.

Peta tema so bile poškodbe ramenskega obroča. Tu so najvažnejše seveda poškodbe samega ramenskega sklepa, ki predstavljajo 6 % vseh smučarskih poškodb.

Pri izpahu ramenskega sklepa v gorskih reševalnih službah alpskih dežel težijo za tem, da bi jih že na terenu znali naravnati tudi laični reševalci. To se je v praksi že uveljavilo v bavarski gorski reševalni službi.

Omenil bi tehniko, ki bi jo lahko s primerno vajo osvojili tudi pri nas; o njej je poročal J. Baumann iz Andermatta.

1. Pri stoječem poškodovancu previdno nategujemo izpahnjeno roko v položaju nadlehti v ostrom kotu s trupom približno 45 % in s podlehtjo v topem kotu proti nadlehti (1—2 min.).

2. Poškodovanec leže v vodoravni položaj, nateg izvajamo naprej, nadleht polagoma vzdigujemo do kota 90° s trupom, istočasno pa tudi podlehti postopoma skrcimo do pravega kota z nadlehtjo (obrambni položaj pri mečevanju), še vedno izvajamo nateg (1—2 min.).

3. Polagoma stopnjujemo nateg tako, da pri tem poškodovančevo ramo za nekaj cm dvignemo od podlage. Ves čas poškodovančevo pozornost odvrčamo z indiferentnim razgovorom. Po nekaj nadaljnjih minutah (skupaj približno 10 min.) — trdi avtor — mora repozicija uspeti, če gre za nekompliran izpah. Če ne uspe ali če pri postopku poškodovanec čuti izrazite bolečine, je izpah zelo verjetno kompliciran z zlomom. V tem primeru je naravnavanje možno le po rentgenski kontroli v bolnišnici.

Eden od referentov je prikazal precej operiranih zlomov ključnice. Večina diskutantov pa je bila mnenja, da je operativno zdravljenje zloma ključnice potrebno le v zelo redkih izjemah. Kot praktična zanimivost je bil prikazan »telovnik« po dr. Berrehailu iz močnega elastičnega platna za imobilizacijo poškodb ramena in zgornje ekstremitete. Zaradi prilagodljivih oblik ga lahko uporabljamo pri odraslih pa vse do 10-letnih otrok. Njegova prednost je v tem, da ga lahko že na terenu hitro in enostavno namestimo, pa tudi v tem, da ga je možno zaradi higienskih potreb (umivanje itd.) snemati in spet nameščati.

Tretji dan kongresa je bil posvečen prostim temam. Eden od referatov je na osnovi analize statistike padcev skušal nakazati smernice za vodstvo smučarskih tečajev. Največ padcev je zadnje pol ure obratovalnega časa žičnic, pri začetnikih pa prve pol ure. Zato naj bi na tečajih dopoldne smučali po znanih lažjih terenih, popoldne pa sorazmerno več. Nekaterim pa bi svetovali, naj popoldne manj smučajo. Vsaj vsako uro in pol bi bil potreben krajši počitek.

Učitelji naj tečajnikov ne bi poučevali le o tehniki smučanja, temveč tudi o terenu, spremembah snega čez dan, o različnih kvalitetah snega na senčnih in prisojnih

straneh itd. Najboljša preventiva pa je stalna fizična aktivnost tudi zunaj smučarske sezone.

Pri splošni ohladitvi — govorilo se je predvsem o močnih podhladitvah s telesno temperaturo okoli 20° in manj — še vedno velja nam že znani »nemški toplotni omot«, o katerem smo pisali že v PV, št. 3/77. Na mestu nesreče je vsekakor treba ravnati, kot da je podhlajenec še živ. Tudi široke zenice ne pomenijo, da je podhlajenec izgubljen, ker so pri nizkih telesnih temperaturah praviloma izražene. Pri teh temperaturah so tudi umetno dihanje in infuzije tekočin dvomljive vrednosti. Predvsem je treba podhlajenca zavarovati pred nadaljnjo izgubo telesne temperature (nemški toplotni omot) in ga hitro transportirati v večjo ustanovo, kjer je možna kvalificirana reanimacija podhlajencev.

Pri poškodbah oziroma kompresivnih zlomih hrbtenice je v načelu potreben prevoz. Ni redko, da poškodovanec tudi sam odsmuča v dolino ali celo smuča še nekaj dni, preden je ugotovljena prava diagnoza. Zato so nekateri diskutantje zastopali preseñetljivo stališče, da je transport potreben, če poškodovanec obleži, sicer pa lahko sam previdno odsmuča v dolino, ker previdna vožnja ni tako nevarna, kot je bil padeč. Razen omenjenih je v zadnjem delu bilo še več statističnih, preglednih in operativno tehničnih referatov, iz katerih pa bi bilo težko izluščiti kaj za prakso koristnega.

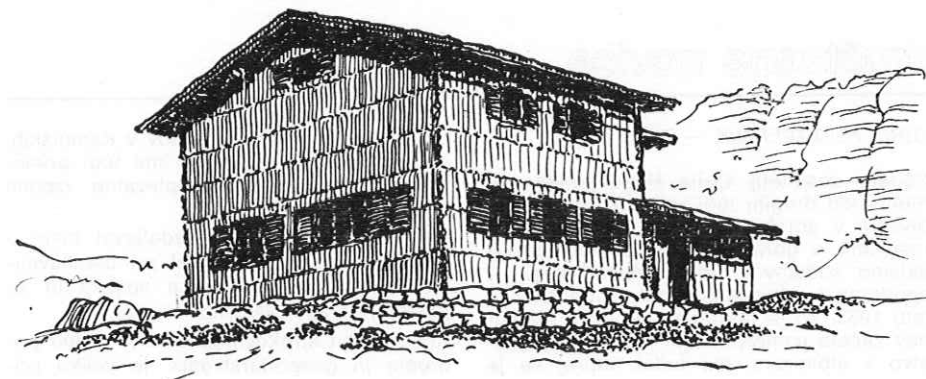
Kongres je med drugim popestrilo tudi smučarsko tekmovanje udeležencev, razporejenih v različne starostne kategorije, celo čez 70 let.

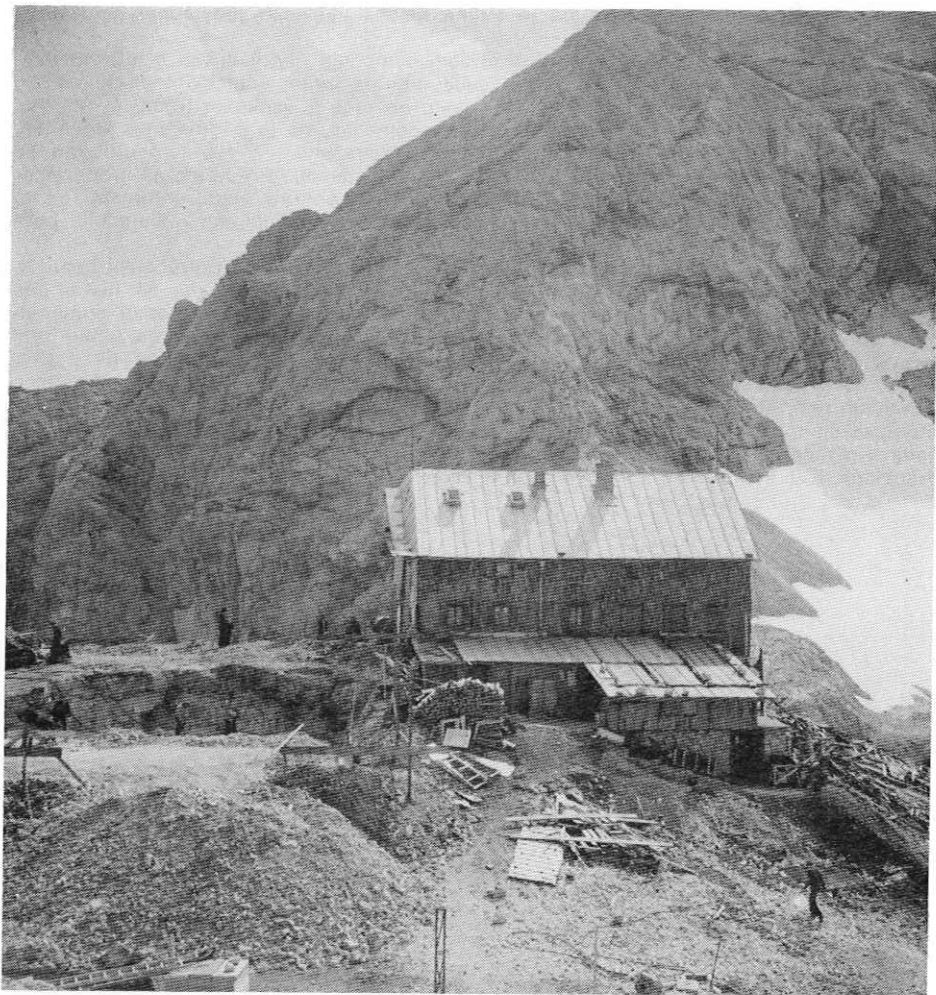
Naslednji, XVI. kongres bo aprila 84 v Val d'Isere.

dr. Jože Cetina
Celje

Pogačnikov dom na Križkih podih, 2052 m, PD Radovljica

Vinjeta: H. Drofenik

Triglavski dom na Kredarici, 2515 m — 10. julija 1982

Foto Tone Krisper

društvene novice

CIRIL HUDOVERNIK — 70 LET

Sedem desetletij Cirila Hudovernika pomeni med drugim tudi več kot 50 let dela, bivanja v gorah, v stenah, grebenih in v reševanju v gorah. V vseh teh letih pa je aktivno sodeloval tudi v planinskem gospodarstvu. Alpinistični krst je doživel po letu 1935, ko je takratna skupnica planincev začela usmerjati tudi kranjsko planinstvo v alpinizem. Od tedaj naprej se je

udeleževal plezalnih vzponov v Kamniških, Julijskih Alpah. Za seboj ima tudi prvenstvene letne in zimske plezalne vzpone drugod.

Planinsko aktivnost je nadaljeval takoj v letu 1946, ko je sodeloval pri ustanavljanju društva, alpinističnega odseka in še posebej gorske reševalne službe.

Kot izkušen strokovnjak na finančnem področju in gospodarstvenik, je veliko pri-

pomogel k razvoju planinskega gospodarstva in to še posebej razmahu planinskih postojank na kranjskem področju, pa tudi na drugih področjih.

Za Cirila je značilno predvsem to, da je neprestano in delovno spremljal planinsko dogajanje, planinsko rast, saj sodeluje v mentorstvu, nikoli pa se tudi ni branil fizičnega udarniškega dela, dežurstva v planinskih kočah, ko je stregel planincem, jim dajal napotke in nasvete, usmerjal planince na vrhove in jim kazal pravo pot v dolino.

Ciril je tudi eden tistih, ki je s svojo skromnostjo lahko za vzgled mlajšim planincem. Prav on se je že pred leti zavzemal za to, da odgovorne funkcije prevzamejo mladi.

Še veliko bi lahko povedali o njem pa dodajmo le to, da predstavlja Cirilovo delo nepretrgano nit v razvoju in napredku pojojnega planinstva. Zato mu ob tem jubileju planinci, alpinisti in gorski reševalci čestitamo z željo, da bi se še velikokrat našli na planinskih poteh, v kočah in na vrhovih.

Franc Ekar

IVAN KURINČIČ — 70 LET

Če ga pogledate, kako samozavestno in prekrizanih rok sedi na obmejnem kamnu SFRJ, mu ne bi prisodili niti 50 let. 14. junija 1982 je dokončal resnično svojih 70 let življenjske dobe. Rodil se je v Idrskem

pri Kobaridu. Okrog njegove vas se dvigajo veličastni Krn, 2245 m Kuk in Matajur. Moral je torej postati planinec sredi takih vršacev, ko vse te gore od daleč pozdravlja še — Stol. Njegova ljubezen do narave in planin je nenavadna. Zasledujem njegovo delo na planinskem področju. Njegova zamisel je bila, da je PD Kobarid uredilo novo pot z Drežnice na Krn. Skrbel je za gradnjo koč ob Krnskem jezeru. Je član upravnega odbora PD Kobarid in obenem njihov mentor. Vsako leto je za 1. maj odšel s planinci na Krn slavit praznik dela. Svoja doživetja ume zlititi tudi na papir, saj pogosto najdemo njegove prispevke tudi v Planinskem vestniku. Sodelavec te naše najstarejše revije je že pet let. V zvezi s planinstvom je na Kobarškem obudil tudi planšarstvo in to pod Matajurjem. Poznajo ga tudi ribiči, saj piše tudi v njihovem glasilu in je tudi odbornik v ribiški družini. Uživanje v naravi mu je v zadnjem času vzela bolezen. Tegobe boleznij je njegova trdna narava tako omejila, da zdaj lahko gleda in občuduje hribe in planine okrog Kobarida, obuja lepe spomine na obiske na njihovih vrhovih. Želimo, da bi v tem uživanju in sožitju z gorami vztrajal tudi vnaprej.

Stanko Skočir

Ivan Kurinčič (ob Dnevu planincev 1973 na Prestreljeniku)

30. ZBOR PLANINCEV PTT JUGOSLAVIJE

V Gospiću je bil od 2. do 5. julija 30. zbor planincev PTT Jugoslavije. Na njem je sodelovalo blizu 500 planincev iz vseh planinskih društev, ki delujejo v PTT kolektivih, med njimi tudi 80 iz Slovenije. Na zbor pa je prišla tudi delegacija iniciativnega odbora za ustanovitev planinskega društva PTT Dubrovnik. Zbor je organiziralo PD PTT Sljeme Zagreb, pokrovitelj pa je bila Skupnost jugoslovanskih pošt, telegrafov in telefonov. Z jubilejnim zborom so PTT planinci počastili 90-letnico rojstva tovariša Tita, 40-letnico ustanovitve AVNOJ in Dan borca.

V petek, 2. julija, smo proti večeru prišli s posebnimi avtobusi in rednimi vlaki v Gospić, družbenopolitično, kulturno in gospodarsko središče Like. Vojašnica »Stanko Opsenica-Staniša«, ki ima ime po narodnem heroju in prvoborcu iz Like, je bila tri dni prijeten dom PTT planincev. Zgradbe sredi zelenja in med igrišči prav nič ne spominjajo na stare, velike in neudobne »kasarne«. Ta večer smo se pozdravili s številnimi prijatelji iz vse Jugoslavije, srečali pa tudi precej »novih« planincev, ki so prvič prišli na zbor.

V soboto, 3. julija, dopoldne je bila otvoritev zbora s planinskim zborovanjem in kulturnim programom. Mladi zagrebški planinci PTT so prinesli na prizorišče zborni, državni, partijski in planinski zastavi in jih med igranjem državne in hrvatske himne vzdignili na drogo. Spregovoril je predsednik PD PTT Sljeme Zagreb Mladen Kovačević. Pozdravil je številne planince in goste ter jim zaželel, da bi jim bilo na jubilejnim zboru res lepo. V svojem govoru pa je prikazal razvoj planinstva v PTT kolektivih, pomen zborov za bratstvo in vzajemnost, za sodelovanje

PTT delavcev. Na prvem zboru na Rudniku pred 30 leti je bilo le 39 planincev iz PD PTT Beograd, Zagreb in Ljubljane, na zadnjih zboreh pa jih sodeluje okoli 500, prihajalo pa bi jih še več, če bi imeli večje nastanitvene možnosti. Poudaril je tudi veliko pomoč PTT organizacij, ki vsako leto preko Skupnosti jugoslovanskih PTT združijo finančna sredstva, ki so potrebna za sofinanciranje organizacije zborov in partizanskih maršev. Dejal pa je tudi, da smo PTT paninci v minulem obdobju in bomo tudi vnaprej vestno izvrševali svoje družbeno pomembne naloge, zlasti pa utrjevali bratstvo in enotnost med našimi narodi in narodnostmi ter izvajali dejavnosti, ki so pomembne za SLO in družbeno samozaščito, za zdravje, za prenašanje izročil NOB, za spoznavanje naše domovine itd. Z uspešnim delom se bomo najbolje oddolžili za vso pomoč, ki jo prejemamo od PTT organizacij in družbe.

Udeležencem zbora sta zaželela dobrodošlico predsednik skupščine občine Gospić Jovo Lazić in komandant vojašnice Nikola Randeljc. Planincem je spregovoril direktor delovne organizacije PTT prometa Karlovac; prikazal je razvoj in stanje PTT prometa na območju delovne organizacije, ki vključuje tudi vso Liko. V imenu PTT delavcev SR Hrvatske je planince pozdravil predsednik izvršilnega odbora Skupnosti PTT organizacij Hrvatske Stjepan Jureković. Za njim je spregovoril predsednik Planinske zveze Jugoslavije Božo Škerl, ki je dal veliko priznanje PTT planincem za njihovo vsestransko delavnost in za velik prispevek, ki ga dajejo za napredek planinstva. Dejal je, da so planinska društva PTT s svojim delom in sodelovanjem lahko vzgled vsem planinskim društvom v Jugoslaviji. Pohvalil je tudi prizadevne planinske delavce, ki s

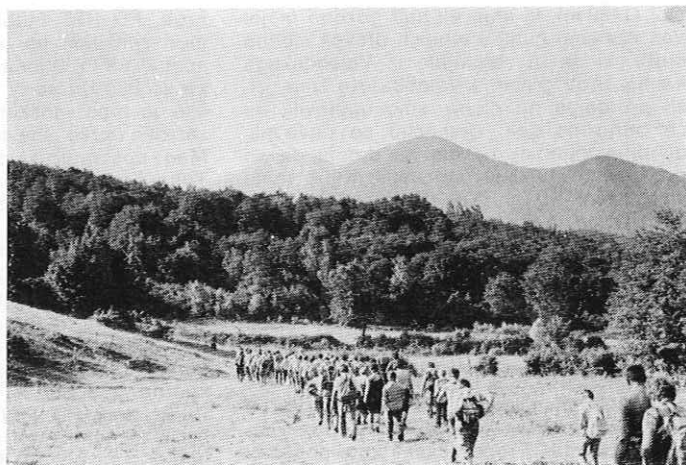
Gospić — slavnostni prostor

Foto Stanko Dolenc

Pohod na Visočico
(Visočica je eden
najbolj razglednih
Velebitski vrhov)

Foto J. Dobnik

svojim ljubiteljskim delom in poštvovalnostjo omogočajo uspešno delo društev; in prav v amaterizmu je moč planinstva, ki je poročstvo tudi za prihodnost.

V imenu Skupnosti jugoslovanskih PTT je planince in goste pozdravil član poslovnega odbora Rade Vukosavljević. Dejal je, da Skupnost JPPT ceni delo planinskih organizacij, ki je velikega pomena za utrjevanje odnosov med PTT delavci, tovarišstva in prijateljstva in da so finančna sredstva, ki jih PTT organizacije namenijo planincem, dobro naložena glavnica, ki jo planinci plemenitijo s svojim prostovoljnim delom in lastnim deležem finančnih sredstev. V imenu pokrovitelja je proglasil 30. zbor za odprt. Poleg Radeta Vukosavljevića pa je bil na zboru tudi Drago Čaleta, prav tako član poslovnega odbora Skupnosti JPPT.

V več ko uro dolgem kulturnem programu so nastopili pevci, glasbeniki, recitatorji, plesalci in folkloristi kulturno-umetniških društev »Juka Kolak« in Perušića, »Gradina« iz Ličkog Novog in »PTT Viljem Galjer« iz Zagreba, Kulturnega centra iz Gospića ter Pedagoške akademije iz Gospića. Program je bil izredno bogat, poslušalci pa so bili najbolj navdušeni nad folklornimi plesi naših narodov in narodnosti. Popoldne so planinci na tradicionalnih tekmovanjih v orientaciji in v streljanju z zračno puško preizkusili svoje znanje in sposobnosti. To sta večini, ki jih PTT planinci že vrsto let vključujejo v svoje programe zato, da se čim bolj usposobijo za obrambo domovine in svobode, če bi bilo to kdaj potrebno.

Proti večeru so delegati vseh PD imeli meddruštveno sejo. Pogovorili so se o delu in problemih delovanja planinskih društev ter izmenjali izkušnje. Potrdili so program partizanskega marša planincev PTT Jugoslavije, ki ga bo od 10. do 12.

septembra 1982 organiziralo na Južnem Velebitu PD PTT Sljeme Zagreb. Za organizatorja 31. zbora v prihodnjem letu so izbrali PD PTT Niš, za organizatorja 32. zbora pa so evidentirali PD PTT Titograd. Zvečer so planinci poslušali pripovedovanje borca NOB o bojih borcev NOV v Liki in o strahotah, ki so jih povzročili ustaši in italijanski ter nemški okupatorji med nedolžnim prebivalstvom. Kar 15 158 borcev je dala Lika, 18 162 ljudi, kar je 14 % predvojnega prebivalstva Like je dalo življenje za svobodo. Na tem območju je 2662 nosilcev Partizanske spomenice 1941, od tu je 55 narodnih herojev, porušenih in požganih je bilo 28 597 stanovanjskih, gospodarskih in javnih objektov, po vojni je ostalo brez strehe nad glavo okoli 60 000 prebivalcev itd. Že samo te številke povedo, kako velik razmah je imela NOB v Liki.

V avli pošte so priredili filatelistično razstavo »Planinstvo na znamkah in filatelističnih ovitkih«; razstavo je pripravilo Filatelistično društvo »Poštar« iz Zagreba. Med razstavljenimi spominskimi ovitki so bili tudi ovitki s planinsko tematiko, ki jih je izdalo Filatelistično društvo PTT Ljubljana.

Nedelja je bila namenjena izletom. Planinci so se razdelili v tri skupine. Prva je odšla na Visočico (1619 m), druga na Plitvička jezera, tretja v Cerovačke pečine.

S skupino 95 planincev sem bil na Visočici. Iz Gospića smo se odpeljali z avtobusom do 9 km oddaljenega Divosela ob severnem vzhodju Južnega Velebita. Od tod smo se dvigali po gozdni poti, ki je najprej speljana po pobočju med Velikim in Malim Orljakom, potem pa preide na zahodno pobočje Visočice. Tri ure smo se vzpenjali do Gojtanovega doma na Viso-

čici (1460 m), ki stoji tik nad gozdno mejo. Vso pot smo čutili v vrhovih dreves močno burjo, ki se je zaganjala iz Velebitskega kanala proti grebenu Velebita. Ko smo prišli pri domu na plano, smo ugotovili, da se burja ne šali. Domačini so povedali, da piha najmanj 100 km na uro in da so posamezni sunki še močnejši. Kljub temu smo odšli na vrh. Od planinskega doma do vrha je ob normalnih pogojih pol ure, mi pa smo hodili kar uro. Najtežje je bilo na grebenu med obema vrhovoma. Toda napor je bil bogato poplačan. Dr. Željko Poljak pravi v vodniku »Planine Hrvatske«, da mnogi ljubitelji Visočice menijo, da je zanj najlepši razgled na Velebitu. Na jugu se vidijo mnogi jadranski otoki, na severu obširno Ličko polje z Gospićem, proti vzhodu in zahodu pa so obširna prostranstva Velebita. Precej časa smo posedeli na vrhu in uživali v čudovitem razgledu. Burja pa ni hotela prenehati. Zaganjala se je v obraz pa v hrbet, ko smo se spuščali proti planinskemu domu. Vsi smo se srečno vrnili v dom. Kratek počitek, potem pa spust v dolino. Hoja po gozdu je bila prijetna. Veter se je zaganjal le v krošnje dreves.

Vrnili smo se v vojašnico. Skoraj hkrati so prišli planinci s Plitvičkih jezer in Cerovačkih pečin. Pripovedovali smo si svoja doživetja, vsi pa smo bili navdušeni nad naravnimi lepotami Like.

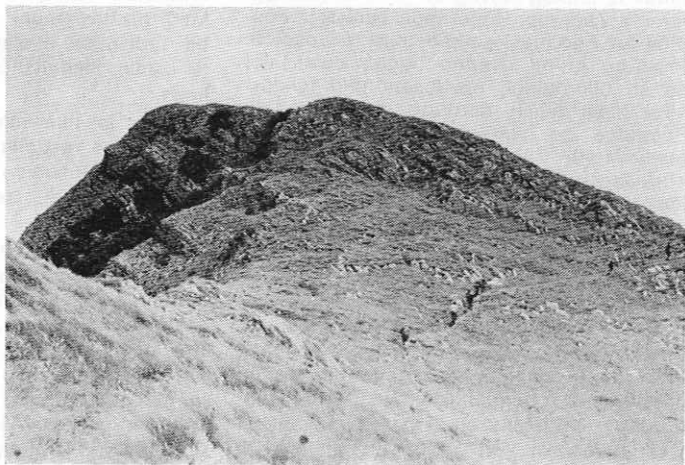
Zvečer so naši gostitelji pripravili prijeten planinski večer z glasbo, plesom in znanim hrvaškim humoristom »Stefom iz Klanca«.

V ponedeljek dopoldan je bil zbor sklenjen. Organizator zbora je razglasil tekmovalne rezultate, predstavnik Skupnosti JPTT Rade Vukosavljević pa je najboljšim ekipam in posameznikom podelil pokale in medalje. V orientaciji je med moškimi ekipami zmagoval PD PTT Sljeme Za-

greb, PD PTT Ljubljana pa je bilo tretje, med ženskimi pa je prvo mesto pripadlo spet PD PTT Sljeme Zagreb, ljubljankanke pa so bile druge. V streljanju z zračno puško je med moškimi in ženskimi ekipami zasedlo prvo mesto PD PTT Ljubljana. Med posamezniki sta bila prvi in drugi Tone Francelj in Franc Samperl iz Ljubljane, med posameznicami pa je bila najboljša Sonja Žunić iz Zagreba, druga in tretja pa sta bili Marija Pajsar in Andreja Zabukovec iz Ljubljane.

Po razglasitvi rezultatov je bila sklepna slovesnost. Po nagovoru predsednika PD PTT Sljeme Mladena Kovačevića so mladi planinci tega društva slovesno izročili zbornu zastavo PTT planincem iz Niša. Predsednik PD PTT Niš Dragan Filipović se je v imenu vseh na zboru navzočih planincev zahvalil PD PTT Sljeme Zagreb za skrbno organizacijo zbora in vojašnici »Stanko Opsenica-Staniša« za prijetno bivanje ter povabil vsa planinska društva, da pridejo prihodnje leto na 31. zbor planincev PTT Jugoslavije, ki ga bo priredilo PD PTT Niš nekje na območju Niša. Potem je Rade Vukosavljević v imenu pokrovitelja zbora, Skupnosti jugoslovanskih PTT, zbor zaključil. Planinci smo skupaj z orkestrom zapeli Jugoslavijo in Druže Tito, mi ti se kunemo... kot našo obljubo, da bomo vedno varovali največje pridobitve naše NOB bratstvo in enotnost. Slovo ni bilo lahko. Bratski in sestrski poljubi in objemi, pa tudi solze sreče, ki so se marsikomu prikradle na oči, so bili najlepše potrdilo 30-letnega sodelovanja in prijateljstva med PTT planinci Jugoslavije. V Gospiću in Liki smo preživeli tri lepe dneve, ko smo še poglobili bratstvo in enotnost, ki sta bili in bosta tudi v prihodnje temelj našega dela.

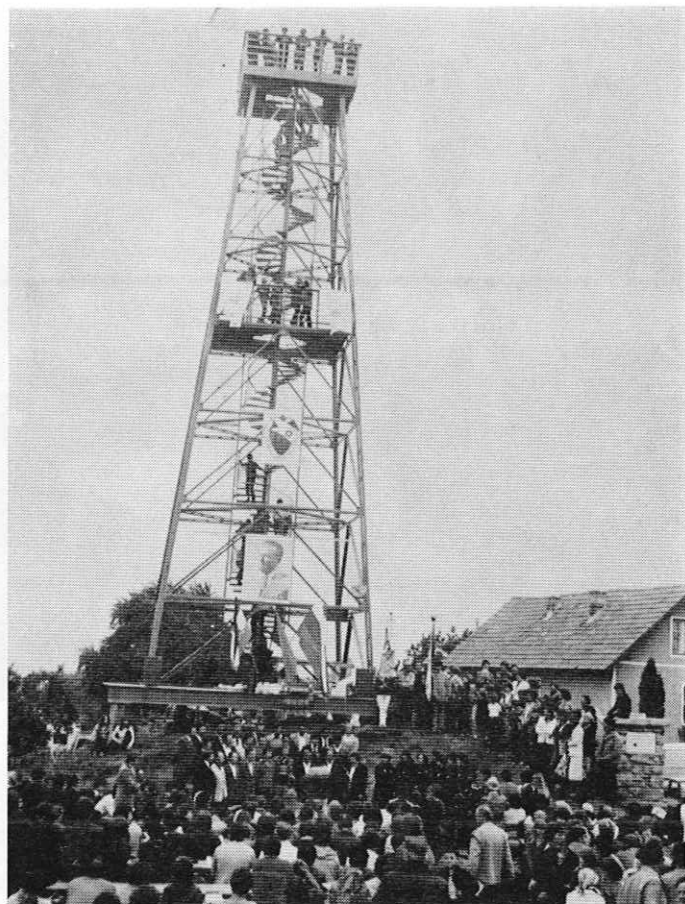
Jože Dobnik

Vrh Visočice
Foto J. Dobnik

Maistrov stolp na
Zavrhu. Fotografirano
ob 11. dnevu pomurskih
planincev

Foto J. Ferlinc

II. DAN POMURSKIH PLANINCEV, 15 LET POMURSKÉ POTI

Na Zavrhu v Slovenskih goricah se je 30. maja 1982 ob Dnevu pomurskih planincev, srečalo čez 100 ljubiteljev gora in drugih občanov iz Slovenskih goric, Prekmurja, Maribora, Mežice, Ruš in od drugod.

Gostje so se najprej udeležili slavnostne seje MDO PD Pomurja; bila je posvečena 15-letnici Pomurske poti. Prof. Evgen Tihan, »oče Pomurske poti«, je obudil spomine o zamisli in nastanku te danes klasične popotniške poti, ki ima vedno večji pomen v razvoju planinstva in turizma v severovzhodni Sloveniji. Gostje na prireditvi so še bili — Tone Bučer in Jože Dobnik, sastopnika PZS, znana planinka Erna Meškova, Edo Zorko (predsednik SO Lenart), Jože Dreu (predsednik OK SZDL), Matija Gjerkeš (sekretar OK ZKS), Slavko Gabrovec (sekretar OK SZDL), Marjan Ručigaj (sekretar OO ZSS), Darinka Al Shammary (tajnica OKS) in predstavniki društev. Tokratno srečanje je bilo posvečeno letoš-

njim kongresom zveze komunistov, zveze socialistične mladine in zveze sindikatov. Družbenega srečanja se je udeležila tudi mladinska delovna brigada Srečko Rojs-Niko iz OK ZSMS Lenart.

Kulturni program ob novem Maistrovem razglednem stolpu je pripravil Božo Čobec, ki je vodil ženski oktet iz Voličine in mladinsko godbo iz Lenarta. Nastopali so recitatorji iz OS Voličina in obrtniški moški pevski zbor pod vodstvom Milana Edra. Udeležence srečanja je pozdravil predsednik PDL Franc Meke, slavnostni govornik pa je bil predsednik skupščine občine Lenart Edo Zorko.

Planinci so za konec srečanja uprizorili nekaj šaljivih iger, nato je sledil ples ob glasbi Mariborskega kvinteta z veselico turističnega društva »Rudolf Maister-Vojanov« iz Zavrha. Delovne organizacije občine Lenart so prispevale svoje izdelke za planinski srečolov (Centrovod, Klemos, Kmetijska zadruga, Kristal, Lekarna, Ljvarna, Marles, Mercator-Potrošnik, OPUM, PIK, TAM, TIMA-Agrokombinat, Univor, Zavod Hrastovec, Zdravstveni dom) in dru-

Množica na II. dnevu pomurskih planincev na Zavrhu v Slovenskih goricah

Foto I. Ferlinc

gi (Oljarna Ketiš, Gostilna Lešnik, PZS, PD »Matica« in »Mura« iz M. Sobote, OO ZSS in OTKS ter OKS vsi iz Lenarta). Pokrovitelj dneva pomurskih planincev je bila TOZD Športna in lahko konfekcija PIK Lenart.

Janko Ferlinc

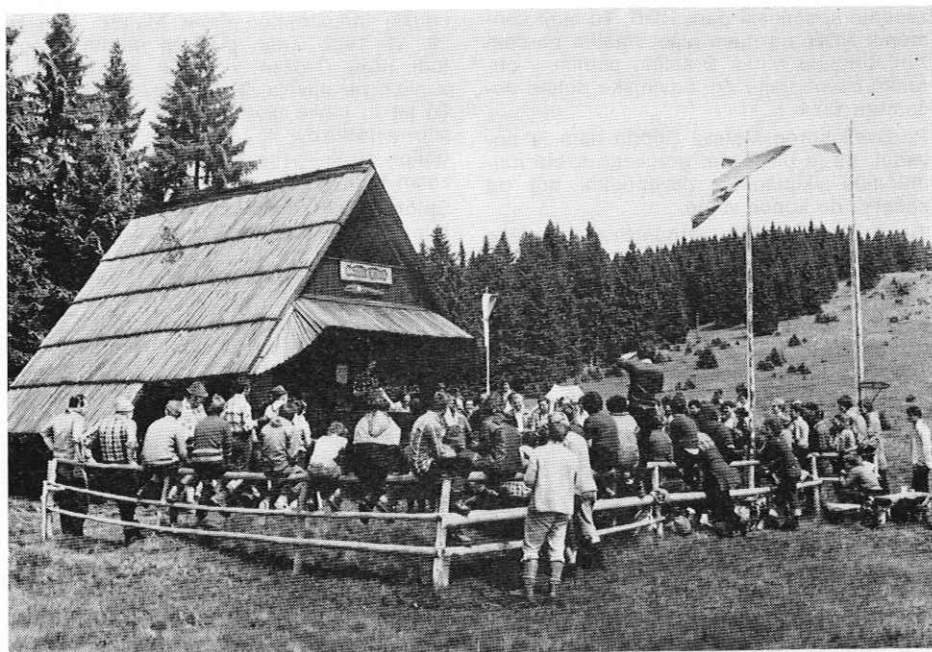
PD LJUBNO — 30 LET

V nedeljo, 20. junija 1982, je bila pri Antejem bivaku na Travniku, 1610 m, proslava ob 30-letnici PD Ljubno ob Savinji. Društvo so ustanovili 10. junija 1952 in je ob ustanovitvi štel 59 članov (od tega 38 dijakov). Danes ima v svojih vrstah 286 članov. V tem času se je zvrstilo osem predsednikov (Janez Gostiša, Franc Šerbela, Franc Podmeninšek, Franc Budna, Ivan Marovt, Janez Plesnik, Franjo Budna, Alojz Mikek), zdaj predseduje društvu Jože Vodušek in enajst podpredsednikov (Franc Šerbela, Leo Lakner, Ivan Orešnik, Franc Podmeninšek, Kristl Klemenšek, Ivan Marovt, Ante Tevž, Stanko Podmeninšek, Franc Budna, Franjo Budna); sedanji podpredsednik je Alojz Mikek; osem tajnikov (Terezija Rop, Ante Tevž, Ivan Marvot, Jelka Marovt, Martina Podkrižnik, Karel Druškovič, Vida Moličnik, Janez Plesnik), zdaj je tajnica Anica Matko; devet blagajnikov (Terezija Rop, Fanika Jakop, Franc

Prislan, Marjanca Fludernik, Marija Zagožen, Francka Fludernik, Franjo Budna, Ivan Nerat, Anica Matko), zdaj je blagajničarka Anica Krumpačnik.

Spominsko slovesnost je pričel sedanji predsednik. Za uvod je Marija Bogdan povedala pesem o Travniku, ki jo je leta 1978 napisal sedanji predsednik. Moški pevski zbor je zapel Ipavčevo Planinsko rožo. O razvoju in delu društva je poročal Alojz Mikek. Med drugim je poročal tudi o gradnji bivaka na transversali med koč na Smrekovcu in Loko. Graditi so ga pričeli 1976, odprli pa so ga 27. avgusta 1978. Pri tem so opravili 3760 ur prostovoljnega dela in vložili 160 000 din lastnih sredstev, 15 000 din pa so dobili od TKS Mozirje. Društvo ima delovno markacijsko skupino, ki vzdržuje pota v svoji okolici. Na prvi tečaj markacistov Savinjskega MDO so poslali kar 9 članov, med njimi je tudi nekaj mlajših. Aktivni so tudi člani GS, saj je to pogorje polno svišča. Društvo dobro sodeluje s KS in drugimi društvami in organizacijami. Je organizator vsakoletnega spominskega planinskega pohoda na Travniki, skupaj z ZB, ko gre ta pohod tudi mimo partizanske bolnišnice pri Mrzlih vodah. V poročilu so se spomnili tudi vseh preminulih članov in se jim poklonili z enominutnim molkom.

Mladi Jani Bogdan je zaigral na harmoniko dve pesmi — Travniki, Na planin-

Proslava pri Antejevem bivaku na Travniku, 1610 m

Foto B. Jordan

cah, vmes pa je Roman Kumprej zrecitiral Počitniško.

Članom so podelili priznanja. Sest priznanj domačega PD so dobili najstarejši člani (Kristl Klemenšek, Janez Gostiša, Terezija Rop, Marjana Kranjc, Franc Prisljan in Jerca Drnovšek). Predstavnik ZTKO Mozirje, komisije za planinstvo Martin Aubrecht, je podelil društvu plaketo. Predstavnik savinjskega MDO Božo Jordan je podelil deset zlatih značk »Prijatelj planin« (Karel Špička, Jože Brunet, Anton Arnič, Franc Budna, Zdravko Remsko, Peter Orešnik, Ivo Arnič, Jože Nareks, Nani Marovt, Franc Lipovt). Jože Dobnik, predstavnik PZS pa je podelil tri zlate (Ivan Marovt, Alojz Mikek, Stane Podmeninšek), tri srebrne (Franjo Budna, Ivan Nerat, Jože Nerat) in petnajst bronastih (Ančka Arnič, Alojz Atelšek, Anton Gomiršek, Jože Klemenšek, Ivo Kranjc, Jože Marvot, Anica Matko, Andrej Napotnik, Bojan Naraločnik, Jože Orešnik, Jože Prisljan, Irena Retko, Jože Sušnik, Anton Ugovšek, Ciril Vrantanar) častnih znakov PZS. Med tem je tudi poudaril, da to ni samo bivak, ampak prava kočica, kakršne so gradili naši prvi planinci in bo morda ob njej le nastala prava planinska kočica. Društvo je prejelo tudi pismo pohvalo PZS.

Za konec je zbor pod vodstvom Jožeta Orešnika-Rjavčevega, zapel še dve pesmi Tevža Antejeva (po njem nosi ime bivak) — Planinskemu dekletu, Gori, gori. Za 30-letnico je društvo izdalo spominsko značko.

Lepo vreme je pripomoglo k dobremu razpoloženju, tako da so udeleženci res lahko uživali v naravnem okolju.

B. J.

IZLET NA DOBROVLJE

PD Ruše je organiziralo izlet na planoto Dobrovolje, kjer je stekla zibelka partizanskega vojskovanja na Stajerskem. Večina planincev, ki se je udeležila tega izleta, teh krajev ni poznala, saj je ta svet za planince še dokaj neznan. Zato ni bilo težav, ko je bilo treba napolniti avtobus. Zanimanje za ta del gorskega sveta pa nam je vzbudil naš vodnik Leopold Šporin, ki se je rodil v teh krajih.

Zgodaj zjutraj smo se dobre volje in polni pričakovanj, pripeljali iz Ruš v Letuš, od tu pa do partizanskega doma na Dobrovoljah. Med potjo sta se nam pridružila preživela borca Matevž Šporin in Peter Kladnik-Drago. Tu smo si oprtali nahrbtnike in se peš napotili proti Čreti. Hodili smo mimo travnikov in njiv, ki se razprostirajo na peščenih, strmi in slabo rodovitni zemlji. Ustavljali smo se tudi na samotnih kmetijah, kjer so nas domačini lepo sprejeli. V gozdovih, ki jih je tukaj veliko, nas je presenetil značilen kraški svet, poln vrtač, suhih dolin in grap. Vodnik nam je povedal, da so tukaj tudi lepe kraške jame. Naleteli smo na veliko izvirkov, kjer smo se lahko odžejali. Skozi bukov gozd smo po strmi poti prišli na majhno jaso, kjer se

začenja spominski park NOB. Tu stoji spomenik NOB, na njem piše: Padlim borcem XIII. brigade Mirka Bračiča, padlim v obrambi osvobodene Zg. Savinjske doline decembra 1944.

Preživeli borec Matevž Šporin nam je povedal, da je bil ta del gorskega sveta najmočnejše vključen v osvobodilni boj od začetka do konca vojne.

Tu so bili leta 1942 reorganizirali štajerske partizanske enote, med njimi je bil tudi nam najbolj znani legendarni Pohorski bataljon. Že v letu 1941 so se tu bile številne bitke, v katerih so imeli sovražniki hude izgube. Leta 1944 pa je po vršini Dobrovelj potekala začasna meja osvobodjenega ozemlja Zgornje Savinjske doline. Tukaj so potekale pomembne kurirske poti.

Pot smo nadaljevali in kmalu smo bili pri Veliki cerkvi na Čreti. Spustili smo se po strmem pobočju k lepemu, novemu planinskemu domu 1. štajerskega bataljona na Čreti. Tu so bili leta 1941 ustavili 1. štajerski bataljon. Nato smo se še ustavili pri cerkvi Sv. Katarine, kjer so se partizanske sile prvič iz oči v oči borile proti okupatorju in — zmagale. Od tu smo krenili proti Tolstemu vrhu. Na tem gozdnatem pobočju je imel med vojno svoje taborišče štab IV. operativne cone. Leta 1943 so ga Nemci napadli in tedaj sta padla znana revolucionarja in narodna heroja Dušan Kraigher in Vera Slandrova. S Tolstega vrha smo se spustili k Sv. Joštu, kjer stoji ob skromni gorski cerkvi velika samotna kmetija. Prijazen gospodar nas je pogostil z domačim jabolčnikom, nato pa smo nadaljevali pot strmo navzdol. Ogladali smo si še partizansko bolnišnico v Štrukljevih pečeh. O njej nam je pripovedoval preživeli borec Peter Kladnik-Drago, ki je bil v njej edini bolničar in je moral sam skrbeti za ranjence. Ustavili smo se tudi na Štrukljevi domačiji, ki je bila med vojno zavedna slovenska domačija, kjer so partizani vedno našli zavetje in pomoč. Tudi nas so pogostili z dobrim domačim kruhom in kavo, ki nam je vsem prijala po dolgi, a čudoviti in ne preveč naporni poti. Poslovili smo se od gostoljubnih domačinov in se napotili v Smartno ob Dreti, kjer nas je čakal avtobus.

F. L.

»TUDI TISKARSKI ŠKRAT ODKRIVA PLANINSKO ZGODOVINO«

V majski številki »Savinjskih novic« — glasila Ob. konf. SZDL Mozirje — je bila objavljena notica, iz katere je bilo mogoče razbrati, da je prvi avtobus pripeljal v Logarsko dolino že l. 1922, v resnici pa je bil to prvi avtomobil. V uredništvu glasila se je oglasil domačin Peter Plesnik iz Logarske doline in je povedal, da se je prvi z avtom pripeljal v Logarsko dolino

celjski industrijalec Peter Majdič. Bilo je 29. VI. 1922. Znan je torej datum, ki ga tudi prof. Orožen v svojih zgodovinskih zapisih ne navaja. Torej praznujemo letos 80 let in lahko ugotavljamo, da se je število avtobusov, ki pripeljejo v Logarsko dolino ali ki vozijo skozi Gornji grad, spet zmanjšalo.

Sploh pa so težave s prometnimi zvezami bile že od nekdaj. V sestavku »Preteklost Savinjske doline od davnih do današnjih dni« (Savinjski zbornik III iz l. 1965) prof. Janko Orožen navaja, da je Gornja Savinjska dolina že od nekdaj trpela zaradi slabih cest. Da se je stanje konec prejšnjega stoletja popravilo, ima velike zasluge planinska organizacija. Planinski delavci so s propagando in s posredovanjem nudili izdatno pomoč. Prof. Orožen piše: »Zlasti profesor Johannes Frischauf se je že izza sedemdesetih let 19. stoletja prizadeval, da vprašanje cestnih povezav ni izginilo z dnevnega reda. V odločilni stadij je pa vendarle šele stopilo, ko je bila zgrajena Savinjska železnica med Celjem in Velenjem, leta 1891... Ugodno je bilo, da je 1892 obiskal Solčavo deželni glavar grof Attems: prišel je v ta gorski kraj na živinorejsko razstavo in imel priložnost, da na lastne oči vidi slaba pota. Takrat je bila ob Savinji vozna pot samo do Luč, onstran Luč je pa bila ob reki navadna steza, medtem ko se je vozna pot v Solčavo nadaljevala preko težavnih bregov...«

Leta 1894 je bila zgrajena cesta od Luč do Solčave, med Ljubnim in Lučami pa je bila prestavljena vozna pot ob Primožovi gori. L. 1896 je povodenj poškodovala to cesto in 1904 je bila na novo zgrajena cesta med Ljubnim, Lučami in Solčavo. Prof. Frischauf je vztrajno zahteval cestno povezavo med Solčavo in Logarsko dolino. Leta 1894 so v okrilju Savinjske podružnice SPD ustanovili v Solčavi poseben odbor z župnikom Šmidom, ki je imel nalogo, da pospeši gradnjo te ceste. Deželni odbor je l. 1896 poslal na teren višjega inženirja, dela pa niso začeli.

Prav tako so si prebivalci in planinci prizadevali za primerno cestno povezavo med Logarsko dolino in Železno Kapljo. Letos poteka 70 let, ko so na terenu opravili komisijski ogled, kje naj bi tekla cesta. Korošci so želeli povezavo čez Pastirkovo sedlo neposredno v Kaplo, Savinjski pa so želeli, da bi cesto gradili čez Pavličovo sedlo in bi se v Beli združila z cesto Jezerski vrh—Železna Kapla. Savinjska podružnica je zahtevala drugo varianto, celjska nemška sekcija Alpenveraina pa prvo. Prizadevanja je zavrla prva svetovna vojna.

Povojno gradnjo ceste opisuje prof. Orožen v Kratki zgodovini Savinjske podružnice SPD (Planinski vestnik 1940), razšir-

jeni ponatis v Celjskem zborniku 1977 do 1981, izšel v maju 1982. Poudarja, da so cesto gradili domačini ob pomoči žalskega odseka SP SPD. Navaja, da je bila cesta dograjena l. 1925.

Franc Ježovnik

KRANJČANI ZA TRIGLAVSKI DOM

Za »Kredarico« so bili zadolženi tudi Kranjčani. Plan za občino Kranj je bil 3 000 000 dinarjev.

PD Kranj je s 50 000 dinarji financiralo (tisk in papir) prvo brošuro o Kredarici, v nabiralni akciji med člani pa so zbrali za 400 000 dinarjev v obveznicah in denarju. Planinci Osnovne šole Simon Jenko so zbrali 8000 dinarjev, DO Kokra 160 000 dinarjev, IBI 5 000 000 dinarjev, ISKRA (DO Telematika, Kibernetika, ERO) pa prav tako 5 000 000 dinarjev. Sredstva pa so prispevale tudi ostale DO in sekcije PD Kranj, tako, da je doslej zbrano približno 11 000 000 dinarjev. Med posamezniki naj omenimo predsednika PD Kranj, ki je prispeval 8000 dinarjev, ostali člani UO PD in drugi občani pa so prav tako prispevali večje ali manjše zneske od 5000 dinarjev. Tako so predvideni plan za občino Kranj uresničili 250 %, akcija pa še ni zaključena. Podatki kažejo, da so se Kranjčani res zavzeli v akciji za zbiranje sredstev, čeprav bi denar potrebovali tudi za planske objekte, pota in tovarne žičnice v

sami občini, vendar so prav zaradi vsestranske solidarnosti dali posebno prednost Triglavskemu domu na Kredarici.

Iz pisarne PD Kranj

CELJSKI ZBORNIK 1977—81

Kulturna skupnost v Celju je izdala »Celjski zbornik 1977—1981«. V tem zborniku najdemo sestavek Janka Orožna: »Iz zgodovine Planinskega društva Celje (od ustanovitve do prve svetovne vojne)«. Sestavek je posvečen stoletnici rojstva Frana Kocbeka (1863—1930), očeta Savinjske podružnice SPD.

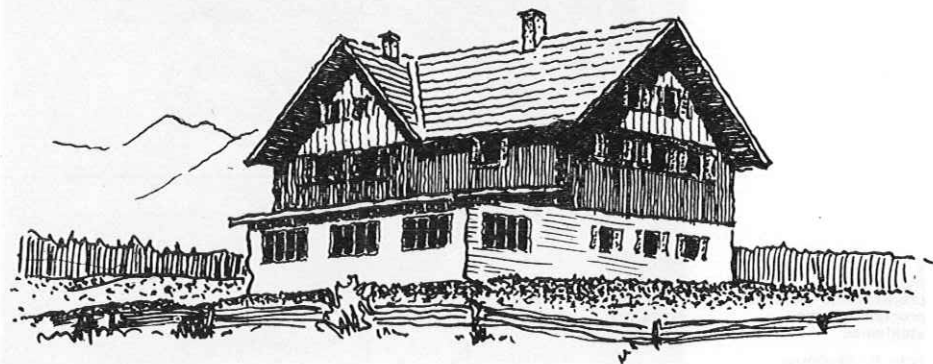
Pri listanju po tem obsežnem Zborniku (ima 550 strani) ne moremo mimo nekaterih drugih sestavkov. Naj omenimo le nekatere. Dušan Novak: »Kraški svet v porečju Savinje«; Milan Natek: »Ravljanske ulice«; Drago Meze: »Nekaj o kmečki hiši hribovskih kmetij v Gornji Savinjski dolini«.

Planinsko tematiko najdemo tudi v dosedanjih Zbornikih. Prispevek Janka Orožna: »Iz zgodovine planinskega društva Celje — Orlova doba (1945—1963)«, je izšel v Celjskem zborniku 1973—1974, prof. Tine Orel pa objavlja v Zborniku za l. 1961: »Logarska dolina in Gornja Savinjska dolina v luči turistične problematike«.

F. Ježovnik

Koča na Uskovnici — 1138 m, PD Srednja vas v Bohinju

Vinjeta: H. Drofenik

GORSKA STRAŽA IN ODPADKI V GORAH

Vse prevečkrat se ime Gorske straže pojavlja v zvezi z odpadki, kar poraja misel, naj bi torej bili njeni člani gorski »komunalci«? Seveda niso, zato poskusimo osvetliti ta res pereč problem odpadkov v gorah.

V gorskem svetu se z odpadki srečujemo vzporedno s pojavom rekreativnega planinstva. Postopoma se je uveljavljalo načelo: »Odpadke skrij pod kamen, da ne

bodo kvarili užitek preostalih ljubiteljev gora.« Vse bi bilo lepo in prav, če razvoj ne bi prinesel dveh bistvenih sprememb:

- množičnost,
- uporabo novih, težko razkrojljivih materialov za embalažo.

Kar naenkrat je načelo »pod kamen« postalo neuporabno. Na skritih mestih so se začeli kopičiti odpadki, da o tistih, kar tako odvrženih, sploh ne govorimo. S pojavom velikih množin embalaže, ki zelo težko in počasi razpada, so začele naj-

V visokogorskih postojankah predstavljajo poseben problem prazne steklenice

Foto P. Skoberne

Shranjevanje odpadkov
pod kamen
v današnjem času
ni več
pravilna rešitev!

Foto P. Skoberne

bolj obiskane poti dobivati neprijetno podobo.

Zato se že nekaj let uveljavlja pravilo, da odpadke pospravimo v vrečko in jih odnesemo v dolino. Občasne čistilne, »smetarske« akcije imajo poglavitni namen ne le očediti posamezne predele, ampak zlasti pokazati, da problem odpadkov v gorah ni majhen in obroben, ampak je vsesplošen in zadeva vsakogar, kdor hodi v gore.

Ko bo vsak za seboj vse pospravil, bo problem odpadkov v gorah rešen. Do take idealne zavesti je sicer še daleč, vendar naj vsaj gorski stražarji s svojim zgledom in opozarjanjem prispevajo k utrjevanju načela o odstranjevanju odpadkov, ne pa da neprestano rešujejo te naloge kot nekakšni »komunalci«. Omenjeni odnos do odpadkov velja za vse obiskovalce gora, tudi za alpiniste, saj zlasti v zadnjem času opažamo pri vstopih in izstopih posameznih smeri vedno več prazne embalaže.

Problem odpadkov je rešen šele tedaj, ko jih prinesemo do urejenega smetišča v dolini. Napak je, če vrečko z odpadki puščamo v planinskih kočah (velja zlasti za visokogorske postojanke!). V kočah predstavljajo enega večjih težav prazne steklenice, kar rešujejo bodisi s sprotnim odnašanjem v dolino ali pa s občasnimi helikopterskimi prevozi. Veliko večjo težavo pa predstavljajo odpadki, ki jih prinašajo planinci. V sezoni to sploh niso majhne količine in večkrat presegajo množino odpadkov same postojanke. Za zdaj urejena smetišča niso niti predvidena in tako smeti ter odpadki izginjajo v naravne jame, vrtače in podobno. Razen kavk jih ni nihče vesel.

Za konec naj ponovim: težko razpadajoče odpadke (plastika, aluminijska folija, povoščeni papirji, steklovina, konzerve in podobno) shranimo v vrečko in jih nesimo do prvega komunalno urejenega smetišča (koša) v dolini.

Peter Skoberne

NARODNI PARK SAGARMATHA NE SME UMRETI

Leta 1976 ustanovljeni narodni park na strehi sveta, ki je vključen tudi v seznam svetovne dediščine UNESCO, je v veliki nevarnosti. 1238 km² velik narodni park je bil na pobudo Edmunda Hillaryja ustanovljen z namenom, da se dežela pod Everestom zavaruje in ohrani ne samo za Nepalce, marveč tudi za ostali svet. Pri tem ni šlo le za zaščito gorske pokrajine in njenega živega sveta, temveč tudi za ustvaritev boljših življenjskih pogojev za okrog 2500 Šerp, ki so do pred kratkim živeli v tesnem stiku z naravo.

Narodni park ogroža naglo naraščanje število trekerjev. Leta 1971 jih je prišlo v Nepal vsega 4000, lani pa kar 20 000, od tega 5000 v območje Everesta (dvakrat več kot je domačinov). Čeprav je takšen obisk skupaj z delovanjem v alpinističnih odpravah prinesel Šerpam določeno blaginjo, je sprožil silno degradacijo okolja v njihovi domovini. Po eni strani se je močno povečala poraba lesa za gradnjo in kurjavo, po drugi strani pa so zamrle vaške skupnosti, ki so prej skrbele za vzdrževanje samostanov, poti in mostov in so imele celo svojega gozdnega čuvaja, ki je pazil na skladno izkoriščanje gozda, saj je večina moške delovne sile večji del leta na odpravah. Skrb za vse to bo morala prej ali slej prevzeti uprava parka, ki pa ji manjka finančnih sredstev in strokovnjakov.

Najhujša grožnja parku je naglo uničevanje gozdnih površin, ki grozi, da se bo dežela kmalu spremenila v golo puščavo, kjer bodo gospodarili viharji in erozija. Kljub zakonu o prepovedi sekanja zelenih dreves se neusmiljeno krčenje gozdov nadaljuje. Ko je Hillary leta 1951 prvič prišel v deželo Šerp, je bil pod Namče Bazarjem mogočen gozd stoletnih iglavcev, samostan Tjangboče pa je stal sredi gozda. Ko je po 30 letih prišel znova v te kraje, so bili gozdovi v dolini Dudh Kosi že

močno razredčeni. Gozda pod Namče Barjam ni bilo več, okrog samostana Tjangboče pa je stalo le še nekaj dreves. Okolica Pangbočaja, kjer je nekdanje še raslo brinje, je bila gola in navzgor proti ledeniku Khumbu ni bilo več niti enega samega grma.

Novozelandski, ki so financirali izgradnjo in urejanje parka, so ga leta 1980 izročili v upravo Nepalcem. Le-ti pa niso kos nastalim težavam, saj se kljub zakonom in načrtom o izkoriščanju obnovljenih virov energije (sončna energija in majhne hidroelektrarne) nadaljuje sekanje gozdov. Že Novozelandski so pričeli izvajati načrt o ponovnem pogozdovanju. Ustanovili so dve drevesnici, eno pod Namčejem, drugo pri Tjangbočju ter zasnovali široko akcijo vzgajanja domačinov v boljšem odnosu do gozdnega bogastva. Brez širše mednarodne podpore, verjetno pa tudi brez omejevanja števila obiskovalcev, pa problemov ne bo možno rešiti. Le-ti so s svojim brezobzirnim potrošništvom in sebičnostjo še največ pripomogli k današnji ogroženosti tega narodnega parka.

(Po reviji National Geographic 6/82 priredil Karel Natek.)

DRAŽGOŠE. VODNIKI PO LOŠKEM OZEMLJU, 4. MUZEJSKO DRUŠTVO V SKOFJI LOKI 1982

Za vodniki po Lubniku, Ratitovcu in Blegošu je pred nami nova knjižica, ki nam predstavlja Dražgoše. Urednik Anton Ramovš je že v uvodnih besedah poudaril, da »želi biti več kot samo vodnik, želi biti tudi pričevalec nekdanjega in sedanjega.« Beseda več avtorjev se prepleta in nam skuša predstaviti vas pod južnim robom Jelovice; vas, ki je postala znana po bitki Cankarjevega bataljona leta 1942, po visokem plamenu upora sredi okupirane Evrope.

France Planina je prispeval pokrajinski opis in opis Dražgoš nekoč in danes.

Anton Ramovš nas seznani s kamninsko sestavo, z geološko zgradbo; ob domačijah in spomenikih nas opozori tudi na kamnine, ki jih gradijo.

France Leben nam odkriva pričevanja starejše zgodovine, oriše nam dneve dražgoške bitke in pripoveduje, kako je zrasel Dom Cankarjevega bataljona.

Ivan Sedej opisuje etnološke spomenike in razčlenjuje sporočilo spomenika dražgoški bitki.

Ivan Jan piše o bistvu in pomenu dražgoške bitke; Andrej Pavlovec pa o prizadevanjih za postavitev spomenika in o delu njegovih ustvarjalcev.

Rastlinski svet je predstavljen celovito: Lojze Marinček je opisal gozdne združbe, Andrej Seliškar pa rastlinstvo, ki ga srečujemo po travnikih.

Živalstvo je predstavljeno le delno. Od nižjih živali so za laika morda kar preveč

podrobno opisani mehkužci (Jože Bole), pajki (Anton Polenec), metulji (Jan Carnelutti) in hrošči (Božidar Drovenik). Janez Gregori pa je svet vretenčarjev, ki ga bolje poznamo in ki nam je bliže, opisal na svoj značilni, prijetni način.

Novemu vodniku, ki nam odkriva del naše bogate naravne in kulturne dediščine, želimo, da bi našel pot ne samo na knjižne police, ampak tudi v naše popotne torbe.

Nada Praprotnik

VARSTVO ŽIVE NARAVE

Vsak pravi planinec varuje živo in mrtvo naravo, svojo vlogo zaščitnika pa opravlja toliko bolje, kolikor bolj je poučen o zakonih narave in njenih posebnostih.

Iz članka »Lovci in kmetovalci rešujejo divjačino« (Jäger und Landwirte retten Jungwild) v reviji Berg-Echo povzemam nekaj misli k reševanju mladičev srnjadi, poljskih ptic in zajcev na obrobjih gozdov, kjer kmetje dandanes že večidel s stroji kose travo in na ozemlju ZRN vsako leto ugonobe okrog 60 000 mladih srnc ter prav toliko zajčkov, fazanov in jerebic. Marsikateri mladiček ni takoj ob življenje, temveč šele po daljših mukah podleže smrtnim ranam.

V prispevku beremo, da je poleg košnje s stroji največji krivec za pokol med živalmi nagon komaj skotenih in izleženih mladičev, da se v nevarnosti potuhnejo in se narede mrtve. Ta nagon jim je dala narava, ki je tudi poskrbela, da nimajo nobenega vonja in jih roparice težko zaznajo, ker se ne gibljejo. Ta obrambni nagon je posebno močan v prvih osmih dneh življenja. Takrat niti hrup stroja ne prežene mladiča, da bi se umaknil. Nekaj podobnega srečujemo še tudi kasneje; tako se na primer na cesti tudi jež v strahu pred bližajočim se avtom nagonsko zvije v klobčič in tako ne preživi usodnega srečanja.

Ponekod zahtevajo predpisi varstvenikov razne ukrepe pred košnjo.

Tako nameščajo pred kosilnice mehanske nastavke, ki »češejo« travo, z dotikom plaše živali in jih spodbujajo k begu. Drugi ukrep je postavljanje raznih stražil tik pred košnjo ali pa nameščanje cunj, namočenih v smrdljive snovi. Živali pred tem tujim, smrdljivim vonjem beže in zapuste nevarno območje. Seveda je treba paziti, da snovi ne usmradijo neposredno trave, ker je ta potem odvrtna tudi živini. Končno priporočajo tudi košnjo iz sredine travnika navzven. V tem primeru je največ možnosti, da se živali umikajo k rešilnemu robu. Vsekakor je nujna pozornost kosca, ki zlasti v zadnjih redih pred robom travnika lahko reši še marsikatero življenje.

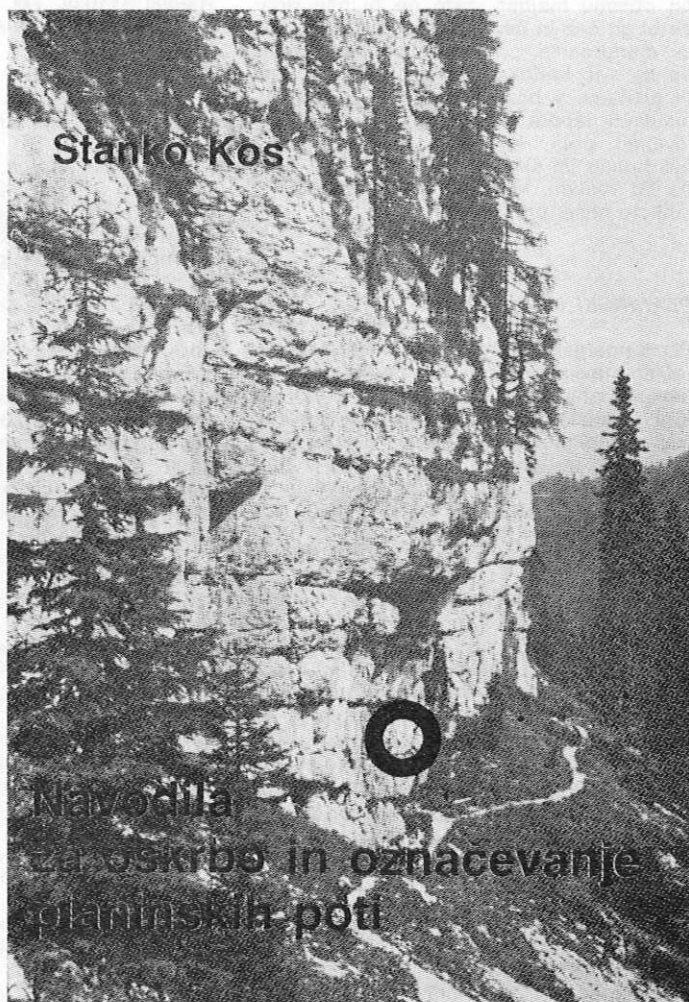
Pavle Segula

NAVODILA ZA OSKRBO IN OZNAČEVANJE PLANINSKIH POTI

Slovenski markacisti imajo spet na voljo pripraven priročnik z navodili, kako oskrbovati in označevati planinske poti. Stanko Kos, starosta slovenskih markacistov, v uvodu te drobne knjižice, katere avtor je prav on, pravi: »Vemo, da marsikdaj prevzemajo dolžnosti načelnikov markacijskih odsekov ljudje, ki niso nikoli markirali in katerih nihče ne uvede v delo. Slabe posledice tega lahko opazujemo marsikje. Nikakor pa ne smemo dopustiti, da bi pota ostala zanemarjena in neoskrbovana. Ohraniti moramo dober sloves naših planinskih potov in markacij.«

In nadaljuje: »Pota so prvenstvena naloga PD in druge dejavnosti, ki jih goji PD, ne bi mogle uspevati brez poti. Markacijska dejavnost je gotovo ena najlepših dejavnosti planinskega društva.«

Planinska založba, ki je pod številko 80 izdala to brošurico, je tako zapolnila vrzel, ki je nastala, ko je prva izdaja takih navodil pošla in so potrebe, zlasti za šolanje novih markacistov, neprestano rasle. Pri tej knjižici so sodelovali Baldo Bizjak, Karel Bajd, Miroslav Černivec, za osnovni vir pa je sestavljalcu rabil Brilejev priročnik za planince — Markacije in pa gradivo, zbrano v sestavku z naslovom V opombo našim markacistom, avtorja Stan-ka Kosa (PV X, 1953).

Pričujoča knjižica zdaj predstavlja popolno učno gradivo, ki je potrebno slehernemu markacistu, ko se odloči za markiranje gorske poti. Primeri so tiskani v ustreznih barvah, tako da je za nazornost povsem poskrbljeno. Temeljito je obdelana tudi teoretična plat markiranja, ko se avtor ustavlja ob zgodovini planinskih potov, mu je pomembna organizacija markacijskih odsekov pa naloge in delo v njih. Tehnika markiranja in obnova potov predstavlja osrednje poglavje te učne brošure, ki so mu dodana poglavja o preložitvi, izboljšavi planinske poti, o varovanju na poti, zimski markaciji, osebna zaščita in varovanje. Knjižico pa zaključujejo navodila za markiranje in zavarovanje smučarskih prog in poti z vsemi večbarvnimi primeri oznak, ter Pravilnik o markacistih ter Pravilnik o diplomu Alojza Knafeljca. Zaključna beseda je povzeta iz poročila pokojnega predsednika PZS Fedorja Koširja, ki ga je posredoval planincem na tretji skupščini PZS: »Naš slovenski teritorij je po obsegu majhen, zato ne bi bilo prav, če bi ga čez in čez prekržili z nadelanimi in markiranimi potmi, saj potem kmalu ne bo več koticčka v naših planinah, kjer bi planinec v božanskem miru mogel občudovati lepote prvobitne narave. Nadelavamo pota, kjer so nujno potrebna, oskrbujejo jih skrbno, markirajmo pa tako, da bo vsakdo, ki hodi z odprtimi očmi, z lahkoto našel pravo pot.«

M. K.

PLANINSKI LIST 2/82

PD Kamenjak iz Reke je izdalo drugo letošnjo številko svojega glasila »Planinarski list«, ki izhaja že trinajsto leto in tudi tokrat prinaša vrsto zanimivih sestavkov. Naj navedemo le nekatere: Ferucio Benzam piše o uspelem pohodu na Triglav, Prvomajski izlet po zahodni Sloveniji je naslov naslednjega sestavka, ki ga je prispevala Patricia Crespi in opisuje potopisne vtise z izleta po dolini Soče. Desanka Crespi piše o prijateljstvu planincev Jugoslavije, ko so se v ta krog vključili že PD Kamenjak, PD Pobjeda iz Beograda, Prenj iz Mostarja, Ilirska Bistrica, Ljuboten iz Tetovega, Subra iz Hercegnovega in Vršačka Kula iz Vršca. Ob tej priložnosti je bila sprejeta tudi iniciativa, da PD Kamenjak podpiše s PD Ljubljana-matica, s katero to društvo že dolgo tesno sodeluje — »Listino o pobratenju«. V njej tudi piše: »...obvezujemo se, da bomo krepili in razvijali bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti in si bomo v prihodnjih letih prizadevali širiti krog bratstva, da bi zajel planince vseh socialističnih republik in pokrajin.« To listino so predstavniki obeh društev podpisali 9. maja letos v Hahličih.

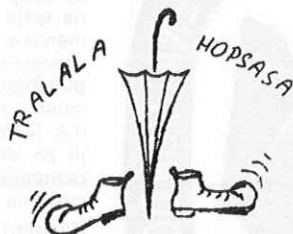
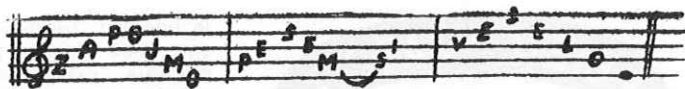
V tej številki najdemo tudi nekaj priložnostnih besedil mlajših planincev (Pohod na Titov vrh, Spoznavajmo domovino...) Tem sledi nekaj besedil v verzih oziroma transverzalnih poteh. Baram Sram piše o transverzali »Čika Duškove rajačke staze«. Transverzalo so odprli v Samoborskem gorju in so jo poimenovali po planinskem delavcu, predsedniku PD Pobjeda iz Beograda Dušanu Jovanoviću, vulgo Čika Duško. Tamara Žakula piše o vtisih Po poteh partizanske Ljubljane, Uzeir Beširović iz Sarajeva pa o jubilejnim partizanskem spominskem pohodu — Po poteh mostarskega partizanskega bataljona (področje, kjer je bila 4. in 5. sovražna ofenziva), Čolnar Josip pa objavlja prispevek Transverzala »Končarevac« (planinska sekcija SO »Končar« iz Reke). To Tz bodo odprli v oktobru letos, Tz ima 5 kontrolnih točk: vrhovi Vojak (Učka), 1396 m; Obruč 1377 metrov, Snježnik 1506 m, Risnjak 1528 m, Bijejele stene 1335 m — s kontrolnimi točkami: Planinski domovi — Poklon 922 m, Hahlič 1110 m, »M. Albahari« 1490 m, »I. Šlosera« 1418 m, R. Končar 1300 m.

M. K.

ZAPOJMO PESMI SI VESELO

»Vesela« pesmarica, ki je letos zagledala beli dan v 50 izvodih v zelenju in gorskem zraku položke planine na toliminskem in so ji bili »botri« šegavi brigadirji letošnje mladinske planinske delovne brigade, je razveseljiv dogodek. To prav gotovo, saj že sama, sicer zelo preprosto sestavljena knjižica, ki je namenjena za rabo »brez posrednika«, kaže na to, da je družabno življenje v letošnji brigadi bilo na zgledni ravni. To pa ni tisto, kar naj bi predvsem pritegnilo pozornost. Dejanje, da je v okoliščinah, kot jih ponuja brigada, kjer ni na voljo prav nobenih potrebnih virov, niti tehničnih pripomočkov, ki bi omogočali tudi »kaj boljšega«, na stala taka knjižica s tako vsebino, to je tisto, kar velja, da smo pozorni. Mala četica brigadirjev, ki so knjižico pripravili (imenovali so se Komisija za informiranje, kar so prav gotovo tudi bili, saj je že v uredništvo Planinskega vestnika prihajalo gradivo redno in natančno, kar bi bilo pričakovati tudi ob drugih podobnih akcijah ali pa na sploh — iz planinskih društev samih!) — sestavljali so jo Dragan Miklavčič, Bojan Ajlec, Samo Pečan, Leon Komloši, Jasna Pšenica, Branka Napotnik, Mojca Pečnik, Igor Namer in Andrej Erdlen, je bila seveda odvisna predvsem od svoje iznajdljivosti in ohranjenega »ljudskega blaga«, ki so ga brigadirji prinesli s seboj v brigado.

Pa še zavoljo nečesa je ta »pevska knjižica« zanimiva. Odseva besedila pesmi, ki so v tem trenutku med našo planinsko mladino aktualna. Ne samo med planinsko

GLASILO PMDB TRIGLAV

POSEBNA IZDAJA

mladino, ampak za vso mladež, ki se znajde skupaj ali na mladinski delovni brigadi, na taborih, skupnih srečanjih, akcijah.

Posebej nam bo ta izbor pesmi potrdil tudi dejstvo, da je naše bratstvo našlo svojo plemenito razvejanost tudi med takimi priložnostmi, kot jo ponuja vzdušje, v katerem je ta brošurica nastajala, saj najdemo v njej kar osem pesmi s srbohrvatskim besedilom, med ostalimi pa najdemo parodične priredbe slovenskih narodnih (Luna sije, kvad'vo bije...), prave že klasične planinske pesmi, ki jih najdemo tudi v drugih planinskih pesmaricah (Na nebu zvezde že žarijo... S triglavskega veter gorovja..., Mladi alpinisti itd.); pesmi, ki so prišle v planinsko družščino z drugih okolij, na primer Naš tabor je en klump, Dviga plamen se iz ognja. Nekaj pa je tudi zanimivih originalnih priložnostnih besedil (Praslovan), tudi žalostna slovenska narodna je zastopana (Lipa zelenela je..., Majhen grobek) in pa pesmi, ki opevajo domoljubnost, ljubezen do gora, skupnega sožitja, tovarištva in sodobnega, čeprav večno živega in vedno na novo izpričanega življenjskega optimizma, ki ga prav v naši mladini na srečo nikoli ne zmanjka.

M. K.

ŽIVLJENJE V NARAVI

Druga, predelana in dopolnjena izdala: Tine Orel, Rupko Godec, Pavle Segula, Tomaž Banovec, Blanka Druškovič, Peter Soklič, Ivan Kalinšek, Miran Trontelj.

Pri založbi Partizanska knjiga so pred kratkim izdali ponatis knjige Življenje v naravi. Že pred leti razprodano delo je zdaj izšlo izpopolnjeno in razširjeno. Sestavlja ga osem spisov različnih pisateljev o temah, ki jim je skupno življenje v naravi, od preprostega gibanja do težav in problemov preživetja v normalnih in v raznih izjemnih okoliščinah.

Uvod k razširjeni izdaji poudarja tradicijo o alpinizmu, zadržuje pa se na vezeh, ki združujejo človeka in okolje, v katerem živi, pri nevarnostih, da bi se te naravne vezi pretrgale, spregovori pa tudi o konceptih preživljanja prostega časa in se zamisli nad pozitivno-negativno vlogo avtomobila v odnosu človek: naravno okolje. V zvezi z nevarnostmi, ki na človeka prežijo v naravi, avtor uvoda poudarja pomen vodnikov in instruktorjev.

Snov v knjigi zajema predvsem težave, ki prežijo na človeka v naravnem okolju, obravnava gradnjo zaklonišča in tehniko taborjenja. Alpinizmu na splošno in planinarjenju v različnih letnih časih je posvečen precejšen del knjige. Sledijo orientacijska znamenja, besedila o rastlinah in živalih, s katerimi se človek lahko hrani in o tistih, ki so strupene, znamenja za razpoznavanje vremenskih razmer in navodila za prvo pomoč. Vsa gradiva so avtorji obdelali tako, da v nazornosti niso zanemarjali skic, slik in fotografij. Poročilo o tem knjižnem dogodku najdemo tudi v 3. številki Vestnika goriške sekcije CAI, avtor pa je Franco Slataper.

KMALU BO IZŠEL VODIČ PO ZAŠČITENIH OBMOČJIH TREH REGIJ

(Uvodni članek 3. st. Alpinismo Goriziano, vestnik goriške sekcije CAI)

Vodič po zaščitene območjih treh regij — vseh je v knjižici 30 — je tik pred izidom in že čez nekaj tednov bo na voljo v vseh odsekih italijanskega alpinističnega kluba. Želja po knjižici, ki bi obravnavala področje, na katerem se srečujemo alpinisti treh regij, Koroške, Slovenije in Julijske krajine in o kateri smo prvič govorili na sestankih alpinističnih klubov že pred sedemnajstimi leti, se bo torej končno uresničila. Po treh letih trdega dela, ki je

večini strokovnjakov pomenilo oranje ledine, ob številnih najrazličnejših težavah, bo vodič končno ugledal luč sveta. Že sama snov, podroben opis gorskih predelov obmejnih pokrajin, je zahtevala pazljivo redakcijo. Besedila pa so morala biti napisana jasno in jedrnat, v znanstveni terminologiji, ki pa je morala biti hkrati razumljiva čim širšemu krogu bralcev, ki bodo vodič dobili v roke. Da bi bili prevodi pravilni in smiselni, so se jih izkušeni prevajalci morali lotiti z vso pozornostjo. Vodič obsega čez tristo strani. Vsebuje tri-deset zemljevidov, plastificiran ovitek pa

je upogljiv. Teksti v treh jezikih obravnavajo med drugim posebnosti upravnega položaja, režim zaščitenosti, geografski položaj, razprostranjenost, višine, dostope na težje dosegljive točke, kartografijo, vremenske razmere, živalstvo in rastlinstvo, zgodovinske vrednote, antropološke in alpinistične značilnosti, nasvete za izbiro smeri, vsebuje potrebno bibliografijo. Vodič je zelo uporaben za vsakogar, ki si je že dalj časa želel dobiti knjigo z najrazličnejšimi podatki v treh jezikih, v razmeroma majhnem obsegu.

Nekateri bodo v novem vodiču seveda odkrili marsikatero napako. Kritike prosimo, naj ne pozabijo na težave, s katerimi so se srečevali avtorji, prevajalci in založnik: vsaka na videz nepomembna, hitro rešljiva težava, je mahoma dobila »mednarodne razsežnosti«. Tekste smo morali znova in znova prevajati, prvi urednik je kmalu po začetku dela odstopil in morali smo poiskati novega, takšnih težav pa je bilo še veliko. Sam sem od začetnih zamisli dalje — pravi avtor uvodnika Luigi Medeot — sodeloval pri oblikovanju knjige in vsem, ki bodo vodič vzeli v roke, bi rad svetoval, naj nikar ne usmerjajo pozornosti predvsem na napake in pomanjkljivosti v tekstu, raje naj se veselijo vsebine in predvsem osnovne ideje, ki nas je družila pri oblikovanju vodiča: poskus, da bi podrobno opisali in tako zagledali v novi luči nekatera območja naših gorskih predelov, da bi čim več ljudi ta območja bolje razumelo in jih znalo ceniti v vsej njihovi raznolikosti in v vsem, kar jim je skupnega.

Po Alpinismo Goriziano priredila M. G.

IX. SREČANJE PIONIRJEV PLANINCEV

Srečanje v Knežaku smo imeli na proslavi recitali in peli. Darila smo si izmenjali in skupaj prijateljsko kramljali.

Kuharice malico pripravljat' so hitele, salamo devale so v sendviče debele. Naši gostje tudi na razstavi oči so pasli, ki pripravili smo jo na temo: »Vedno pod Titovo zastavo bomo rasli«.

Ko še z malincem smo se posladkali, brž k avtobusom smo zdijvali. Nato pa skozi koritnice na Devin, kjer šmarnice prepevajo cin, cin.

Trop oblakov sonce je zakril, vrh gore v sivino je ovil. Planina gostov nase ni pustila, še z nevihto nam je zagrozila.

Pa smo se planinci razjezili in v miru jo pustili. Rajši lovca smo poslušali in pred kočjo čaj pokušali.

Ko pa požigosali smo izkaznice in za klobuk pripeli šmarnice, odpravili smo se domov, nazaj pod rodni krov.

Urbančič Tatjana
6. razred
Osnovna šola »TONE TOMŠIČ«
Knežak

PRVA SLOVENSKA ŽENSKA ODPRAVA ODŠLA NA POT

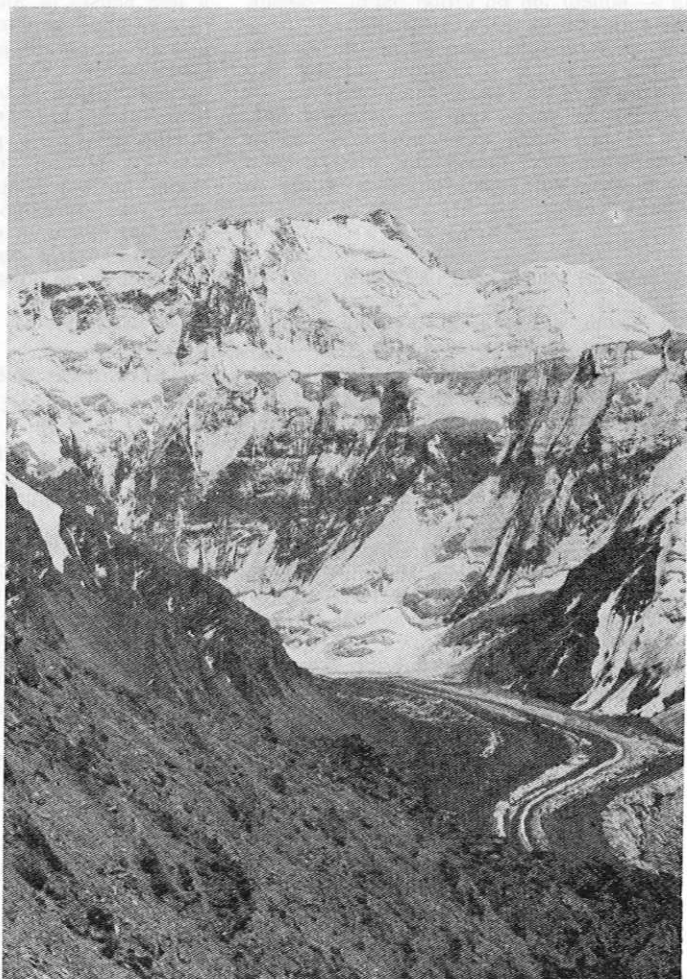
V torek, 13. 7. tega leta, je odšla na pot v Pamir prva slovenska ženska odprava. Nameravajo doseči vrh Pik komunizma, 7495 m. Odpravo sestavljajo: Marija Frantar-Sabolek (vodja odprave), Lidija Honzak, Irena Komprej, Irena Markuš, Lidija Painkih, Marjana Sah, Marija Stremfelj ter alpinistka iz Splita Ana Mažar.

BOLJŠA POVEZAVA MED GORSKIMI REŠEVALCI V SLOVENIJI

Naša GRS si že dolgo prizadeva, da bi reševalci imeli v akcijah dobro povezavo, pa tudi zvezo z gorskimi postojankami in s helikopterji ter z dolino.

Prvi resnejši poskus sega skoro dve desetletji nazaj, ko je ljubljanski reševalec dr. Tone Jeglič z doma izdelanimi postajami ustvaril prvo preprosto omrežje radijskih postaj GRS v Sloveniji. Težave z vzdrževanjem so razvoj zavrle, kasneje smo si pomagali z uvoženimi postajami tipa CB, ki so reševalcem pri sporazumevanju med akcijami dosti pomagale. Sproti smo se vztrajno trudili da bi povezali najvažnejše gorske postojanke z dolino, pa nam to vse doslej še nikoli ni zares dobro uspelo.

Trenutno se GRS lahko pohvali z lahkimi prenosnimi UKV postajami, ki jih ima po nekaj kosov vsaka postaja GRS in so namenjene za povezavo reševalcev v akcijah. Z njimi se lahko povezujejo tudi z dolinskimi postajami, ki so na sedežih

Pik Komunizma,
7495 m

Foto F. Maltarič

UJV Kranj in Celje ter na postaji milice v Domžalah in oddelku milice v Bovcu. Možna je tudi povezava s helikopterjem in drugimi vozili in enotami milice.

Tačas se trudimo, da bi ustvarili omrežje gorskih postaj v najvažnejših kočah Julijskih in Kamniških Alp ter v Karavankah in nekaterih drugih gorskih skupinah. Postaje nam je že pred leti brezplačno odstopil RSNZ SR Slovenije, težave so v glavnem v napajanju in vzdrževanju. Letos se bo omrežje razširilo in upamo, da bo dobro prestalo preizkušnjo.

Pavle Segula

ŠVICARJI V TUJIH GORAH

Junjska številka revije SAC »Die Alpen« napoveduje sedemčlansko švicarsko odpravo na Nanga Parbat. Smer vzpona bo velika stena Diamir, v kateri so doslej uspele štiri odprave in kjer bi Švicarji radi dosegli vrh po svoji varianti. Člani odprave bi se radi izkazali tudi na smučeh in — kolikor jim bo vzpon uspel — sestopili s smučmi po ledeniku Dama. Cilji so torej veliki, uspehu na gori bi radi dodali še knjigo o odpravi, posneli film in opravili razne znanstvene raziskave. Odločili so se za odpravo žepnega tipa, ker so te cenejše in ne povzročajo toliko organizacijskih, logističnih in socialnih problemov kot velike odprave. Vodja je Stefan Wörner.

STENA ZA VADBO V PLEZANJU

Na sejmu v Bernu so podjetni planinci SAC postavili steno za vadbo v plezanju. Poglavitna misel je bila, da s steno omogočijo širšemu občinstvu pregled nad plezanjem in si tako pridobivajo SAC nove člane, prodajalcem športne in alpinistične opreme pa zagotovijo večji promet.

V jutranjih urah je bila stena na voljo predvsem šolski mladini, popoldne pa se je na njej lahko preskušal vsak obiskovalec. Zanimanje je bilo izredno in je prekosilo vsa pričakovanja. Na voljo je bila tudi vsa potrebna oprema: vrvi, pasovi, čevlji; za nemoten potek so bili pri roki instruktorji.

Delo ob steni je bilo načrtno. Uvod je predstavljala učna ura, med katero so začetniki lahko spoznali plezanje vseh težavnostnih stopenj. Dodatno pa so vsaki skupini zavrteli še film o vzponu na Piz Rosegg, kar naj bi obiskovalcem posredovalo osnovne pojme o planinstvu.

Stena je dolga 15 m, visoka 7 m, ob vznožju so mehke blazine, da ob padcih ublaže udarce; razdeljena je v štiri območja.

I. območje rabi za uvod v plezanje in za pridobivanje osnov v plezanju;

II. območje je namenjeno za plezanje ob varovanju z vrvmi;

III. del predstavlja kamin, polico, previs, Dülferjevo poč in daje priložnost za spuščanje ob vrvi;

IV. območje ponazarja zelo težavno steno. Stena je izdelana iz desk za opaž, debelih 3 cm. Oprimki in stopi so iz različno oblikovanih deščic, privitih na steno z 8 mm vijaki in maticami. Premeščanje je kaj preprosto, lahko jih obnovljamo in nadomeščamo z novimi.

Med slabimi lastnostmi omenjajo hitro zamaščevanje oprimkov in stopov, kar pa je možno premagati s čiščenjem ali z uporabo magnezije.

Ob uvedbi stene nastaja v Svisci živahna razprava o športnem plezanju, ki naj spodbudi zlasti mladi rod ter ga posredno približa pravim goram in plezanju na njih. V tem smislu je SAC že lani razpisal tečaje za športno plezanje, načrtuje gradnjo plezalskih športnih središč, kjer bodo udeležencem na voljo ustrezne možnosti za trening. Težava je v tem, da so še nejasnosti, kje naj bi ta središča bila.

Pristaši športnega plezanja razmišljajo o tem, da bi SAC moral priporočiti društvom, da tudi sama nabavijo in postavijo stene, se povežejo s telovadnicami ter privabijo mlado in staro k vadbi. Mnenje mnogih je, da je vredno poskusiti in končno začeti nekaj novega.

Pavle Segula

O LETOŠNJEM SREČANJU V PAKLENICI (Iz VI. št. revije SAC »Die Alpen«)

J. Sesiano se je udeležil letošnjega mednarodnega srečanja alpinistov v Paklenici ter ima za prireditelja polno hvale. Piše, da je bila izvedba odlično pripravljena in da je mr. Ivo Durbešič dobro opravil svojo vlogo. Na kratko opiše vse možnosti, oblike in višino smeri, priložnosti za prebivanje in nočevanje v šotorih. Pisec omenja navzočnost članov naše odprave na Mount Everest, hvali pripravljenost gorskih reševalcev in je obenem vesel, da slednji niso imeli dela, saj ni bilo nobene nesreče.

Sestavek zaključuje z zahvalo gostiteljem, da so omogočili tako simpatične stike med alpinisti. Hkrati želi mnogo uspehov v prihodnje.

KAKO VPLIVAJO ODPRAVE IN TRENINGI NA OKOLJE — PRIMER DOLINE BRALDO V PAKISTANU

Skozi dolino Braldo drži pot do ledenika Baltoro in do nekaterih osemstisočakov. To pot je leta 1978 prehodilo 14 skupin (odprav in trekingov) s 110 udeleženci, leta 1979 pa je bilo v dolini 15 skupin s 137 udeleženci. Obe številki sta v primerjavi z Nepalom sicer zelo skromni, vendar je vse to kljub temu znatno vplivalo na prostor in na tamkajšnje prebivalstvo.

Upoštevati je namreč treba, da je bilo leta 1979 na poti v zgornji del doline poleg udeležencev odprav in trekingov tudi 3000 nosačev, to pa je več kot šteje vsa dolina prebivalcev, le teh je namreč le 2500. V dolini so se skupine in nosači zadrževali povprečno po tri tedne, po 14 dni med dostopom in 7 dni med sestopom, ko so bili nosači večinoma brez tovorov. Vlada sicer domneva, da lahko zagotovijo prebivalci doline 50 % nosačev, v resnici pa prihaja kar 85 % nosačev s področja Skardu-Shigar, medtem ko domačini v nekaj večjem številu sodelujejo le pri vračanju odprav. Na že tradicionalnih počivališčih je bilo opaziti v obeh omenjenih letih tri poglobitvene probleme: vse večje težave s kurivom, pomanjkljivo preskrbo z živili in porazne sanitarne razmere.

Glede sanitarnih razmer je bilo ugotovljeno, da je pitna voda že skoraj povsod okužena, kar se kaže tudi v širjenju nalezljivih bolezni. Številnih nosačev ni mogoče več oskrbovati s hrano zgolj v dolini sami, zato je že bilo treba živila dovažati po cesti ali z letali od drugod.

Oskrba z živili je postala težavnejša predvsem zato, ker marsikdo ne obdelajo več zemlje za drugo žetev, ki je bila v teh krajih sicer tradicionalna. Za kaj takega namreč ni več prave potrebe, kajti z denarjem, ki ga zasluži nosač v treh treditnih, je mogoče kupiti toliko žita, kolikor ga pridelata štiričlanska družina. Takšen nevaren razvoj seveda nikakor ne pospešuje lokalnega gospodarstva, marveč ga celo spravljaja v vse večjo odvisnost od dovoza hrane od drugod.

Nadaljnja velika težava je v tem, ker se nosači po vsej dolžini doline oskrbujejo z lesom za kurjavo, le na ledeniku je za tak namen na razpolago petrolej. Ker pa je v dolini že tako malo drevja, je prihajalo celo do spopadov med prebivalstvom in nosači, ki so začeli lomiti ali sekati celo veje na mareličnih drevesih, da bi prišli do lesa za kurjavo.

Poznavalci sicer pravijo, da takšen položaj ne pomeni nič novega, vendar je res, da je bil tradicionalni transportni sistem organiziran docela drugače. Vaške skupnosti

so prenašale večja bremena le do naslednje vasi. Tako so bili nosači zdoma po dve do največ štiri dni, oskrbovali so se doma, skrbeli pa so na svojem področju tudi za popravilo poti in mostov. Zdaj to seveda opuščajo, ker nimajo od tega nobene koristi.

V dolini Braldo naj bi zaradi vsega naštetega po mnenju izvedencev v prihodnje ne dovoljevali velikih odprav, skupine naj bi preusmerjali na druga področja, prenos tovorov naj bi znova opravljali le od vasi do vasi, tudi za nosače bi morali po vsej dolini zagotoviti kuho hrane na petrolejskih gorilnikih, posebno nujno bi bilo treba temeljito urediti sanitarne naprave. S tem pa ves seznam zahtev še ni dokončen; v dolini naj bi ne gradili hotelov in počivališč, saj jih trekerji ne uporabljajo, prav tako naj ne bi gradili novih cest, ker bi onemogočili zaslužek domačemu prebivalstvu in naposled, »vsakršen razvoj tega področja bi moral biti namenjen izključno domačemu prebivalstvu.« (To je povzetek iz daljšega spisa Geralda Gruberja: O vplivih odprav in trekingov na okolje na primer pokrajine Baltistan v severnem Pakistanu, kot je bil objavljen v letošnji aprilski številki reviji »Deutscher Alpenverein«.)

M. A.

NOVE SMERI REŠEVANJA V GORAH

Vsakomur je znano, da se je reševanje v gorah z uvedbo helikopterja močno spremenilo. Helikopter, vitel, vrtna mreža so dandanes poglavitna orodja reševalcev, klasična oprema, jeklena nosila, gramingerjev sedež in še kaj, je v Švici marsikje postala že kar odveč.

Kronist SAC C. Steiner v poglavju o reševanju (Die Alpen, 6/82, str. 139) nekako z veseljem ugotavlja, da je GRS dolga leta nosila glavno težo reševanja v gorah in s tem bremenila svojo matično organizacijo — SAC. Sedaj je »reševanje nekako prešlo v zrak«, česar pa mnogi nočejo dojeti in razumeti. Kaže, da med klasičnimi reševalci in reševalci letalci v Švici že nekaj časa tli spor, tiha vojna, ki jo je pokojni dr. h. c. Fritz Bühler označil z besedami, »da mnogi nočejo razumeti novih tokov in žele iz svoje reševalne dejavnosti narediti neke vrste vero.«

Trenutno kažejo podatki takole podoba: Leta 1980 je bilo v Švici razmerje med reševanjem iz zraka in klasičnim reševanjem 9 : 1.

SAC ima 123 postaj GRS in so vse odlično opremljene, njihovi člani pa izurjeni za vse vrste posegov. Petletno poprečje kaže, da pride do akcije na leto komaj 45 po-

staj, medtem ko jih je 75 v pripravljenosti. Zeleti bi bilo, da bi v Švici ne stremeli le za enotno stalno službo, ki bi sprejemala obvestila o nesreči — pravi pisec — temveč tudi, da bi našli način, kako zajeti drago opremo in ljudi krajevnih postaj, ki so raztresene po terenu in večidel nimajo dela. Razmišljajo o oblikovanju močnih regionalnih oporišč, ki bi bila zelo gibljiva in nekako (po organiziranosti) podobna poklicnim gasilcem v mestih.

V letu 1981 je bilo izmed 123 postaj GRS v Švici z akcijami obremenjenih le 50; izvedle so 165 posegov. Drugih 75 sploh ni prišlo na vrsto, 31 pa jih je imelo le po eno ali dve akciji. Največ dela imajo v Grindelwaldu (15 akcij), območje Jungfrau ima dve postaji in 24 akcij, območje Alpstein s tremi postajami tudi 24 akcij, postaja Locarno pa 14 akcij. Nasprotno se SRFW (Schweizerische Rettungsflugwacht) lahko pohvali s 1283 akcijami v gorah, ki pomenijo kar 24 % vseh njenih akcij. Časi se resnično spreminjajo, kar pa seveda še ne pomeni, da je s klasično GRS konec. Prilagajati se mora spremenjenim delovnim pogojem, vsekakor pa tudi letalsko reševanje brez dobrih, vsestranskih gorskih reševalcev ne more biti uspešno. Prav je, da organizatorji reševanja v gorah mislijo na to in o pravem času ukrepajo, hodijo v korak s časom in kolikor mogoče zmanjšajo stroške. Slednji prav gotovo nikjer niso majhni in dobrodošel bi bil vsak prihranek.

Pavle Segula

OPOZORILO PLANINCEM V SKUPINI GOLDBERG

Na znani grebensi poti med vrhom Herzog Ernst in Schareckom ni več zavarovanega kamina. Južni del razpokanega skalnega stebra se je namreč v poletju 1981 sesul. Z jekleno vrvjo zavarovana pot zdaj poteka dokaj neugodno po robu skalne plošče, ki ponuja le malo varnih oprimkov. V zgornjem delu te poti je treba preplezati približno tri metre visoko skalno glavo, ki ni posebej zavarovana. Glede na snežne in ledne razmere je ta del poti ocenjen z II. ali III. težavnostno stopnjo.

M. A.

NISMO PAČ SI ENAKI

Znani hrvaški alpinist Ernest Tomšič z Reke je 15. julija 1982. leta na športni strani dnevnika italijanske manjšine na Reki »La voce del poppolo« obavil zanimiv članek, ki ga tu povzemam in ga dopolnujem s pripovedjo ene od udeleženk izleta:

»11. julija je skupina 45 planincev PD Platak odšla na izlet s posebnim avtobusom. Peljali so se do Zavižana, potem pa so

šli po Premužičevi stezi proti Alanu. Starejši udeleženec te 5 do 6 ur dolge poti je nerodno stopil in si hudo poškodoval nogo. Morali so se vrniti v Zavižan. Med udeleženci je bil tudi gorski reševalec in medicinska sestra. V kamnitem svetu niso našli potrebnih vej, da bi uredili nosila, zato so ranjenca nosili. Pri Rossijski kolibi je oskrbnik botaničnega vrta dal ponesrečencu limone, medicinska sestra pa je pohitela do kočice na Zavižanu, medtem pa so možje prinesli ponesrečenca na prevozno gozdno pot. V koči, ki rabi tudi za meteorološko postajo, je tudi radio-telefon, vendar oskrbniku ni uspelo vzpostaviti zveze z dolino. Medtem se je približal avtomobil. Ustavili so ga in ga poprosili, naj bi jim pomagal prepeljati ranjenca, potem pa naj bi obvestil postajo prve pomoči v Senju. Voznik pa je pomoč odklonil, češ da v Senj ni namenjen in naj kar še naprej poskušajo srečo z radijsko zvezo.

Mimo se je pripeljal invalid. Avtomobil je imel prirejen tako, da je z njim kot invalid lahko upravljal. Imel je tudi radijski oddajnik. Priklical je nekega radioamaterja iz Zagreba; ta se je povezal z Opatijo. Od tam pa so obvestili postajo prve pomoči v Senju. Lazo Panoš iz Zagreba, Hamanova 7 — to je bil ta invalid — se je potem odpeljal po ranjenca na gozdno pot. Z ranjencem vred je pripeljal še toliko izletnikov, kolikor jih je njegovo vozilo lahko sprejelo, drugi pa so prišli peš do Zavižana. Tja je tudi čez debelo uro prišel rešilni avto iz Senja in ponesrečenca odpeljal v bolnišnico v Kraljevico.

Nada Kostanjevic

TREKERSKO SREČANJE V BERCHTESGADNU

Tudi alpinistični svetovni popotniki se v zadnjem času vse bolj ubadajo z varstvom okolja in narave. Trekerji namreč popotujejo v vse večjem številu z svojo kramo po gorovjih tega sveta, prenočujejo seveda praviloma v šotorih, kurijo ognje in se bašejo z lastnim popotnim brašnom. Nad 1000 takšnih trekerjev ali ekspedicijskih planincev se je zbralo v letošnjem januarju v nemškem gorskem središču Berchtesgadnu, in to je bilo gotovo eno največjih alpinističnih zborovanj na svetu.

Udeleženci zbora so hoteli predvsem dvojne stvari: najprej obnoviti spomine na minule podvige in izmenjati izkušnje, predvsem pa zvedeti za vse novosti na alpinističnem turističnem tržišču. Ponudba je bila seveda takšna, da je tudi najbolj podjetnim med njimi jemalo sapo. Tu so bile vožnje s kanuji po pragozdnem porečju Amazonke, prečenje Grenlanda s pasjimi vpregami in ne nazadnje pustolovščine na andskih vršacih. Skratka 58 različnih pla-

ninskih izletov v 24 deželah na vseh petih celinah.

Toda zelo številna družina trekerjev ni nič kaj rada poslušala opozoril, da tudi njihovi nevsakdanji dopusti v daljnih in ekso-tičnih deželah postajajo upravljeno vse dražji. Prenekatera dežela je namreč prav v zadnjem času hudo zaslila cene za takšno ali podobno dejavnost. Svetovno prvenstvo med pobiralci pristojbin pa so si prav gotovo zagotovili Kitajci, ki so v zad-njem času na stečaj razgrnili nekoč ne-prodirno bambusno zaveso. Toda vse kaže, da mora biti človek že kar polovičen milijonar, da bi si lahko privoščil pohod v Tibet.

Posledice takega navijanja cen so dovolj zgovorne: namesto štirih potovanj v Tibet v lanskem letu, bo letos na voljo le še eno samo, ker je cena 13 800 nemških mark za udeleženca le nekoliko prehuda. Tudi za prenekatero potovanje po Južni Ameriki povpraševanje močno popušča, saj je tudi zanje treba odšteti vse večji kup denarja. Znatno ugodnejše so trenutno ponudbe iz Indije in Pakistana ali tudi iz Kanade, kjer je romantična pokrajina z velikim udobjem na voljo za dovolj znosno ceno.

Na zborovanju trekerjev so se hudo obre-govali tudi ob prireditelje takšnih poto-vanj. Vse hude besede pa ne bodo kaj prida zalegle, saj se zasebne skupine ali celo posamezniki srečujejo v tujih deželah s prevelikimi organizacijskimi težavami. Že prihodnje leto se bo mogoče prvič udele-žiti organiziranega vzpona na osem tisoč metrov visoko goro. Pri tem gre za vrh Shisha Pangma, odprava nanj bi naj tra-jala 66 dni, cena 29 000 nemških mark. Veliko besed je bilo o tem, da se bodo morali tudi trekerji spoprijeti z minimal-nimi zahtevami glede varstva narave in okolja. Številni trekerji namreč puščajo na svojih poteh za seboj veliko preveč ne-snage in najrazličnejše navlake. Posebno hudo naj bi bilo v Peruju, kjer obišče vsako leto slovite inkovske poti nad 10 000 trekerjev, zato je vsa sicer čudovita oko-lica tega visokogorskega sveta dobesedno nastlana z odpadki in odvrženo šaro. Pe-ruanci bodo zato že letos zahtevali od vsakega trekerja po nekaj mark, da bodo lahko za njimi počistili.

S tem v zvezi je bilo posebno odmevno opozorilo, da bo treba težave, ki jih tujci prinašajo v deželo, tudi rešiti, saj bi prišel sicer ves tovrstni turizem na skrajno slab glas. Že znani očitek, da številne odprave in skupine pokurijo v Nepal preveč lesa, poznavalci seveda zavračajo, saj tamkajš-nji prebivalci še vedno požigajo prostrane gozdove, da bi tako prišli do obdelovalnih površin, ki pa so po petih letih že docela izčrpane. Glede gosposkosti trekerskega početja pa je bilo slišati, da so nosači v Nepal pač visokokvalificirani delavci, ki jim je treba zagotoviti delo. Če bi vso tre-kersko prtljago prevažali s helikopterji, to-

vornjaki ali osli, potem bi pač tisoči mož ostali brez zaslužka.

(To je povzetek po prispevku, ki ga je za revijo »Deutscher Alpenverein«, april 1982, napisal Karl Pflugmacher.)

M. A.

SMRTNE NESREČE V ŠVICARSKIH ALPAH 1981

Izdelava pregleda o smrtnih nesrečah v gorah dela preglavice tudi sicer tako na-tančnim Švicarjem. Poročevalcu, ki je pri-pravil analizo, so kot vir informacij rabila poročila o akcijah GRS, letalske reševalne službe, policije, zavarovalnic, posamezni-kov in članki v časopisih. Kljub temu meni pisec Conradin Steiner, da poročila ni popolno, saj mnogo ponesrečencev umre še kasneje v bolnišnicah in v domači negi, o čemer pa ni praktično nobenih podatkov. Prav tako obžaluje, da so po-ročila reševalcev pogosto sila skromna in je težko trditi, če je analiza zares sto-odstotna.

Leta 1981 je umrlo vsega 217 planincev, alpinistov in smučarjev, precej od teh za-radi infarkta. Kar 101 žrtev je iz tujine, med katerimi je tudi 20 mladincev do 20. leta starosti. Na Matterhornu je v družbi dveh 17-letnih Dunajčanov preminula angleška mladoletnica, kar četrtnina vseh smrtnih žrtev pa odpade na starostno skupino od 51. do 80. leta. Razumljivo je, da terja največ žrtev letna sezona — julij in avgust. Umrlo je 91 planincev ali 42 odstotkov, večina je nesreča doletela v visokogorju, dobro tretjino pa v predgorju.

Med tujci je bilo 36 Nemcev, 15 Italijanov, 12 Holandcev, 9 Angležev, 7 Francozov, 7 Japoncev, 5 Belgijcev, 4 Avstrijci, 2 Ka-nadčana, 2 Korejca, 1 Luksemburžan in 1 Španka. Zanimivo je vedeti, da je bilo med temi kar 23 samohodcev. Desetletno poprečje mrtvih tujcev v švicarskih gorah je 43 odstotkov. Od članov SAC, ki šteje približno 70 000 pripadnikov, je preminilo 23 oseb, med njimi 7 mladincev. Slednjih ni tako malo, če upoštevamo, da šteje mladinski delež članov SAC komaj 4500 oseb. V tujih gorah so se ponesrečili 4 člani SAC.

Petindvajset nesreč je bilo takih, da se je hkrati ponesrečilo več oseb. Od tega 14 nesreč s po dvema smrtnima žrtvama, 8 nesreč s po tremi žrtvami, po 1 nesreča s štirimi, petimi in šestimi mrtvimi. Zanimivo je še vedeti, da so skupaj umrli 1 zakonski par ter trije pari bratov. Posebej tragično je bilo na Mont Blanc de Cheilon, kjer sta umrla dva brata s svojima sinovoma.

Opazno je naraščanje smrtnih nesreč med ženskami. Teh je sedaj že 18 odstotkov, med njimi celo naveza iz Japonske. Glede na starost navaja kronist dva izjemna pri-mera: samotarskega dečka, starega 8 let

pod Vanil Noir in 80 let staro samotarko v predelu Pilatusa.

Dosti je nesreč zaradi tega, ker ne uporabljajo opreme, veliko netovarištva, ko člani iste naveze na povratku hodijo vsak zase in ne skrbje za sopotnike. Zelo nevarna je prečka nad ozebnikom Rottal na Jungfrau. Tam so sicer na voljo železni drogovi za varovanje, pa jih mnogo navez ne uporablja, kljub gladkemu ledu in razmehčanemu snegu, v katerega ni mogoče zasaditi cepina dovolj globoko, da bi prestregli zdrs.

Usodno je prečenje ledenikov s padcem v ledeniško razpoko. Zanimivo je, da SAC samohodcev, ki se ponesrečijo na ledeniku, sploh ne zavaruje.

Opazno je veliko število nesreč, ki se primerijo med sestopom. Vzrokov je več: popuščanje pozornosti, utrujenost, tudi vreme, ki se čez dan rado spremeni, omehčani sneg, ki se pogosto nabira na derezah in ne nazadnje, pomanjkljiva izkušnost.

Nadalje naletimo med vzroki na samovoljo, neupoštevanje navodil in zapor poti in prog, slaba obutev in oprema nasploh, strela, podor serakov, padajoče kamenje, izčrpanost in omrzline. Vzroke pregledno navaja razpredelnica:

1. Zdrs na snegu in ledu	42 (20 %)
2. Padec v ledeniško razpoko (z opastjo)	11 (5 %)
3. Zdrs na skali	35 (16 %)
4. Zdrs na travi in melišču	9 (4 %)
5. Zdrs med hojo po poti	19 (9 %)
6. Padajoče kamenje, led in strela	15 (7 %)
7. Plazovi	21 (10 %)
8. Padec, trk med smučanjem	18 (8 %)
9. Srčna slabost, izčrpanost, ohladitev	40 (18 %)
10. Neznani vzroki, pogrešani, samomor	7 (3 %)

Povejmo še tole: 40 % žrtev je preminilo v obdobju od januarja do konca junija, 42 % žrtev sta terjala julij in avgust, preostalih 18 % je padlo v zadnjih štirih mesecih. Podrobnosti je možno najti v članku »Die tödlichen Bergunfälle in der Schweiz im Jahre 1981« v reviji Die Alpen 6/1982.

Pavle Šegula

PLEZALSKI VRH V ČEŠKI ŠVICI SE JE PODRL

Zaradi dolgotrajnega zamakanja se je na dan mrtvih 1981 podrl znani Neuberjev steber v Tyssaerskih stenah. Poleg Doggenovega stebra je sodil Neuberjev steber med najpomembnejše vrhove tega področja.

Hans Neuber je skupaj s skupino prijateljev kot prvi preplezal ta steber in sicer

24. 4. 1910, po tako imenovani »stari poti« (IV). Do leta 1925 se je zvrstilo pet ponovitev tega vzpona in ena varianta. Vse do trenutka, ko se je steber podrl, je bila na njem zgodovinsko dragocena vpisna knjiga iz tridesetih let.

V zgodovini skalnih podorov v tem pogorju se je zgodilo prvič, da se je podrl plezalski vrh take velikosti, primerjati ga je bilo namreč mogoče s Krivim stolpom v dolini Biela. Poročevalec v letošnji majski številki vzhodnonemške revije »Der Tourist« dodaja, da je ta podor prizadejal nepopravljivo škodo pokrajini in vsem planincem.

M. A.

TURISTA NA CESTU 5/82

Mesečnik »Popotnik na pot«, ki ga izdaja Českoslovaška zveza za telesno vzgojo, prinaša članke in novice iz najrazličnejših turistično-rekreacijskih področij, med drugim tudi iz planinstva, popotništva ter varstva narave. Letošnja majska številka vsebuje med drugim prispevka o popotovanju českoslovaških kajakašev in kanuistov po osmih bolgarskih rekah in o prednostih ter pomanjkljivostih motoriziranega turizma.

Za planinca sta posebej zanimiva članka o plezanju v ledu ter sestavka »Temu pravijo smučarski alpinizem« in »Gore brez prepovedi«. Prvi govori o širjenju te dejavnosti na Českoslovaškem, kjer so najlepše možnosti v Visokih Tatrah; ker pa je tam takšno smučanje prepovedano, se ti smučarji-alpinisti selijo v pogorja Roháča, Nizkih Tater, Fatre in Krkonošev. Drugi članek pa prinaša vtise treh českoslovaških planincev s popotovanja po Komovih in Durmitorju v Črni gori, kjer zasledimo poleg prijetnih spominov na srečanja z gorami in prijaznimi domačini tudi več pripomb na rovaš nerazvitega planinstva.

K. N.

ANALIZA NESREČ 1981 V PLEZALSKIH PODROČJIH DRESDNA

Komisija gorske reševalne službe za širše področje Dresdna je v začetku letošnjega leta preučila vse planinske nesreče v letu 1981; bilo jih je 61. V primerjavi z zadnjimi leti se je število nesreč na tem področju znova in celo znatno povečalo.

Izmed 39 nesreč, ki so bili vanje vpleteni planinci, je bilo 37 čistih plezalskih nesreč, dve pa sta se zgodili med dopustom. Med vzroki za nesreče znova prevladuje zdrs, sledijo nezgode zaradi telesne izčrpanosti in napačne ocene, šele na tretjem mestu pa so nesreče zaradi krušljivosti skalne gnote.

Statistično so bili vzroki nesreč naslednji: 13 zdrsov, 7 odlomov skale, 1 padec v steni, 10 primerov izčrpanosti, 2 skoka, ena nesreča se je pripetila med sestopanjem iz stene.

Poleg že omenjenega povečanja števila nesreč posebno bode v oči vpliv alkohola, ki je botroval nesrečam pri 36 % vseh primerov. Kot je znano, v zadnjem času vse bolj naraščajo pritožbe ne le gozdarjev in varstvenikov narave zaradi vse hujšega ogrožanja številnih gorskih področij s hrupom, onesnaževanjem in lahkomišelnim kurjenjem. Splošni ukrepi proti takšnemu početju do njih bo po vsej verjetnosti slej ali prej tudi prišlo pa bodo gotovo prizadeli tudi vse tiste, ki so v gorah vedno ravnali kot pravi planinci.

Naposled naj omenimo še primer, ki kaže, kako neodgovorni so lahko posamezniki v gorskem svetu. Znamenita Majava skala v pogorju Zitttau je sicer s svojo posebnostjo spravljal v skušnjava že generacije izletnikov, da so jo poskušali spraviti v nihanje. Zadnjič se jim je to posrečilo 2. 9. 1981. Zaradi velike prizadevnosti zibalcev se je skala namreč takrat prevrnila, dve osebi sta še pravočasno odskočili, dve pa sta skupaj s skalo zgrmeli v globino 7 metrov in dobili pri tem hude notranje poškodbe. (Po objavi v vzhodnonemški reviji »Der Tourist« 5/1982.)

M. A.

NEZGODNA STATISTIKA NEMŠKEGA ALPINISTIČNEGA ZDRUŽENJA 1981

Nazadovanje števila nesreč v gorah, kot je bilo ugotovljeno za leto 1980, se je potrdilo tudi v letu 1981. Celo več: še nikoli doslej se ni bilo zgodilo v enem letu tako malo planinskih nesreč! Kljub nenehno naraščajočemu številu članstva — nemško alpinistično združenje je štel v začetku letošnjega leta že 414 000 članov — je znašala relativna pogostost nesreč le 0,59 ‰, medtem ko je še nekaj let nazaj visoko presegala razmerje ena proti tisoč. Morda je tudi iz tega mogoče razbrati, da se planinci v gorah vedno bolj podreajo čutu odgovornosti in da bolj upoštevajo objektivne nevarnosti.

Številke za leto 1981 pa so naslednje: vsega se je zgodilo 243 nesreč, od tega 64 s smrtnim izidom, vključno s pogrešanimi. In kje prihaja najpogostejše do nesreč? Na prvem mestu so še vedno smučišča, saj se je na njih pripetilo 34,1 % vseh nesreč. Sledijo nesreče pri plezanju s 25,9 %, takoj za njimi pa so nesreče, do katerih pride med običajnimi planinskimi pohodi. Naposled kaže omeniti še razmeroma visok odstotek nesreč, in sicer 14 %, do katerih je prišlo v poletnem času na ledenikih.

Vzroke za nesreče je bilo mogoče ugotoviti predvsem v pomanjkanju visokogorskih izkušenj, precejevanju lastnih sposobnosti, v pomanjkljivi opreми in nezadostnem zavarovanju. Nezadostna usposobljenost in padci plezalcev samohodcev sta med nadaljnjima subjektivnima vzrokoma za nesreče v gorah.

Zanimivo je, da so najnovejša preučevanja pokazala da so se vsi doslej tako imenovani objektivni vzroki nesreč, kot sta to najpogostejše padanje kamenja in ledu, večinoma izkazali kot subjektivni, saj je bilo treba del krivde pripisati ponesrečenecem, samim oziroma njihovi nepazljivosti. Vse nadaljnje podrobnosti o lanskim nesrečah v nemških gorah si je mogoče prebrati v letošnji aprilski številki revije »Deutscher Alpenverein«.

M. A.

PETNAJST LET HELIKOPTERJEV VRSTE BO 105

Naši nemški kolegi, gorski reševalci, najraje in ne brez ponosa uporabljajo helikopterje tipa BO 105, firme Bölkow. Prvi helikopter tega tipa je poletel 16. 2. 1967 na preizkuševališču v Ottobrunnu ter se tako dobro izkazal, da so že dve leti kasneje pričeli serijsko proizvodnjo.

Ameriške oblasti so helikopter odobrile aprila 1971. Uspeh BO 105 je skrit v resnem raziskovalnem delu in v tem, da je helikopter moral premagati hudo konkurenco, saj je v času okrog poskusnega leta in osvojitve BO 105 že bilo na tržišču kar precej različnih vrst preizkušenih helikopterjev.

Tako so razvijalci Bölkow KG predvideli dva pogonska motorja, dvoje hidravličnih sistemov, samostojno oskrbovanje motorjev z gorivom in oljem in z dvojnimi električnimi sistemom. To je aparatu dalo kar pošteno mero varnosti letenja in zanesljivosti.

Uvedli so tudi nove materiale. Jekleno glavo rotorja je nadomestila mnogo lažja glava iz titana, sam rotor pa je postal lažji in neverjetno elastičen z uvedbo steklenih vlaken in plastične mase. To je omogočilo izvedbo mehanizma brez členkov in tem pripadajočih blažilcev in druge opreme. Zmanjšalo se je število gibljivih delov, manj je bilo treslajev večja pa manevrska sposobnost motorja.

BO 105 LS je trenutno najmočnejši helikopter družine 105. Njegova motorja imata po 410 kW moči. Zunanje breme znaša 2600 kg.

(Nekaj več podatkov o tem bo bralec dobil v reviji Berg-Echo, št. 6/1982, str. 4, 5 in 27.)

Pavle Segula

PLANINSKI DOM NA LEDINAH — 5 LET

Statistika petletnega obdobja delovanja te zanimive planinske postojanke kaže, da je bilo v vseh teh petih letih v tem delu naših gora kar živahno: Dom je doslej obiskalo čez 35 000 planincev, smučarjev in ljubiteljev gorske narave; poleti se je tod smučalo mnogo smučarjev iz 20 smučarskih klubov iz Slovenije, drugih republik

in s Koroške. Tu je bilo več gorsko reševalnih tečajev, tečajev za pripadnike JLA, milice.

Na slovesnost — 31. julija — so kranjski planinci povabili številne planince, posebej pa tiste tovariše planince in družbenopolitične delavce, ki so bili pred petimi leti prisotni pri otvoritvi, ko je bilo izjemno slabo vreme.

Poročali smo že, da je ledenik pod Skuto letos dobil dve žičnici in pa teptalni stroj. Naj k temu sporočilu dodamo še tole, kar nam poročajo iz pisarne PD Kranj: Letos je na tem ledeniku treniralo vseh devet naših alpskih smuških reprezentantov, saj snežne razmere na tem ledeniku omogočajo dobrih 1000 metrov smučanja in to v domovini, kar pomeni tudi pomemben prihranek deviznih dinarjev.

Na fotografiji je alpska reprezentanca na Ledinah. Fotografija je nastala 24. junija, avtor pa je Franc Ekar.

Na sliki so vojaki polkovnika Špira Nikovića pred planinskim domom na Ledinah, ko so predelovali alpinistično ledeniški program. Avtor fotografije je Franc Ekar

LETNO SREČANJE EVROPSKE POPOTNIŠKE ZVEZE

Tokratni organizator — The Finnish ski Track Association (Finsko združenje tekačev na smučeh) — je program obogatil še z vzporednimi prireditvami. Tri dni (od 23. do 26. septembra) bodo na skupnem letnem srečanju ocenjevali delo v minulem obdobju; med 15. in 22. septembrom bo mednarodni teden popotnikov v Kiilopääju; prav tedaj so predvideli mednarodno popotovanje po Saarisekāju; od 27. septembra pa do 1. oktobra pa so organizirali popotovanje z mednarodno udeležbo po centralni Finski.

SIGNALI 11/82

Glasilo delavcev TOZD in DS SSS podjetja za PTT promet Ljubljana celo predzadnjo stran posveča planinstvu s sestavkom XV. zbor planincev PTT Slovenije. To srečanje je bilo 6. junija, udeležilo pa se ga je čez 1000 planincev iz Jugoslavije in Slovenije, bilo pa je pri Poštarskem domu na Pohorju. Poročevalec »mb« nadrobno opisuje potek tega tradicionalnega srečanja. Pokrovitelj srečanja je bilo Podjetje za PTT promet Maribor.

PLANINCI PO STEZAH TITOVEGA OTROŠTVA

Ob 22. zletu planincev-železničarjev Jugoslavije — srečanje je bilo 3. do 5. julija v Kumrovcu, so organizirali tudi pohod po stezah Titovega otroštva. Organizator — PD Železničar iz Zagreba s pomočjo Atletske zveze Hrvatske — se lahko pohvali z množično udeležbo, saj je šlo na to pot kar blizu 350 planincev. Na cilju so udeleženci prejeli priznanja in priložnostno

značko, ki simbolizira lik tovariša Tita. Med udeleženci so bili tako rekoč predstavniki vseh republik in pokrajin Jugoslavije.

Po poročilu J. Sakomana
iz Zagreba

NOVA PLANINSKA KOČA NA VOJAH

PD Srednja vas v Bohinju je to kočo odprlo letos 22. julija, ob Dnevu vstaje slovenskega naroda. Osrednja slovesnost je bila ob 11. uri pri Koči na Vojah, ko so v kulturnem programu sodelovali — Pevski zbor Srednja vas, Folklorna skupina KUD Triglav iz Srednje vasi, Mladinski odsek iz Bohinja ter harmonikarji.

NOVICE 10/11 82

Transverzala — veličasten spomenik junškemu boju slovenskega ljudstva — sestavek, ki ga je za to številko prispeval Štefan Grah, govori o znani transverzali, ki so jo odprli l. 1969, dolga pa je pribl. 1000 km. Doslej so prodali nad 6000 dnevnikov, ki so šli tako rekoč po vsej Jugoslaviji (Hrvatska, Srbija, BiH, Vojvodina). Tz značke je prejelo 230 ljudi. Prvo značko so prejeli učenci izobraževalnega centra PTT iz Ljubljane. Kar 44 so jih podelili samo leta 1978. Najkrajši čas (doslej) za hojo po tej Tz je tri mesece, najdaljši pa 10 let. 1978 je značke prejelo tudi 11 članov društva slepih. Veteran Slavko Krušnik jo je prehodil šestkrat, Jože Dobnik (avtor dveh vodnikov po tej poti) in Stane Dolenc (vzdrževalec poti) po dvakrat. Izdali so že 30 častnih značk; med drugim sta jih lani dobila tudi predsednik ZZB NOV SRS Janez Vipotnik in častni predsednik PZS dr. Miha Potočnik. Zadnja stran je v celoti namenjena planinstvu. Tu

najdemo poročilo XV. zbora planincev PTT Slovenije, program izletov in pa obvestilo o slikarski koloniji.

NAŠ PRVI ŽULJ

Prva številka glasila MPDB Triglav prinaša v vedrem življenjsko optimističnem tonu, pač tako, kakršna je naša planinska mladina, izsek iz letošnjega brigadirskega življenja. Mladinska planinska delovna briga-

da je delala na planini Polog in so iz vse Slovenije. V predstavitvi brigade je Andreja (Andreja Erdlen) med drugim zapisala tudi tole: »Čeprav smo daleč od mesta, od trgovin, gostiln in slaščičarn, nam je tukaj lepo. Vsako jutro nas zbudi planinsko sonce in čeprav nam je na trasi, posebno po malici, pošteno vroče, nam to ni vzelo volje do dela. Ni nam žal, da smo prišli, in veseli smo, da bomo napravili nekaj koristnega tudi za ljudi, ki živijo v teh lepih krajih.«

DOM NA MENINI PLANINI, 1453 m

Prva koča na Menini je bila zgrajena že leta 1896, vendar je leta 1920 pogorela.

Leta 1957 so prizadevni člani PD Gornji grad zgradili nov dom in ga pred kratkim temeljito prenovili. Zaradi prostorskih težav se je PD odločilo, da zgradi poleg doma pristavo, ki bo že v prihodnjem letu na voljo planincem.

Dom ima 20 ležišč v sobah, na dveh skupnih ležiščih pa je prostora za 30 oseb. Ima električni agregat in vodovod ter še dodatno plinsko razsvetljavo. Upravlja ga PD Gornji grad in je redno odprt in oskrbovan od 1. 6. do 30. 9. Zunaj tega časa pa so uvedli ob sobotah, nedeljah in praznikih dežurstvo. Poleti nudijo penzion. Do doma drže markirane poti iz Zadreške doline, iz Šmartnega ob Dreti (3 ure), iz Gornjega grada (2,5 ure), iz Nove Stifte (2,5 ure) ali pa po izredno lepi grebenski poti s prelaza Črnivec (4 ure). Možen je dostop tudi iz Češnjic v Tuhinjski dolini (2,5 ure).

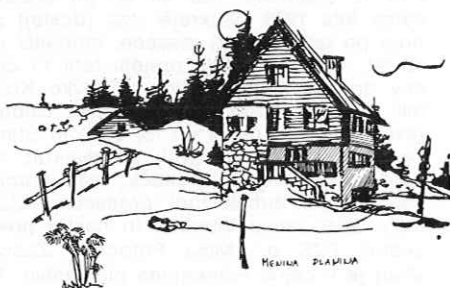
Do doma se lahko pripeljete tudi po cesti iz obeh dolin. Iz Zadreške se odcepi cesta v Bočni (15 km) iz Tuhinjske pa mimo vasi Češnjice.

Planota Menina ponuja mnoge možnosti za izlete in sprehode. Na najvišjem vrhu Vivodniku, 1508 m, je nov razgledni stolp; z njega so kot na dlani vse Kamniške ali Savinjske Alpe pa Triglav, Nanos, Snežnik, obširno posavsko hribovje, Sleme, Kozjak in Pohorje.

Lep razgled je tudi iz Savnic ali Golega vrha. Na planoti ponovno oživlja planšarstvo, saj se pase na širnih pašnikih več kot tristo glav živine. Tako so na voljo tudi mleko in mlečni izdelki.

Na Menini ne manjka gob, malin, borovnic in še posebno zdravilnih brusnic in vseh vrst zelišč.

Pozimi je možna turna smuka, saj je le malo komu znana čudovita proga od Črnivca do doma in od tam po cesti v Tuhinjsko ali Zadreško dolino.

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE: 61000 LJUBLJANA, DVORŽAKOVA 9

Vam nudi

<i>Zemljevide:</i>	1. Julijske Alpe — Bohinj 1 : 20 000 (1981)	100,00
	2. Julijske Alpe — Triglav 1 : 20 000 (1981)	100,00
	3. Julijske Alpe — vzhodni del 1 : 50 000 (1981)	100,00
	4. Julijske Alpe — zahodni del 1 : 50 000 (1980)	100,00
	5. Karavanke 1 : 50 000 (1980)	120,00
	6. Kamniške in Savinjske Alpe 1 : 50 000 (1979)	60,00
	7. Kamniške in Savinjske Alpe 1 : 50 000 (stari)	7,00
	8. Polhograjsko hribovje 1 : 50 000 (1977)	60,00
	9. Pohorje — vzhodni del 1 : 50 000 (1975)	18,00
	10. Kozjak 1 : 50 000 (1976)	25,00
	11. Panoramska karta Gorenjske	10,00
	12. Škofjeloško hribovje 1 : 40 000 (1981)	100,00
	13. Kamniške in Savinjske Alpe 1 : 50 000, z Obirjem in Peco	130,00
<i>Planinske vodnike:</i>	1. Julijske Alpe (1978)	100,00
	2. Karavanke, 2. popravljena izdaja (1975)	100,00
	3. Vodnik po Zasavskem hribovju (1978)	120,00
	4. Po gorah severovzhodne Slovenije (1980)	240,00
	5. Blegoš (1980)	70,00
	6. Lubnik (1977)	70,00
	7. Ratitovec (1978)	70,00
	8. Dražgoše (1982)	100,00
	9. Šmarna gora, vodnik (1981)	50,00
	10. Bil sem na Triglavu (1973)	12,00
	11. Durmitor (1979)	v tisku
	12. Planine Hrvatske	350,00
	13. Kamniške in Savinjske Alpe, 3. popravljena izdaja (1982)	350,00
<i>Vodnike in dnevnike po veznih poteh:</i>	1. Slovenska planinska pot (1979)	130,00
	Dnevnik	60,00
	2. Od Drave do Jadrana — E 6 YU (1977)	70,00
	3. Vodnik po transverzali kurirjev in vezistov NOV Slovenije (1980)	150,00
	Dnevnik	25,00
	4. Notranjska planinska pot (1977)	40,00
	5. Loška planinska pot (1973)	30,00
	6. Ljubljanska mladinska pot (1975)	20,00
	7. Gorenjska partizanska pot	40,00
	8. Bohinjska planinska pot (1978)	40,00
	9. Jezerska planinska pot (1980)	50,00
	10. Vodnik po poti NOB — Domžale (1980)	50,00
	11. Vodnik po Badjurovi krožni poti (1974)	20,00
	Dnevnik	20,00
	12. Šaleška planinska pot (1974)	40,00
	Dnevnik	10,00
	13. Savinjska planinska pot (1980) — dnevnik	20,00
	14. Bratska planinska pot Ljubljana—Zagreb (1980)	60,00
	15. Dnevnik Pomurske poti	30,00
	16. Dnevnik poti spominov NOB Hrastnik	30,00
	17. Planine Jugoslavije (1977)	40,00
	18. Transverzala PDŽ Jugoslavije (1980)	70,00
	19. Transverzalni vodič po planinama Bosne i Hercegovine	v tisku
	20. Kranjski vrhovi	60,00
	21. Dnevnik Snežnik-Snežnik	50,00
	22. Dnevnik Koroške mladinske poti	65,00
	23. Idrijsko-cerkljanska planinska pot	50,00
	24. Planinarski put po Ravnoj gori — Z. Smerke	150,00
<i>Alpinistične in druge vodnike:</i>	1. Bohinjske stene — plezalni vodnik	40,00
	2. Alp. odprava obč. Domžale	60,00
	3. Ravenska Kočna (1977)	125,00
	4. Paklenica (1979)	60,00
	5. Stijene Hrvatske (1975)	120,00
	6. Stijene Jugoslavije I (1977)	120,00
	7. Stijene Jugoslavije II (1979)	225,00
	8. Turnosmučarski vodnik treh dežel (1979) — trijezičen	90,00
	9. Naš alpinizem (ponatis)	550,00
<i>Vodnike v tujih jezikih:</i>	1. Die Slowenische Berg — Transverzale, 2. popravljena izdaja (1979)	70,00
	2. Triglav — ein kurzer Führer (1980)	120,00
	3. How To Climb Triglav (1979)	70,00
	4. Triglav, v angleščini (1975)	5,00
	5. Triglav, v italijanščini (1975)	5,00
	6. Priloga za vodnik po E 6 YU, v nemščini	30,00
	7. Paklenica 1982 (v nem., angl., ital. in francoščini)	110,00
	8. Ravenska Kočna — Kletterführer (1978)	190,00

	9. Escursioni nelle Alpi Giulie Orientali (1973)	105,00
	10. Turnosmučarski vodnik treh dežel (1978), slovensko-nemško-italijanski	90,00
	11. Zaščitena območja — Naturschutzgebiete-Zone Protette	300,00
<i>Vzgojno literaturo:</i>	1. Alpinistična šola I (1979)	v tisku
	2. Planinska šola (1980)	60,00
	3. Igre — taborniški priročnik	80,00
	4. Pravilnik o planinskem vodniku (1980)	25,00
	5. Oris zgodovine planinstva (1978)	35,00
	6. Jakob Aljaž (1980)	50,00
	7. Dr. Henrik Tuma (1976)	25,00
	8. Pesmi z gora (1980)	20,00
	9. Nevarnosti v gorah (1978)	60,00
	10. Pozor plaz	30,00
	11. Prehrana v gorah (1978)	40,00
	12. Vremenoslovje za planince (1978)	30,00
	13. Dnevnik ciciban-planinec	14,00
	14. Dnevnik pionir-planinec	24,00
	15. Alpska flora (1980)	460,00
	16. Planinski dnevnik (s častnim kodeksom)	65,00
	17. Zaščitena območja	300,00
	18. Navodila za oskrbo in označevanje planinskih poti	70,00
	— Hoja in plezanje	v tisku
	— Narava v gorskem svetu	v tisku
<i>in druge edicije:</i>	1. Ni zmage brez tveganja	580,00
	2. Kangbačen (1976)	228,00
	3. Himalaja, rad te imam (1978)	445,00
	4. Everest (1979), R. Messner	450,00
	5. Pet stoletij Triglava	380,00
	6. Plakat »Triglav«	12,00
	7. Grafika »Everest 79«	15,00
	8. Razgled s Triglava (1978)	40,00
	9. Razglednice s Triglava (1978)	20,00
	10. Everest (Tone Škarja)	800,00
	11. Življenje v naravi (1981)	800,00
	12. Trije Tominški planinci	100,00
	13. Gorska reševalna služba pri PZS — 1912—1982	200,00
	14. Triglavski prijatelji	40,00
<i>Znake, našitke:</i>	1. Planinska zveza Slovenije, našitek	v tisku
	2. Planinska zveza Slovenije, samolepilni	5,00
	3. Gorska straža, GS, našitek	15,00
	4. Pionir-planinec, našitek	7,00
	5. Everest 79, samolepilni	10,00
	6. »stopalo«, našitek za odeje	5,00
<i>Značke</i>	1. Triglav, ena iz serije treh	30,00
	2. Dan planincev 1975	15,00
	3. Andi 83	30,00
	4. Planinska zveza Slovenije	15,00
	5. Planinska zveza Jugoslavije	15,00
	6. Slovensko planinsko društvo Gorica	20,00
	7. Everest 79	60,00
	8. Ekvador 80, ena iz serije treh	15,00
	9. XI. planinski tabor MDO Ljubljana 1981	20,00
	10. Gorska straža (za člane GS)	25,00
	11. GRS — 70 let	50,00
	12. Dan planincev 1982	20,00
	13. LHOTSE	20,00
	14. Obesek za ključke, Lhotse	50,00
<i>ter drugo blago:</i>	1. Zastava Planinske zveze Slovenije — velika	950,00
	2. Zastava Planinske zveze Slovenije — srednja	650,00
	3. Zastavice Planinske zveze Slovenije — male	70,00
	4. Vpisna knjiga za planinske postojanke	v tisku
	5. Članske izkaznice	15,00
	6. Izkaznice GS	15,00
	7. Članska kartoteka	25,00
	8. Obrazec »Priznanje«	5,00
	9. Obrazec »Cenik za planinske postojanke«	40,00
	10. Obvezna navodila za planinske postojanke	2,00
	11. Blok »Nakaznice za prenočišče«	50,00

Rabat ob nakupu najmanj petih izvodov ene edicije oziroma dvajsetih kosov značk je 15 %. Naročila sprejemamo tudi pisno (z naročilnico) ali po telefonu (061) 312 553 in pošljemo po povzetju.

Vse navedeno lahko kupite ob ponedeljkih med 14. in 18. uro, ob torkih, sredah, četrtnih in petkih pa med 8. in 12. uro.